

AGADA

Privedio, transliterovao, preveo i bilješkama propratio:

ELIEZER PAPO

Kazivanje o Izlasku

AGADA

Kazivanje o Izlasku

PRIREDIO, TRANSLITEROVAO, PREVEO
I BILJEŠKAMA POPRATIO: ELIEZER PAPO

Podgorica

5781 [2021]

Штампање ове књиге подржало је

**МИНИСТАРСТВО ПРОСВЈЕТЕ, НАУКЕ,
КУЛТУРЕ И СПОРТА
ЦРНЕ ГОРЕ**

B"H Riječ Vrhovnog rabina Crne gore

Dragi prijatelji, šalom alehem! Beruhim habaim!

Ma ništana hahag haze mikol hahagim? Po čemu se ovaj praznik (Pesah) razlikuje od svih ostalih naših praznika? Po tome što talmudski mudraci kažu de je Pesah ujedno i praznik slobode, ali i praznik stvaranja jevrejske nacije, da pojednostanim: rođendan jevrejskog naroda i zato nam svima sretan rođendan.

U Jevrejstvu mi ne obilježavamo niti komemoriramo događaje. Da bi neki događaj postao praznikom, on je morao ponuditi transformacijsko iskustvo potrebno da funkcioniramo kao Jevreji, bilo kao pojedinci ili kao narod. Tora praznici (Pesah, Šavuot, Sukot, Roš hašana, Jom kipur) su neophodni za naše formiranje kao Jevreja, i kao pojedinaca i kao naroda. Rabinski praznici (Purim, Hanuka) su odgovor na nove životne uslove i potrebu za dodatnim transformacijskim iskustvima. Ipak, praznik bez kojeg sve to ne bi bilo moguće je Pesah. On je osnovni praznik oko kojeg se sve drugo okreće.

Proslavom Pesaha mi ne obilježavamo uspomenu na događaje (izlazak iz Egipta) od prije 3500 god, nego prolazimo kroz transformacijsko iskustvo postizanja slobode, iskustvo kroz koje su naši praoci prošli prvi, dajući nam trajno tu karakternu osobinu.

Jevrejski koncept slobode uključuje i odgovornost prihvatanja posljedica svog izbora. Biti slobodan znači da čovjek sam odlučuje o svojoj budućnosti, o svijetu u kojem želi živjeti, i zato svako od nas mora sjesti, razmisliti i procijeniti, mora stvoriti sistem vrijednosti, formirati kriterijume da bi znao šta želi, u kom pravcu želi ići i koje stvari želi postići u životu. Erich Fromm razlikuje dva koncepta slobode, prvi je "sloboda od", koja je sama sebi svrha i cilj, i "sloboda za nešto", u kojoj postoji cilj i smisao. Sloboda sama po sebi ne može biti kraj ili cilj, nego samo sredstvo za postizanje cilja, a to je ostvarivanje odnosa s Bogom kao svojim Tvorcem.

Zato su nam talmudski mudraci formirali *Seder*, pashalnu večeru, posredstvom koje bismo, u četrnaest koraka,

trebali postići željeni nivo slobode. Knjiga koja nam je vodič kroz *Seder* zove se Hagada. Hagada (hebrejski: *הגדה*, "kazivanje") je jevrejski tekst koji iznosi redoslijed Pashalnog *Sedera*. Čitanje Hagade za stolom tokom *Seder* večere ispunjenje je *micve* (Božije zapovijesti) svakom Jevreju da *ispriča svom sinu* priču iz Knjige Izlaska, o Izraelcima koji su izbavljeni iz ropstva, uključujući izlazak iz Egipta Božijom rukom (*I reći ćeš svom sinu toga dana govoreći: To je zbog onoga što je Gospod učinio za mene kad sam izašao iz Egipta.* Izl. 13: 8).

Prema jevrejskoj tradiciji, Hagada, kakvu imamo danas (tzv. Hagada dijaspore), je sastavljena tokom razdoblja Mišne i Talmuda, iako tačan datum nije poznat.

Hagada sa komentarima je najštampanija knjiga u istoriji Judaizma, skoro da nema jevrejske zajednice koja nije štampala svoju verziju. Tako je došlo vrijeme da i mlada Jevrejska zajednica Crne Gore stampa svoju Hagadu, u najboljoj tradiciji puno starijih jevrejskih zajednica.

Pozivam čitaoca da uživa u jedinstvenim esejima autora prof. dr Eliezera Pape, čovjeka koji mi je otvorio vrata Judaizma i koji me je naučio misliti na jevrejski način, na čemu sam mu zauvijek zahvalan. Kada čitalac pročita njegove eseje i sva objašnjenja kojima je obogatio tekst same Hagade, biće mu jasnije o čemu govorim. Takođe bih zamolio čitaoca da prije samog čitanja proba isprazniti svoj um od svega što dosad zna o Judaizmu - i da se, u duhu Pesaha, oslobodi svih predrasuda i uroni u tekst. I tada će mu se otvoriti sasvim novi svijet.

Za kraj svima upućujem Koenski blagoslov (*Birkat kohanim*):

**„Blagoslovio nas vječni i čuvao nas!
Obasjao nas vječni licem svojim i bio nam milostiv!
Obratio nam vječni lice svoje i dao nam mir! “**

Hag Pesah Sameah/ Sretan Pesah!

Luciano Moše Prelević,
Vrhovni rabin Crne Gore, Glavni rabin u RH

Riječ predsjednice Zajednice

Želim da izrazim duboku zahvalnost i poštovanje iskrenom prijatelju Jevrejske zajednice Crne Gore, prof. dr Eliezeru Papi, čija predanost je utkana u izdanje ove knjige.

Na jednom mjestu u uvodnom eseju ribi Eliezer kaže da je jedan od ključnih didaktičkih ciljeva *sedera* da nas podučiti kako da pretvorimo defekte u efekte. Jevrejska zajednica Crne Gore, evo, pokušava da primjeni to učenje na ovo naše „korona vrijeme“, pojačavanjem izdavačke djelatnosti. Pokušavamo da pretvorimo ovo prokletstvo u blagoslov, uvodeći i našu malu zajednicu u svijet stasalih jevrejskih zajednica koje su opšte-jevrejske bogoslužbene knjige već prevele na svoje jezike.

Nalazeći uvijek nove načine da budemo u kontaktu sa svim Jevrejima i da im pomognemo u izučavanju i primjeni jevrejskih tradicija, čast nam je da vam poklonimo ovo prvo crnogorsko izdanje Pashalne Agade.

Srdačno,
uz pomalo adaptirani blagoslov s kraja samog ovog paraliturgijskog teksta: **dogodine u Zajednici!**

Nina Ofner Bokan
Jevrejska zajednica Crne Gore

Riječ dvije o samom Prazniku

Hag aMacot, Praznik Opresnika (prijesnih/beskrvasnih hljebova) ili *Zeman Herutenu*, Vrijeme naše Slobode (smislaono odgovara našem: Praznik Slobode), kako se ovaj praznik još zove na hebrejskom jeziku, je jedan od tri hadžijska¹ praznika (*šaloš regalim*), prilikom kojih su (u vrijeme kad postoji Hram) svi punoljetni muškarci obavezni da hodočaste u Sveti Grad Jerusalem.

U biblijska vremena, ovom sedmodnevnom prazniku (15 – 21 Nisan), prethodilo je prinošenje *korban Pesaha* (pashalne žrtve) - kako bi se, s početkom Praznika Opresnika, po sumraku 14. Nisana pashalna žrtva jela zajedno sa opresnicima i gorkim travama. U spomen na ovu žrtvu (čije prinošenje još uvijek nije obnovljeno), kako njeno ime ne bi iščezlo među Jevrejima, uvriježilo se kao narodno ime za Praznik Opresnika ime *Pesah*.

U Izraelu prvi i sedmi dan praznika su „zapovjedni praznici“, na koje se odnose sve zabrane Šabata (sa izuzetkom kuvanja, koje je na Šabat zabranjeno - a na praznik dozvoljeno).² Preostalih pet dana praznika nazivaju se *Hol amoed* (polupraznik). U *Galutu*³ je, zbog mogućnosti greške u određivanju *Roš Hodeša*,⁴ uvedena praksa da se prvi i sedmi dan praznika protegnu na četrdeset i

¹Arapska riječi *hadž* preuzeta je iz hebrejskog jezika. *Hag* je na hebrejskom hodočasni praznik. Tri hodočasna praznika su: Praznik Opresnika, Šavuot (Praznik [sedam] Sedmica, odnosno Pedesetnica) i Sukot (Praznik Sjenica). Sama imenica *hag* je izvedena iz glagola *lahug*, što znači opkruživati, ophoditi - i vezana je kako za opkruživanje Hrama i Oltara, što je jedan od fokusa svakog hadža, tako i sa činjenicom da su *hagim* (dani hadža) ciklični praznici, koji se kružno opetuju svake godine.

²Naravno samo pod uslovom da je vatra upaljena dan ranije - jer je i na praznik, kao i na Šabat, zabranjeno paljenje vatre.

³Hebrejski: Dijaspóra.

⁴Hebrejski: *Roš hodeš* - doslovno – “glava mjeseca”, Mladi mjesec - odn. početak novog mjeseca u hebrejskom kalendaru.

osam sati, čime se osigurava da je (unatoč mogućoj grešci) ipak, obuhvaćen i pravi praznik. Stoga su, svugdje izvan Izraela, dva prva i dva potonja dana Pesaha *jamim tovim* (hebrejski: dobri dani, praznici - u jednini *jom tov*), a četiri preostala dana *Hol amoed* (polupraznici). Sljedstveno, u Izraelu ovaj praznik još uvijek traje samo sedam (15 - 21 Nisan), dok u Dijaspori u Dijaspori on traje osam dana (15 - 22 Nisana).

„Pesah“ se slavi po izričitom božanskom nalogu, kao dan uspomene na *Jecijat Micrajim*⁵ (Izlazak iz Misira/Egipta). Za svo vrijeme praznika izričito je zabranjeno, kako jedenje tako i posjedovanje kvasnih hljebova - ili bilo čega kvasnog, a naloženo jedenje beskvasnih hljebova: *macot* (kod nas je odomaćeniji jidišizirani termin *maces*).

⁵ U hebrejskom jeziku osim redovne jednine i množine postoji i dvojina kojom se označavaju sve stvari koje se pojavljuju samo u paru. Dok se muška množina završava nastavkom *-im*, a ženska nastavkom *-ot* sufiks kojim se označava dvojina je *-ajim* (npr. *jadajim* - ruke, *raglajim* - noge, *enajim* - oči, *oynajim* - uši, itd.) Prof. Avraham Šalom Jahuda (*The Language of the Pentateuch in its Relation to Egyptian*, dopunjeno englesko izdanje, vol I, Oxford University Press, London, 1933, strana 25.) ovako objašnjava činjenicu da se hebrejsko ime za Egipat: *Micrajim* (tačnije *Miṣrajim*, dok se u savremenom hebrejskom jeziku slovo *cade* izgovara kao *c*, u biblijskom hebrejskom se isto izgovaralo izgovaralo kao *ṣ*) pojavljuje u formi dvojine: *Zapanjujuća osobina ovog imena je njegova dualna forma. Predpostavlja se da se dualna forma treba objasniti podjelom Egipta na Gornji i Donji Egipat. Istraživači su, međutim, podjeljeni po pitanju značenja korijena מִצְרַיִם (MṢR) od koga potiče ime Miṣrajim. Tako, dok ga neki objašnjavaju posredstvom aramejskog מִצְרַיִם, koje je jednako akademskom miṣru - granica, drugi ga povezuju sa hebrejskim מִצּוּר - tvrđava. Bližim ispitivanjem postaje jasno da Miṣrajim, zapravo, nije ništa drugo nego literarna i gramatička adaptacija egipatske riječi t".wy, dual riječi t" - zemlja, dakle dvije zemlje, odn. zemlja blizanac, što je, ustvari, osobina koju su Egipćani pripisali svojoj zemlji od prastarih vremena, a što se odnosilo na Gornji i Donji Egipat.*

Političko-psihološki ciljevi *sedera*

Šemot
(II Knjiga Mojsijeva)
12:3-14

Kažite svemu zboru sinova Izraelovih i recite: Desetoga (dana) ovoga mjeseca svaki čovjek neka uzme jagnje (ili jare) po domovima otačkim (porodicama) - jagnje (ili jare) po kući. A, ako li bi dom bio mali za (cijelo) jagnje (ili jare) - neka uzmu on i susjed najbliži domu njegovom, pa prema broju duša - prema broju sudionika obroka neka se podjele. A jagnje (ili jare) neka bude zdravo, muško, od godine dana - između ovaca ili koza izmite ga. I čuvajte ga do četrnaestoga dana u mjesecu - i tada cijeli zbor Izraelov neka ga zakolje s večeri. I neka uzmu krvi i neka stave na oba dovratka i prag gornji na kućama u kojima će ga jesti. I neka jedu meso ove noći na vatri pečeno, sa macot i sa merorim. Ne jedite ga sirovog ili u vodi kvanog - nego na vatri pečenog - s glavom s nogama i drobom. I ne ostavite od njega ništa do ujutru, a ako bi nešto (ipak) ostalo do ujutru spalite ga na vatri. A ovako ćete ga jesti: bedra vaša opasana, obuća vaša na nogama vašim, a štapovi vaši u rukama vašim - i ješćete ga u žurbi (pomjetnji) - jer je prolazak Gospodnji.

שמות
יב: ג-י"ד

דִּבְרוּ אֶל־כָּל־עֵדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
בַּעֲשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם
אִישׁ שְׂהָ לְבֵית־אִבְתּוֹ שְׂהָ
לְבַיִת: וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מְהֵיֹוֹת
מִשְׂהָ וְלָקַח הוּא וְשִׁכְנֹו הַקָּרֵב
אֶל־בַּיִתוֹ בְּמִכְסַת נִפְשֹׁת אִישׁ
לְפִי אֲכָלוּ תִכְסֹו עַל־הַשְׂהָ: שְׂהָ
תָּמִים זָכָר בְּנִשְׁנָה יִהְיֶה לָכֶם
מִזֶּה־הַכֹּבָשִׁים וּמִזֶּה־הָעֵיזִים
תִּקְחוּ: וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד
אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה
וְשַׁחֲטוּ אוֹתוֹ כָּל קָהָל
עַד־תִּישְׂרָאֵל בַּיּוֹם הָעֶרְבִים: וְלָקַחוּ
מִזֶּה־הָדָם וַנִּתְּנוּ עַל־שַׁתֵּי הַמְּזוּזֹת
וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבַּתִּים
אֲשֶׁר־יֵאָכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם: וְאֲכָלוּ
אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ
וּמִצֹּוֹת עַל־מִרְרִים
יֵאָכְלוּ: אֶל־תֵּאָכְלוּ מִמֶּנּוּ נֶאֱ
וּבָשָׂל מִבָּשָׂל בַּמַּיִם כִּי
אִם־צְלִי־אֵשׁ רֵאשׁוֹ עַל־כְּרַעְיוֹ
וְעַל־קַרְבּוֹ: וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ
עַד־בֹּקֶר וְהִנֵּתֶר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר
בְּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ: וְכִכְהָ תֵאָכְלוּ אוֹתוֹ
מִתְנִיכֶם הַגְּרִים נְעַלְיכֶם
כְּרַגְלֵיכֶם וּמְקַלְכֶם בְּיַדְכֶם
וְאֲכַלְתֶּם אוֹתוֹ בְּחֶפְזוֹן פֶּסַח הוּא
לִיהוֹה:

I proći ću po zemlji egipatskoj ove noći, i pobiću sve prvence u zemlji egipatskoj - od čovjeka do živinčeta, i svim ću boštivima egipatskim suditi - Ja sam Gospod. I krv će vam biti za znak na kućama u kojima ste - pa kad vidim krv proći ću vas - pa neće biti među vama pomora kad budem ubijao po zemlji egipatskoj. I ovaj će vam dan biti spomen i praznovaće te ga (kao) praznik Gospodnji po svim koljenima svojim - dekret je vječni svetkujte ga.

וְעָבַרְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה
 הַזֹּאת וְהָפִיתִי כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה
 וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעַשֶׂה
 שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה: וְהָיָה הַדָּם
 לְכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אִתְּם
 שֵׁם וְרֵאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפְסַחְתִּי
 עֲלֵיכֶם וְלֹא־יְהִיָּה בְּכֶם נֶגֶף
 לְמִשְׁהֵחִית בְּהַכְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

Jedna od temeljnih ideja Judaizma je da *micvot* imaju smisla. Činjenica da racional svake pojedine micva nije uočiv, na prvi pogled i svima, još uvijek ne znači da on ne postoji uopšte. Kao dokaz u prilog ovoj tvrdnji, Rambam u *Vodiču zabludjelih* navodi činjenicu da je u Talmudu zabilježeno kako je mudri Kralj Solomon znao smisao svih *micvot* osim jedne - one o pepelu crvene krave, što pokazuje da barem za 612 zapovjedi, ipak, postoji racionalna osnova - jer barem jedan čovjek ju je dokučio. Odmah poslije toga, na sebi svojstven način, Rambam prelazi na objašnjavanje racionalne osnove upravo zapovjedi o spaljivanju crvene krave - jer ako dokaže njenu smislenost, dokazao je da po učenju rabinskog Judaizma baš sve *micvot* imaju smisla. Kasnije, on se ipak posvećuje i izlaganju unutrašnjeg smisla većine preostalih *micvot*.

Sljedstveno, postavlja se pitanje šta je unutrašnji smisao do u tančina razrađenih propisa o pashalnoj žrtvi koju su, po izričitom božanskom nalogu, Izraelci morali zaklati u noći Izlaska (a kasnije svake godine 14-og Nisana u znak uspomene na Izlazak), kako bi je blagovali zajedno sa gorkim travama i opresnicima. S vremenom se u jevrejskoj tradiciji razvilo i posebno ime kojim se opisuje Noć Izlaska: *Lel aseder* (Noć reda). *Seder* na

hebrejskom znači red, a sama činjenica da se u jevrejskoj liturgici samo, jedino i isključivo ovaj noćni obred naziva redom, ukazuje da su rabini doživjeli sistem propisa koji se odnose na izvornu pashalnu večeru u Noći Izlaska (kao i na spomen-večere koje se, otad pa do danas, izvode u znak sjećanja na onu prvu) kao božanski pokušaj da se redom usprotivi neredu, čvrstim poretkom anarhiji.

Odnosi roba i robovlasnika, strah što ga sto robova osjeća pred robovlasnikom, zasnovani su na ropskoj internalizaciji ideje o supremacionizmu robovlasnika. Sudeći prema neučestalosti njihovih ustanaka, robovi kao da su se rijetko pitali otkud robovlasniku uopšte pravo da ih izrabljuje. To “pravo” je u svijesti roba često bivalo „bogom dano“, i kao takvo predstavljalo je normalan poredak stvari na svijetu.

Jecijat Micrajim (Izlazak iz Egipta) nije klasična revolucija kojoj je krajnji cilj smjena vladajuće garniture, revolucija u kojoj organizatori ustanka zauzimaju mjesta svojih dojučerašnjih gospodara, dok ovi posljednji postaju sluge svojih bivših robova. Država koja nije zasnovana na Božijem moralnom zakonu obično predstavlja interese samo jedne klase, jedne stranke - ili jednog naroda. Božiji je cilj, stoga, bio izvođenje jevrejskog naroda iz začaranog kruga sado-mazohističkog ustrojstva besudne zemlje i bezakone države.

U jednom sado-mazohističkom društvu tiranin je najčešće taj koji (odredbama, vlastitim ponašanjem ili nametanjem tona i pogleda) propisuje norme ponašanja za obje grupe, kako za svoju vlastitu - tako i za ugnjetene. Njegove norme ne regulišu samo vanjske pojave – nego, u mnogome, određuju i unutrašnji svijet žrtve: njene težnje, ideale i način razmišljanja. Osjećajnja žrtve prema svijetu i ličnosti opresora često su ambivalentni i osciliraju od identifikacije žrtve sa progoniteljem (tako, počesto, progonjeni „razumiju“ zašto su progonjeni, sam sebi pripisuju osobine koje im servira progonitelj), do osjećaja da je nepravedni svijet koji je uspostavila eksploatatorska klasa pogrešan i da ga treba iskorijeniti i sasvim zatrti. Prvi osjećaj često urađa željom

žrtve da i sama postane dostojna tiranisanja drugih, po istom onom obrascu koji su uspostavili njeni eksploatatori. Umjesto nezadovoljstva sistemom, pojavljuje se puko nezadovoljstvo ličnim ili kolektivnim mjestom u istom. U sistemu u kome „vuk na ovcu svoje pravo ime, ka tirjanin na slaba čoecka“, svi žele biti vukovi/tirani. Tako žrtva usvaja sistem vrijednosti progonitelja, prihvata ga kao validan i nastoji biti primljena u zajednicu progonitelja – ili, ako to nije moguće, dovesto do zamjene mjesta, po obrascu „ko bi gori, sad je doli“. Potonji, pak, osjećaj mogao bi se nazvati negativnom identifikacijom sa tiranijom i eksploatacijom. Žrtva poziva na revolucionarno dokidanje postojećeg poretka, a sve što je simbolisalo vladajuću klasu proglašava se prezrenim, prerasta u tabu i biva etiketirano kao identifikacija sa preživjelim svijetom.

Iz perspektive ličnog i kolektivnog duševnog zdravlja, identifikacija je, bila ona pozitivna ili negativna, na koncu, uvijek, tek puka identifikacija. Identifikacija s nečim spoljašnjim ukazuje na nedostatak unutrašnjeg identiteta. Bez obzira na to da li pojedincu ili kolektivu tiranin i tiranija služe kao pozitivni model, koji treba oponašati - ili kao negativni model, kome se nikad ne smije postati sličnim, takav pojedinac ili kolektiv zapravo nemaju vlastiti sistem vrednovanja pojava. Njegovi/njihovi pogledi zauvijek su određeni starim poretkom.

Tora, propisima vezanim za pashalnu žrtvu, gorke trave i opresnike, na vrlo originalan način, prekida začarani krug patološke veze između progonjenog i progonitelja i sputavajuće binarne pozitivno/negativne identifikacije žrtve i progonitelja.

Proces je trojak.

Prvo od ova tri simbolična jela, pashalna žrtva, predstavlja revolucionarno rušenje starog svijeta.

Drugo, gorke trave, predstavlja oplemenjujuće sjećanje na stradanje u starom sistemu, sjećanje koje je usmjereno na sprečavanje „izrođavanja“ revolucije.

Treće, opresci (beskvasni hljebovi), predstavlja vrhunac filigranskog baždarenja novog identiteta: pretvaranje defekta u efekat – odnosno: konverziju jednog moćnog simbola ropstva u još moćniji simbol slobode.

Naredna tri poglavlja ovog predgovora posvećena su rasvjetljivanju ove božanstvene strategije rekonstrukcije identiteta. Preciznije: dekonstrukcije starog i konstrukcije jednog novog identiteta.

1. *Korban Pesah* – pashalna žrtva – revolucionarno spaljivanje mostova prema starom svijetu

Pashalna žrtva onako kako je Torom zapovjeđena daleko je više politički/revolucionarni čin, nego li ritualni akt. Ona , zapravo, predstavlja vid unaprijednog osiguravanja organizatora ustanka (čitaj Boga) od eventualnog kompromiserstva Izraelaca.

Istorija ne poznaje previše primjera uspješnih ustanaka robova. Razlog je jednostavan. Mentalitet roba (svjesno odgajan i njegovan od strane robovlasničke kaste) je vrlo specifičan mentalitet, donekle uporediv sa vjernošću psa (oba se postižu dresurom od rođenja). Robovi su često tretirani kao životinje, a u momentima postizanja slobode znali su se i ponašati „kao sa lanca pušteni”, paleći, pljačkajući i sveteći se za vlastite patnje bez nekog određenog plana i cilja, stihijski i neorganizovano. “Zahvaljujući” upravo toj dezorganizaciji, tačnije anarhiji, ustanci robova, u mnogim slučajevima, završavali su neuspjehom. Za kratko vrijeme robovlasnici pohapse predvodnike ustanka, primjereno ih kazne - a ostalim robovima božanski velikodušno oprostite grješnu pomisao o slobodi, nakon čega se robovi, presretni, vrate svakodnevnom radu, “dirnuti” velikodušnošću robovlasnika. Na koncu konca, ni za ukidanje ropstva u SAD nisu se izborili sami robovi - nego bijelci sa sjevera, koji su, iz ekonomskih razloga, pretpostavljali “slobodne” radnike robovima.

Bog koji poznaje mehanizme ljudskih preduzeća kao da je htio da pashalnom žrtvom predupredi ovakav razvoj događaja. Da bi se Izraelce onemogućilo da se u susretu s prvom preprekom vrata u Egipat, trebalo je dovesti ih do toga da naprave nešto što će u njihovoj svijesti izazvati rez, probuditi u njima saznanje da je povratak u Egipat nemoguć. Nešto što faraon i ostala egipatska vlastela ne bi nikad oprostili.

Stoga Tora propisuje jevrejskim robovima da na 14-ti dan mjeseca Nisana zakolju muško zdravo jagnje od godine, da ga ispeku, bez da mu slome i jednu jedinu kost, da njegovom krvlju namažu dovratke, te da ga pojedu u noći 14-og Nisana, sa gorkim biljem i beskvasnim hljebom, i to u žurbi, i ne ostavivši ništa za sutra.

Egipatski robovi posve sigurno nisu uživali u mesnim obrocima. Uživanje, pak, jagnjetine bilo je tabu čak, i "slobodnim ljudima" (tačnije robovima nadzornicima - jer osim faraona, koji je bio smatran za „boga“, i sveštenstva, u Egiptu niko nije bio stvarno slobodan) - stoga što su drevni Misirci, između ostalog, obožavali i jagnje.⁶ Dakle, Jevreji, robovi robova, žrtvuju jednog egipatskog "boga".

⁶ Uporedi sa II Knjigom Mojsijevom 8:26, gdje stoji: *A Mojsije reče: Ne valja tako - jer bismo prinjeli Gospodu Bogu našem תועבת מצרים (to'avat Micrajim = egipatski tabu), a ako bismo žrtvovali to'avat Micrajim na njihove oči - ne bi li nas pobili kamenjem?* Prema Sigmundu Frojdu (*Totem i tabu*", str.141.): *Značenje pojma tabu razdvaja se u dva suprotna pravca. S jedne strane znači: sveto, posvećeno, a s druge: strašno, opasno, zabranjeno, nečisto.* I u hebrejskom izraz *to'eva* bremenit je dvostrukim značenjem. Kad ga prati odrednica Micrajim, isti treba prevesti kao "sveto", "posvećeno". Istovremeno, kada se isti odnosi na Jevreje treba ga prevesti kao "gnusoba" ili "nečistoća". Poruka je jasna: ono što je sveto za Egipćane za Jevreje predstavlja gnusobu. Uzgredna opaska: Prema profesoru Jahudi, spomenutom u prethodnoj fusnoti, hebrejski ekvivalent riječi tabu nije קדוש (kadoš), kao što je, bez udubljanja, ustvrdio Frojd u prvim redovima *Totema i tabua*) - nego תועבה

Jagnje je moralo biti **zdravo** - da bi se unaprijed spriječilo opravdavanje tipa “mislili smo da zbog mane ovo jagnje ne predstavlja boga”, **muško** - da bi se unaprijed spriječilo opravdavanje tipa “nismo znali da je i žensko jagnje bog”, **od godine dana** - da bi se bi se unaprijed spriječilo opravdavanje tipa “mislili smo da je ovo ovca, a ne jagnje”.

Jednako tako, žrtva se morala peći (da se osigura da miris dopre i do egipatskih kuća, jer ako bi se žrtva kuvala cijeli jevrejski raskid sa Egiptom mogao bi proći neopaženo), a za svo to vrijeme (pa čak ni za vrijeme jela) nije se smjela slomiti nijedna kost žrtve - jer su kosti (kao i krvlju namazani dovratci) trebali poslužiti kao korpus delikti pre mirisom privučenim egipatskim optužiteljima. U slučaju da su kosti bile sklonjene mogao bi rob (zauvijek sklon kompromisu sa “gazdom”) zaniijekati da se radi baš o jagnjetu: “Jeste pekli smo meso, piletinu“. Kost i krvlju namazani dovratci trebali je da svjedoče glasno umjesto prepadnutih robova: “Jeste pobili smo vaše bogove”, koji su očigledno pravi pravcati „bogovi” - čim su ih najobičniji robovi mogli pobiti i pojesti, „a kao što se ne bojimo vaših bogova - tako se ne bojimo ni vas.”

Meso se moralo pojesti do ujutru, kako bi se spriječilo da štednji sklone robovi “razgode” meso na mjesec dana, shodno nemanju povjerenja u Slobodno Sutra. U pashalnoj noći robovima je zapovijedeno da se ponašaju kao „džentlmeni“, neopterećeni egzistencijalnim strahovima.

(*to'eva*), riječ koja se, zapravo, razvila iz egipatskog *wa'ab* (svet). Ne samo da su egipatske svetinje za Jevreje gnusoba - nego i sama egipatska riječ za svetinju na hebrejskom označava gnusobu (tabu u smislu zabranjeno ili nečisto). U prilog Jahudinoj tvrdnji svjedoči činjenica da je upravo izraz *to'eva* (a ne *kadoš*) korišten u svim tabu-zabranama, na primjer: u zabrani muške homoseksualnosti (III Knjiga Mojsijeva 20:13), idolopoklonstva (V Knjiga Mojsijeva 7:26), ponovnog ženjenja vlastitom puštenicom (V Knjiga Mojsijeva 24:4). Čak su i tabui vezani za ishranu nazvani zajedničkim imenom *to'eva*: *Lo tohelu kol to'eva* (Ništa gadno ne jedite, V Knjiga Mojsijeva 14:3).

2. *Merorim* - gorke trave – uperspektivljujući začin skromnosti

Dok pashalna žrtva simbolizuje spaljivanje mostova ka starom poretku, dotle gorke trave sprečavaju da se revolucija pretvori u kabdahijsko orgijanje nad vlastitom moći, tipa: „Ja smijem i ono što ni sami Egipćani ne smiju“. Jagnje - simbol revolucionarnog preuzimanja vlastite sudbine u vlastite ruke, kada mu se dodaju gorke trave, smješta se u pravu perspektivu: zapamtite zauvijek da ste bili robovi, i neka vas to iskustvo učini plemenitijim:

Ne izvrći pravice došljaku ni siroti, i ne uzimaj u zalogu haljine udovici. **Nego se opominji da si bio rob u Misiru, i da te je iskupio odande Gospod Bog tvoj;** zato ti zapovijedam da ovo činiš. Kad žanješ ljetinu svoju na njivi svojoj, ako zaboraviš koji snop na njivi, ne vraćaj se da ga uzmeš; neka ga došljaku, siroti i udovici, da bi te blagoslovio Gospod Bog tvoj u svakom poslu ruku tvojih. Kad tresesh masline svoje, ne zagledaj granu po granu pošto otreseš; neka došljaku, siroti i udovici. Kad bereš vinograd svoj, ne pabirči pošto obereš; neka došljaku, siroti i udovici. **I opominji se da si bio rob u zemlji Misirskoj; zato ti ja zapovijedam da ovo činiš.**⁷

Zato obrežite srce svoje, i nemojte više biti tvrdovrati. Jer je Gospod Bog vaš Bog nad bogovima i gospodar nad gospodarima, Bog veliki, silni i strašni, koji ne gleda ko je ko niti prima poklona; Daje pravicu siroti i udovici; i ljubi došljaka dajući mu hljeb i odijelo. **Ljubite dakle došljaka, jer ste bili došljaci u zemlji Misirskoj.**⁸

⁷ V Knjiga Mojsijeva 23:17-22.

⁸ V Knjiga Mojsijeva 10:16-19.

**Došljake ne cvijeli, jer vi znate kaka je duša
došljaku, jer ste bili došljaci u zemlji
Misirskoj.⁹**

Socijalni zakoni Tore, uključujući i zaštitu migranata od osijonosti starosjedilaca, proističu dakle iz negativnog iskustva ropstva. Svi odabrani stihovi zorno predstavljaju ideju da misirsko iskustvo ropstva treba da služi kao oplemenjujući faktor za Izraelce, ali možda nijedan ne rezimira ovu božansku didaktičku strategiju tako dobro kao potonji: Misirci se nisu odnosili prema Vama „kako Bog zapovjeda“, ali baš zato vi koji ste bili žrtve etničke eksploatacije, vi znate dušu migrantsku. Ne činite nikome ono što niste željeli da se čini vama.

3. *Macot* - opresnici

Dok su prethodna dva simbol-jela naložena u Tori (kako za Noć Revolucije – tako i za ritualno konstruisanje memorije o istoj u svim budućim pokoljenjima) monovalentna (pashalna žrtva = junački revolucionarni rez, gorke trave = oplemenjujuće sjećanje na vlastito ropstvo) treće simbol-jelo, opresnici je bivalentno. Tora, zapravo, svjesno i namjerno razvija „ambivalentnu teologiju“ beskvasnog hljeba. S jedne strane, opresnici simbolizuju bjedu i ropstvo: *Ne jedi s njom hljeba kiseloga; sedam dana jedi s njom prijesan hljeb, bijede, jer si hiteći izašao iz zemlje Misirske, pa da se opominješ dana kad si izašao iz Misira, dok si god živ,*¹⁰ dok s druge strane, istovremeno, isti ti presnaci predstavljaju i otkupljenje (preciznije brzinu otkupljenja): *I od tijesta koje iznesoše iz Misira ispekoše pogače prijesne, jer ne bješe uskislo kad ih potjeraše Misirci, te ne mogahu oklijevati niti spremi brašnjenice.*¹¹

⁹ II Knjiga Mojsijeva 23:9.

¹⁰ V Knjiga Mojsijeva 16:3.

¹¹ II Knjiga Mojsijeva 12:39.

Sljedstveno, pashalna Agada počinje riječima: *A lahma anja di ahalu avatana bera deMicrajim* (Ovo je hljeb bijede kog su jeli očevi naši u zemlji misirskoj) - da bi, neposredno pred lomljenje beskvasnog hljeba, na prvom sljedećem mjestu jednake težine, fokus „odjedanput“ bio prebačen sa bijede na otkupljenje, sa ropstva na slobodu:

Maca zo šeanu ohelim, al šum ma? Al šum šelo ispiak becekam šel avotenu Leahamic, ad šenigla aleem Meleh Malhe aMelahim, aKadoš, Baruh U, ugalam mijad. - Šeneemar: "Vajofu et abacek ašer ociu miMicrajim, ugot macot - ki lo hamec - ki gorešu miMicrajim, velo jahelu leitmamea, vegam ceda lo asu laem.

Zašto se jede ovaj beskvasni hljeb? Zato što tijesto očeva naših još nije uspjelo nadoći, a već im se otkri Sve-Car, Car nad Carevima, Sveti, Blagosloven On, i izbavi ih odmah - kao što je rečeno: *I pekoše tijesto što ga iznesoše iz Misira, kolače prijesne - jer ne uskisnu, jer ih potjeraše Misirci - pa ne mogoše oklijevati, a hrane za puta ne napraviše sebi.*¹²

Egipat je bio zemlja agrikulture - žitnica Starog svijeta, osnovni ekonomski oslonac zemlje predstavljalo je upravo uzgajanje žitarica. Činjenica da Starom Egiptu nije nedostajalo žita, naravno ne znači da je isto bilo ravnomijerno raspodijeljeno na svo stanovništvo. Jednako kao što resursi nisu raspodijeljeni „kako Bog zapovijeda“ ni u našem današnjem svijetu. Svi su Egipćani, osim sveštenika, bili u vazalnom odnosu prema faraonima, i zbog toga Tora naziva cijeli Egipat imenom בית עבדים (*Bet avadim*) - Dom ropski, Dom robova, drugim riječima: zemlja u kojoj su svi stanovnici porobljeni. Ova sintagma ne pojavljuje se u Tori jednom, dvaput ili triput – nego devet puta, što podvlači da se ne radi o slučajnoj ili usputnoj kvalifikaciji,

¹² Vidi napomenu 12.

nego o čvrstom stavu Tore prema Misiru (i drugim sličnim sistemima, posve sigurno uključujući i današnje) [bjelo]svjetske „sile“).¹³

Na samom dnu socijalne ljestvice drevnog Egipta nalazili su se ukulačeni jevrejski migranti, robovi robova. Kao takvi, oni su radili „od izlaska sunca do izlaska duše“, a tokom cijelog napornog radnog dana dobijali su samo jedan obrok, koji se sastojao prvenstveno od brašnjene kaše, slične našem današnjem tijestu za palačinke.

Te izvorne opresnike čuveni Ham Ribi Jakov Huli, začetnik antologije *Meam loez* (koja se smatra sefardskim narodnim supstitutom za Talmud), u svom komentaru na pashalnu Agadu, sadržanom u Svezku Šemot rečene midraške kompilacije, naziva na ladinu imenom *tortas*. Čitaocima koji ne govore ladino, naziv *tortiljas* (deminutiv od *tortas*) vjerovatno bolje uprisutnjuje te presnike koje je „egipatsko ministarstvo prinudnog rada“ dodjeljivalo usužnjenim graditeljima čuda starog Egipta, na koje naše današnje *macot* treba da nas podsjećaju.

Istovremeno, krajnje smišljenim didaktičkim manevrom, opresnici postaju i uspomena na brzinu kojom se ispunilo obećanje o Izlasku. Naime, kada je Bog obećao Izraelcima da će ih izvesti iz ropstva u slobodu, oni nisu posumnjali u Njegovu Riječ - ali su potkuvali tijesto, kao da će i slijedeći dan provesti u ropstvu (nisu držali da će se obećanje ispuniti tako brzo). No, obećano Iskupljenje odvijalo se takvom brzinom, da ni hljebovi nisu stigli nakvasati - a narod Izraela je već bio Slobodan, kao što stoji pisano: *I pekoše tijesto što ga iznesoše iz Misira, kolače prijesne - jer ne uskisnu, jer ih potjeraše Misirci - pa ne mogoše oklijevati, a hrane za puta ne napraviše sebi.*¹⁴

¹³ II Knjiga Mojsijeva 13:3, 14; Ibid 20:2; V Knjiga Mojsijeva 5:6; Ibid 6:12; Ibid 7:8; Ibid 8:14; Ibid 13:6, 11. Posebno je bitno što prvi stih obiju verzija Dekaloga sadrži ovu božansku osudu eksploatatorskih društava.

¹⁴ Vidi napomenu 12.

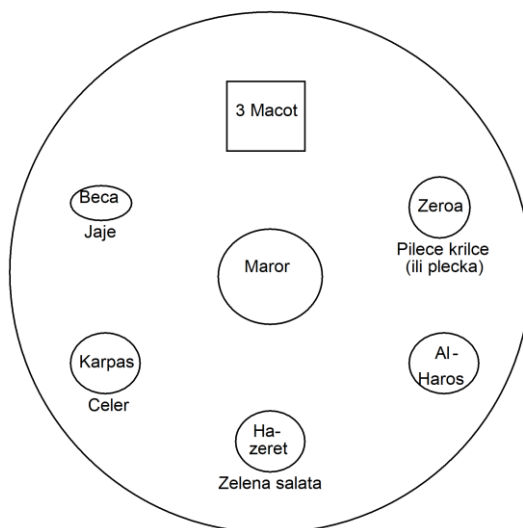
Pretvaranjem DEFEKTA (hljeb bijede) u EFEKAT (hljeb slobode), Tora „zakucava“ posljednji i treći ekser u vlastitu konstrukciju jevrejskog identiteta. Radikalni rez izazvan prinošenjem pashalne žrtve stavljen je u ispravnu perspektivu dodavanjem gorkih trava, tog „začina skromnosti“. U trećem „pashalnom“ simbol-jelu: opresnicima, oba aspekta praznika: svetkovanje slobode i sjećanje na ropstvo dolaze do izražaja u jednom jedinom simbolu.

Pashalni sto

Prve večeri Pesaha (a u Dijaspori cijeli obred se ponavlja i druge večeri praznika) priređuje se svečana večera na kojoj se čita *Agada* (hebrejski: kazivanje, od glagola *leagid* – kazati, kazivati). Kao što je već rečeno, na hebrejskom jeziku ova noć naziva se *Lel aseder* (Noć Reda, heb. *seder* - red), i cijeli tok večere je propisan, od broja pehara i količine vina u svakom peharu, preko posebnih spomen-jela (*macot* i *maror*) i redoslijeda njihovog uživanja (uz tačno određene minimalne količine koju svako od prisutnih mora pojesti kako bi izvršio vjersku obavezu) – pa sve do blagoslova koja prate svaku od prethodnih radnji.

Na *sederu* se određena jela koja treba da nas podsjetite kako na ropstvo u Egiptu, tako i na čudo Izlaska. Ta jela su obavezni dio *sedera* - te se, stoga, obično izdvajaju od ostalih jela, koja nisu dio rituala, time što se stavljaju na veliki tanjir (na hebrejskom *keara*).

Neophodna jela na obrednoj večeri su:

1. MACOT - OPRESNICI

U toku *sedera* tri puta se jedu opresnici: prvi puta sam opresnik, drugi puta sa salatam (*maror*) i treći puta kao *afikomen* (desert). Prvi put mora se pojesti minimum od *kezajit*¹⁵, drugi put (u *Ilelovom sendviču* dovoljno je pojesti *heci kezajit* (pola masline) beskvasnog hljeba i *heci kezajit* salate, a treći put (*afikomen*) ponovno je potrebno pojesti čitav *kezajit* opresnika, s tim što za razliku od prvog *kezajita*, koji je *mideOrajta* (biblijska zapovjed, i to pozitivna), ovaj drugi *kezajit* je *miderabanan* (rabinska odredba).

Narodni je običaj da se pred domaćina stave baš tri *macot*, položene jedna na drugu i razdvojene salvetama.

2. MAROR – GORKE TRAVE

Zelena salata jede se u toku *sedera* dva puta. Prvi puta nakon što je svako od prisutnih pojeo obredom propisanu količinu samog beskvasnog hljeba, tada su svi prisutni obavezni pojesti i *kezajit* zelene salate, same, bez ikakvih dodataka.

¹⁵ *Kezajit* - heb. "kao maslina", stara jevrejska zapreminska mjera koja odgovara zapremini masline srednje veličine. *Kezajit* je najmanja mjera koja se smatra za uživanje hrane dostojno tog imena, pa sljedstveno obavezuje i na izgovaranje zaključnog blagoslova. Ako neko pojede manje od *kezajit* hljeba, on ne mora da kaže *Birkat amazon* nakon toga. Ako neko pojede manje od *kezajit* kolača, on ne mora da kaže *Beraha meen šaloš* nakon istog, itd. Bitno je napomenuti da kada se radi o samoj maslini - onda jedenje jedne jedine masline ne obavezuje da se kaže zaključna *Beraha meen šaloš* - jer maslina sadrži košpicu koja se ne jede - te je, da bi se postigla minimalna veličina koja obavezuje na izgovaranje zaključnog blagoslova, potrebno pojesti dio druge masline, čija bi zapremina odgovarala zapremini košpice prve masline. Tek tad se smatra da je pojedena čitava jedna maslina, što obavezuje na izgovaranje zaključnog blagoslova.

Drugi puta zelena salata se jede u tzv. *Ilelovom sendviču*, koji se sastoji iz *heci kezajit* beskvasnog hljeba, *haci kezajit* zelene salate i *al haroseta*.

Zelena salata mora biti svježa, dobro pregledana da ne sadrži crve ili kakve insekte, ne smije se soliti ili začiniti uljem ili sirćetom itd.

3. ZEROA - PLEĆKA

Plećka (kod Sefarda) ili pileće krilce (kod Aškenaza) stavlja se na *seder* sto kao uspomena na pashalnu žrtvu koja se prinosila u vrijeme dok je postojao Hram.

Kada se u toku *sedera* podižu *macot* i *maror*, kako bi bili vidljiviji dok se objašnjava njihova simbolika, važno je imati na umu da se *zeroa* ne smije podići ni u kom slučaju - jer bi aktom podizanja ista poprimila karakter pashalne žrtve, što ona nikako nije.

4. BECA - JAJE

Budući da se, u vrijeme kad postoji Hram, na Pesah prinose dvije žrtve: *korban Pesah* i *korban Hagiga*, običaj je da se na *seder* sto stave dva jela (heb. *šene tavšilin*), od kojih jedno: *zeroa* predstavlja *korban Pesah*, a drugo (obično kuvano jaje) *korban Hagiga*. U osmišljavanju ovog „simboličnog supstituta“, uvijek pragmatični *hahamim*, rukovodili su se pretpostavkom da se mora raditi o jelu koje će i najsiromašniji među Jevrejima uvijek moći da si priušte.

5. AL-HAROSSET – PASHALNO SLATKO

Al-haroset (ili samo *haroset*) treba da nas podsjeća na ropski rad praotaca. On simbolizuje materijal od kog su pravili blokove za

gradnju faraonskih građevina, o čemu Tora kazuje na sljedeći način:

A poslije izađoše Mojsije i A'aron pred faraona i rekoše mu: *Ovako veli Gospod Bog Izraelov: Pusti narod moj da mi praznuje praznik u pustinji.* Ali faraon reče: *Ko je Gospod da poslušam glas Njegov i pustim Izraela. Ne znam Gospoda niti ću pustiti Izraela.* A oni rekoše: *Bog jevrejski srete nas, molimo ti se da otiđemo tri dana hoda u pustinju, da prinesemo žrtvu Gospodu Bogu svojemu, da ne pošalje na nas pomor ili mač.* A kralj egipatski reče im: *Mojsije i Arone zašto odvlačite narod od rada njegova - idite na svoj posao.* Još reče faraon: *Eto naroda je mnogo u zemlji a vi još hoćete da ostavlja svoje poslove.* I u taj dan zapovjedi faraon nastojnicima nad narodom i upraviteljima njegovim i reče: *Odsada nemojte davati narodu pljeve za opeke kao do sada neka sami idu i kupe sebi pljevu, a koliko su opeka do sada pravili isti broj neka nastave praviti, ništa im nemojte smanjiti, jer besposličće i zato viču govoreći: Da idemo da prinesemo žrtvu Gospodinu Bogu svojemu. Valja navaliti poslova na te ljude, pa će raditi i neće slušati lažljivih riječi.*¹⁶

6. KARPAS - CELER

Karpas, također, simbolizuje gorak život otaca u misirskom ropstvu.

Karpas se jede na samom početku *seder* večere, ne bi li se podstakla djeca da postavljaju pitanja.

¹⁶ II Knjiga Mojsijeva 5:1-9.

Prije uživanja *karpasa* peru se ruke. Prema *Talmudu*, te sljedstveno i prema Rambamovoj *Mišne Tora*, prije ovog pranja ruku izgovara se blagoslov *al netilat jadajim*. U strahu da se slučajno ne bi prekršila zabrana o uzaludnom izgovaranju Božijeg imena, te sljedstveno činjenici da su u posljednje vrijeme neki autoriteti izrazili sumnju u opravdanost izgovaranja pomenutog blagoslova prije uživanja *karpasa*, kod mnogih se danas ustalio običaj da se prilikom pranja ruku za *karpas* ne izgovara blagoslov. Strah od prekršavanja božanske zabrane u slučaju pridržavanja uputa *Sanedrina* je malo do umjereno neobičan - jer ko je ovlašteniji od *Sanedrina* da odluči šta predstavlja prekršaj određene zabrane, a šta ispunjenje određene pozitivne zapovjedi. Onaj koji tako razumije jevrejsko pravo, neće propustiti priliku da i ovu *micva* obavi u skladu sa instrukcijom *hahamim* - te da ruke opere, izgovarajući prethodno pripadajući blagoslov: *Baruh Ata, Adonaj, Eloenu, Meleh aolam, ašer kidešanu bemicvotav vecivanu al netilat jadajim*.

Prije uživanja karpas-a (celer) izgovara se sljedeći blagoslov:
Baruh Ata, Adonaj, Eloenu, Meleh aolam, bore feri aadama.

7. JAJIN - VINO

Osim navedenog, obavezni dio *sedera* su i četiri čaše vina, uspomena na četiri različita glagola što ih upotrebljava Tora opisujući Izlazak.¹⁷

Svi prisutni (i muškarci i žene) **OBAVEZNI** su tokom *sedera* popiti četiri čaše vina (ili groždanog soka). Vino mora biti *kašer*. Za *seder* se obično čuva najbolje vino. Običaj je da se koristi crno vino, ali ako je bijelo vino boljeg kvaliteta - ili neko lično pretpostavlja bijelo vino crnome, može se vjerska obaveza izvršiti i sa bijelim vinom.

¹⁷ Prema II knjizi Mojsijevoj 6:6,7: 1. *izvešću vas ispod bremena misirskog*, 2. *oprostiću vas ropstva njihova*, 3. *izbaviću vas mišicom podignutom* i 4. *uzeću vas da mi budete narod*.

Prva čaša pije se na samom početku *sedera* (*Kiduš*); druga čaša pije se na kraju *Agade*, prije pranja ruku i jedenja *macot*; treća čaša pije se nakon *Birkat amazona* (Molitve zahvalnice nakon jela); a četvrta nakon *Alela* (izbora iz Psaltira), i ona označava kraj *sedera*.

Blagoslov za vino izgovara se nad svakom čašom posebno, i glasi: *Baruh Ata, Adonaj, Eloenu, Meleh aolam, bore feri agefen*.

Čaša mora sadržati *revi'it* (jevrejska zapreminska mjera, malo manje od 1.5 dl.) - i sva četiri puta mora se popiti *rov akos* (većina zapremnine čaše).

Dozvoljeno je piti vino između prve i druge, te druge i treće obavezne čaše - ali ne i između treće i četvrte. Ako je neko popio *revi'it* i više prilikom bilo koje od četiri obavezne čaše, a siguran je da neće uživati vino između te i sljedeće čaše - dužan je blagosloviti *beraha me'en šaloš* (blagoslov koji se govori nakon uživanja vina) odmah po ispijanju čaše.

Budući da Jevreji (prema izričitom biblijskom iskazu: *I bi večer i bi jutro - dan prvi*) računaju dan od večeri, Praznik Opresnika počinje tek sa zalaskom sunca 14-og Nisana. *Seder* se, dakle, može započeti tek nakon izlaska triju zvijezda (što je siguran znak da je novi dan već počeo).

Seder bi se trebao završiti (jedenjem "afikomana") najkasnije do ponoći.

ESEBA

Muškarci su obavezni da sve četiri čaše vina, beskvasni hljeb (kako kada se isti jede sam, kao i kada se jede u *Ilelovom sendviču*), *BEESEBA* (ZAVALJENI NA LIJEVU STRANU, kao patriciji na gozbama grčko-rimskog svijeta). Muškarac koji bi pio vino i jeo beskvasni hljeb sjedečki, a ne zavaljen, nije izvršio

svoju obvezu. Stoga bi se muškarci trebali namjestiti tako da im je iza leđa zid. Tokom cijelog *sedera* mogu da sjede na uobičajen način - ali u času kada se pije vino ili jede sam beskvasni hljeb ili *Ilelov sendvič*, trebali bi naslon stolice podmetnuti pod lijevi lakat, dlanom lijeve ruke poduprijeti glavu (koja je zavaljena ulijevo), a leđima se nasloniti na zid. Žene mogu jesti sjedeći normalno, ali ako žele mogu i one jesti *beeseba*.

DIONICE SEDERA

Seder večera sastoji se iz četrnaest dionica. U mnogim opštinama običaj je da se na početku *sedera* otpjevaju imena svih dionica *sedera* - da bi se prisutni prisjetili ustaljenog reda, te da ne bi nešto propustili, preskočili ili kazali preko reda.

1. KADEŠ	א' קדש
2. URHAC	ב' ורחץ
3. KARPAS	ג' כרפס
4. JAHAC	ד' יחץ
5. MAGID	ה' מגיד
6. RAHCA	ו' רחצה
7. MOCI MACA	ז' מוציא מצה
8. MAROR	ח' מרור
9. KOREH	ט' כורך
10. ŠULHAN OREH	י' שולחן עורך
11. CAFUN	יא' צפון
12. BAREH	יב' ברך
13. 'ALEL	יג' הלל
14. NIRCA	יד' נרצה

NAPOMENA:

Hebrejski tekst transkribovan je po tradicionalnim osmansko-sefardskim (sarajevskim) pravilima čitanja. Slovo ן nigdje nije označeno, jer ga Sefardi ne izgovaraju.

Prva od četrnaest dionica sedera

קַדֵּשׁ

KADEŠ

POSVEĆENJE

AKO VEČE U KOJE POČINJE PRAZNIK PADNE NA EREV
ŠABAT POČINJE SE SA:

[יום הששי, ויכלו השמים והארץ וכל-צבאם: ויכל אלהים
ביום השביעי מלאכתו אשר עשה. וישבת ביום השביעי
מכל-מלאכתו אשר עשה. ויברך אלהים את-יום השביעי.
ויקדש אתו. כי בו שבת מכל-מלאכתו אשר-ברא אלהים
לעשות:]

[Jom ašiši:] Vajhulu ašamajim, veaarec vehol cevaam.
Vajhal Eloim, bajom aševii, melahto, ašer asa. Vajišbot
bajom aševii, mikol melahto, ašer asa. Vajvareh Eloim et
jom aševii, vajkadeš oto, ki vo šavat mikol melahto - ašer
bara Eloim laasot.¹⁸

¹⁸ Ovaj tekst se u jevrejsko liturgiji smatra toliko osnovnim da se obično i ne prevodi na druge jezike. Stoga nije preveden ni na ladino. Našem čitaocu je prevod, ipak, neophodan, te je stoga transliteracija izvornog hebrejskog teksta popraćena i prevodom na srpsko-hrvatski.

[Dana Šestoga:¹⁹] I upotpuniše se nebesa i zemlja i sva vojska njihova. I upotpuni Bog, u sedmi dan, sva djela svoja, koja učini. - I počinu Bog, u dan sedmi, od svih djela svojih, koja učini. - I blagoslovi Bog dan sedmi, i posveti ga. - Jer u taj dan počinu od svih dijela svojih, koja stvori čineći.²⁰

AKO LI, PAK, VEĆE POČETKA PRAZNIKA PADNE NA BILO KOJI DRUGI DAN U SEDMICI POČINJE SE ODAVDE (RIJEČI IZDOJENE ZAGRADOM ČITAJU SE SAMO AKO SE POKLOPE PRAZNIK I ŠABAT):

¹⁹ U izvornom tekstu *kiduša* ne pojavljuju se riječi *Dana šestoga*, koje su u stvari završetak prethodnog biblijskog stiha (*I bi večer i bi jutro dan šesti*) i koje su dodate izvornom tekstu *kiduša* od strane kabalista, ne bi li se postiglo da broj riječi u blagoslovu odgovara kabalističkoj simbolici. Bilo kako bilo u većini današnjih *agada* i *sidura* ovaj dodatak se uzima "zdravo za gotovo". Oni, pak, koji se žele pridržavati teksta propisanog od strane *hahamim* preskaču ovaj "dodatak", i počinju od *I upotpuniše se...* Uzgred, dani u hebrejskoj sedmici označavaju se rednim brojevima. Tako je, na primer, nedelja *jom rišon* (dan prvi), ponedjeljak *jom šeni* (dan drugi). U biblijskom Stvaranju postoje dva odstupanja od pomenutog sistema označavanja dana. Prvo se sastoji u činjenici da prvi dan stvaranja nije nazvan danom prvim - nego mu je dato ime *jom ehad* - dan jedan. Ovo odstupanje mudraci Izraela objašnjavaju činjenicom da je nešto "prvo" samo u odnosu na "drugo", a pošto danu jedan nije prethodilo ništa - jer on predstavlja prvi iskorak iz nepostojanja - nije bilo moguće odrediti ga drugačije nego kao *dan jedan*. Drugo odstupanje sastoji se u činjenici da su svi dani osim dana šestoga dati bez određenog člana "a" (*ehad* = jedan, *šeni* = drugi, *šeliši* = treći - itd.) - dok je samo šesti dan određen članom (*ašiši* = šesti). Mudraci Izraela smatraju da se u spomenutom "odstupanju" krije aluzija na šesti (dan mjeseca) Sivana: Šavuot - Praznik Davanja Tore, te da je skriveni smisao stiha da nebo i zemlja nisu bili završeni dok Izraelu nije data Tora, jer tek je davanjem Tore naš svijet dobio smisao.

²⁰ I Knjiga Mojsijeva 2:1-3.

סַבְרֵי מַרְנָן:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל-
עַם. וְרוֹמְמָנוּ מִכָּל-לְשׁוֹן. וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו - וַתִּתֶּן-לָנוּ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה (שַׁבָּתוֹת לְמִנוּחָה וּמוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה.
חַגִּים וְזִמְנִים לְשִׂשׁוֹן אֶת-יּוֹם (הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְאֶת-יּוֹם) חַג
הַמִּצְוֹת הַזֶּה. זְמַן חֲרוּתָנוּ. (בְּאַהֲבָה) מִקְרָא קִדְּשׁ זִכָּר
לִיצִיאַת מִצְרַיִם - כִּי בָנוּ בְּחִרְתָּ. וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָּ מִכָּל-
הָעַמִּים. (וְשַׁבָּת) וּמוֹעֲדֵי קִדְּשׁךָ (בְּאַהֲבָה וּבְרִצּוֹן) בְּשִׂמְחָה
וּבְשִׂשׁוֹן הִנְחַלְתָּנוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְקַדֵּשׁ (הַשַּׁבָּת
וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים):

SAVRI MARANAN !

Baruh Ata, Adonaj, Eloenu, Meleh aolam,
bore feri agefen.

Baruh Ata, Adonaj, Eloenu, Meleh aolam, ašer bahar banu
mikol am, veromemanu mikol lašon, vekidešanu
bemivcotav. Vatiten lanu, Adonaj Eloenu, beaava (šabatot
limnuha u) moadim lesimha, hagim uzmanim lesason, (et
jom (ašabat aze veet) jom hag amacot aze, veet Jom Tov
Mikra Kodeš aze, zeman herutenu, (beaava) Mikra Kodeš,
zeher licijat Micrajim. - Ki vanu vaharta, veotanu kidašta,
mikol aamim - (vešabat u) moade kodšeha (beaava
uvracon) besimha uvsason inhaltanu.

Baruh Ata, Adonaj, mekadeš (aŠabat ve)Jisrael
veazemanim.²¹

NEKA MI PRISUTNA GOSPODA DOZVOLE!

Blagosloven Ti, Gospode, Bože naš, Care svijeta,
koji tvoriš plod vinove loze.

Blagosloven Ti, Gospode, Bože naš, Care svijeta, koji si nas
izabrao između svih naroda, uzvisio nas između svih jezika, i
posvetio nas svojim zapovjedima. U ljubavi svojoj, Gospode Bože
naš, dao si nam (Subote za počinak) praznike da se veselimo,
dane hodočašća i posvećena vremena da se radujemo: dan (dan
Subote i dan) Praznika Opresnika, Vrijeme našeg Oslobođenja, (u
ljubavi) i Praznik Sabora u Svetnji, Spomen-dan izlaska iz Misira.
Jer si nas izabrao između naroda, i posvetio nas, davši nam u
naslijeđe (Subotu) i praznike Tvoje svete (u ljubavi po volji Tvoj) u
radosti i veselju .

Blagosloven Ti, Gospode, koji posvećuješ (Subotu i) Izrael i
vremena.

AKO, PAK, POČETAK PRAZNIKA PADNE NA
ZAVRŠETAK ŠABATA GOVORI SE AVDALA PRIJE
BLAGOSLOVA ŠEEHEJANU:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בוֹרֵא מְאוּרֵי הָאֵשׁ:

²¹ I na ovaj se odjeljak odnosi rečeno u napomeni 19.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַיְיָנוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמְבַדֵּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחַל
 בֵּין אֹר לְחֹשֶׁךְ. בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים. בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁשֶּׁת
 יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה: בֵּין קֹדֶשׁת שַׁבָּת לְקֹדֶשׁת יוֹם טוֹב הַבְּדִלָּתָ.
 וְאֵת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשִּׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קֹדֶשֶׁת: הַבְּדִלָּתָ
 וְקֹדֶשֶׁת אֶת-עַמּוֹד יִשְׂרָאֵל בְּקֹדְשֶׁתָּךְ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַיְיָנוּ
 הַמְבַדֵּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחַל:

(NAD SVIJEĆOM:)

Baruh Ata, Adonaj, Eloenu, Meleh aolam,
 bore meore aeš.

(NAD VINOM:)

Baruh Ata, Adonaj, Eloenu, Meleh aolam, amavdil ben
 kodeš lehol, uven or lehošeh, uven Jisrael laamim, uven
 jom aševii lešešet jeme amaase. Ben kedušat Šabat likdušat
 Jom Tov ivdalta, veet jom aševii mišešet jeme amaase
 ikdašta veivdalta. Veikdašta et ameha Jisrael, bikdušateha.

Baruh Ata, Adonaj, amavdil ben kodeš lehol.²²

(NAD SVIJEĆOM:)

Blagosloven Ti, Gospode, Bože naš Care svijeta,
 koji tvoriš svjetlost vatre.

(NAD VINOM:)

Blagosloven Ti, Gospode, Bože naš, Care svijeta, koji si učinio da
 se razlikuje: sveto od nesvetog, svjetlost od mraka, Izrael od
 naroda i dan sedmi od šest radnih dana. Učinio si razliku između
 svetosti Subote i svetosti praznika. Dan sedmi si posvetio i

²² Vidi napomenu 1.

učinio različitim od šest radnih dana. Posvetio si, svetošću Svojom, narod Svoj Izraela.

Blagosloven Ti, Gospode, koji dijeliš sveto od nesvetog.

BEZ OBZIRA NA DAN U SEDMICI NASTAVLJA SE OVDJE:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
שְׁהַחֲיֵינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעַנוּ לְזִמְנֵי תְּהִיָּה:

Baruh Ata, Adonaj, Eloenu, Meleh aolam,
šeehejanu vekijemanu - veigijanu lazeman aze.

Blagosloven Ti, Gospode, Bože naš, Care svijeta,
koji si nas poživio i uzdržao, i koji si nas sačuvao
do ovog vremena.

TEK NAKON BLAGOSLOVA ŠEEHEJANU ISPIJA SE PRVI PEHAR. DOZVOLJENO JE PITI VINO I IZMEĐU OBAVEZNOG PRVOG I DRUGOG, TE DRUGOG I TREĆEG - ALI NE I IZMEĐU TREĆEG I ČETVRTOG.

U SLUČAJU DA JE NEKO SIGURAN DA NEĆE PITI VINO IZMEĐU OBAVEZNIH PEHARA, A U TOKU ISPIJANJA JEDNOG OD OBAVEZNIH PEHARA POPIO JE REVIIT (OKO 1.4 DL) ILI VIŠE VINA U JEDAN MAH - TREBAO BI NAKON TOG PEHARA IZGOVORITI "BERAHA MEEN ŠALOŠ".

UKOLIKO JE NEKO POPIO VEČINU PEHARA KOJI SADRŽI REVIIT, ALI NIJE POPIO REVIIT, ILI IMA NA UMU UŽIVATI VINO I IZMEĐU OBAVEZNIH PEHARA - ON JE OSLOBOĐEN BLAGOSLOVA "MEEN ŠALOŠ".

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עַל הַגִּפְנוֹן וְעַל פְּרֵי
הַגִּפְנוֹן. וְעַל תְּנוּכַת הַשָּׂדֶה. וְעַל אֶרֶץ הַמִּדְבָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה
שְׂרָצִית וְהַנְּחֻלָּת לְאַבוֹתֵינוּ: רַחֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל
עַמּוֹךְ. וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ. וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ. וְתַעֲלֵנוּ
לְתוֹכָהּ. וְשִׂמְחֵנוּ בְּבִנְיָנָהּ. וְשִׂמְחֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ

כשבת: ביום המנוח השביעי הזה

בְּיוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה. בְּיוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה. וּנְבָרְכְךָ
עֲלֶיךָ בְּקִדּוּשָׁה וּבְטַהֲרָה – כִּי אֵל טוֹב וּמְטִיב אַתָּה:
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרוֹתֶיהָ:

Baruh Ata, Adonaj, Eloenu, Meleh aolam, al agefen veal
peri agefen, veal Erec hemda tova urhava šeracita
veinhalta laavotenu. Rahem, Adonaj, Eloenu, al Jisrael
ameha, veal Jerušalaim Ireha, veal Cijon miškan kevodeha
- veaalenu letoha vesamehenu bevinjana - vesamehenu
Adonaj Eloenu,

AKO PRAZNIK PADNE NA ŠABAT DODAJE SE:

bejom amanoah aševii aze,

beJom Tov Mikra Kodeš aze, bejom Hag amacot aze.
Unvareheha alea bikduša uvtaora. - Ki El Tov umetiv Ata.
Baruh Ata, Adonaj, al aarec veal perotea.

Blagosloven **T**i, *Gospode, Bože naš, Care svijeta, na lozi i na*
plodu loze, na zemlji krasnoj, dobroj i prostranoj, koju si volio i
koju si podario ocima našim. Smiluj se, Gospode, Bože naš, na
Izrael, narod svoj, na Jerusalem Grad svoj, na Sijon presto slave
Tvoje - i uspni nas u nj, i obraduj nas izgradnjom njegovom.
Obraduj nas Gospode, Bože naš i,

AKO PRAZNIK PADNE NA ŠABAT DODAJE SE:

u ovaj dan odmora (dan) sedmi,

i na ovaj Praznik Sabora u Svetinji, na ovaj dan Praznika Opresnika. I blagosiljaćemo te zbog nje u svetosti i čistoti. - Jer Bog dobar i dobrostiv jesi Ti.
Blagosloven Ti, Gospode, na zemlji i na plodovima njenim.

Druga od četrnaest dionica sedera

וְרַחֵץ

U R H A C

PRVO PRANJE RUKU

"KEARA" (POSUDA SA OBREDNIM JELIMA) SE POSTAVLJA ISPRED DOMAĆINA. SVI IZGOVARAJU BERAHA ZA PRANJE RUKU - TE, POTOM, PERU RUKU.²³

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו. וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם:

Baruh Ata, Adonaj, Eloenu, Meleh aolam,
ašer kidešanu bemicvotav vecivanu al netilat jadajim.

²³ Neki na ovom mjestu vrše ritualno pranje ruku bez blagoslova; no, po Rambamovom mišljenju, blagoslov je i ovde obvezatan.

Blagosloven Ti, Gospode, Bože naš, Care svijeta, koji si nas posvetio Tvojim zapovjedima, i zapovjedio nam pranje ruku.²⁴

²⁴ Obično, obrok u jevrejskoj kući počinje izgovaranjem blagoslova za pranje ruku, iza koga se prelazi na uživanje hljeba. Na *seder* večeri redosljed je drugačiji nego obično. Budući da se biblijski stih kojim je naloženo kazivanje o Izlasku iz Egipta može shvatiti kao da podrazumijeva odgovaranje na upit, a ne samoinicijativni govor - kao što je rečeno: *Veigadta levinha bajom au - baavur ze asa Adonaj li becet miMicrajim* (I reći ćeš sinu svome u onaj dan zbog ovog mi učini Gospod pri izlasku mome iz Misira – II Knjiga Mojsijeva, 13:8), mudraci Izraela su u *Mišni* (Pesahim, 10:4) propisali sljedeću praksu: *Vehan aben šoel aviv, veim en daat baven aviv melamedo: Ma nišana alajla aze...* (Ovdje treba sin da pita oca, a ako sin nije dovoljno inteligentan - onda otac treba da ga podučiti: Po čemu se razlikuje...), a u *Talmudu* su dodatno pojasnili prethodno pravilo rekavši: *Banav šoalim oto, veim lo - išto šoelet, veim lav - u šoel et acmo* (Pitaju ga sinovi, ako ne - onda ga pita žena, a ako ne - onda pita sam sebe). Da bi se sinove potaklo da postave pitanja bez kojih otac ne može otpočeti sa kazivanjem Agade uveli su *hahamim* običaj da se *seder* večera započinje na neuobičajen način: Peru se ruke, nakon čega se jede *karpas* - i, taman kada djeca pomisle da se počinje sa objedom, jer otac je uzeo u ruke *macot* - on, nakon što je prelomio srednju *maca* i izrecitovao *A lahma anja*, daje da se *keara* (posuda sa obrednim jelima) skloni sa stola, kao da je završeno sa objedom - što, naravno, navodi djecu da pitaju: *Šta se dešava večeras*" - odnosno *Ma nišana alajla aze...* (Po čemu se razlikuje ova noć...).

Treća od četrnaest dionica sedera

כַּרְפָּס

K A R P A S

CELER

UZIMA SE KEZAJIT (KOLIČINA KOJA ZAPREMINSKI ODGOVARA JEDNOJ MASLINI) CELERA, UMAČE U HAROSET ILI U SIRĆE - I PRIJE NEGO SE POJEDE IZGOVARA SE SLJEDEĆI BLAGOSLOV:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בוֹרֵא פְּרֵי הָאָדָמָה:

Baruh Ata, Adonaj, Eloenu, Meleh aolam,
bore feri aadama.

Blagoslovljen Ti, *Gospode, Bože naš, Care svijeta,*
koji tvoriš plod zemlje.

DOZVOLJENO JE "MEZETITI" IZMEĐU OBAVEZNIH PEHARA - KAO I PRIJE RITUALNOG OBJEDA KOJI SE SASTOJI OD BESKVASNOG HLJEBA I GORKIH TRAVA. ŠMIJU SE, NA PRIMJER, JESTI MASLINE, JAJA, MESO, RAZLIČITE SALATE I SLIČNO - ALI NE I BESKVASNI HLJEB. AKO NEKO IZGOVARAJUĆI BLAGOSLOV ZA

KARPAS IMA NA UMU NASTAVITI UŽIVATI "PLODOVE ZEMLJE" (POVRĆE) NAKON UŽIVANJA OBAVEZNOG KEZAJITA KARPASA OSLOBOĐEN JE PONOVRNOG IZGOVARANJA BLAGOSLOVA "PERI AADAMA".

ONAJ KO NIJE IMAO NA UMU JESTI DRUGE "PLODOVE ZEMLJE" U TOKU IZGOVARANJA BLAGOSLOVA NAD KARPASOM - A, KASNIJE SE PREDOMISLI I POSEGNE ZA NEKOM VRSTOM POVRĆA DUŽAN JE PONOVRNO BLAGOSLOVITI "BORE FERI AADAMA".

AKO JE NEKO SIGURAN DA NEĆE NAKON PROPISANE KOLIČINE KARPASA UŽIVATI BILO KOJE DRUGE PLODOVE ZEMLJE PRIJE BLAGOSLOVA NAD OPRESNIKOM - TREBAO BI BLAGOSLOVITI NAKON KARPAS BLAGOSLOV "BORE NEFAŠOT RABOT".

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַיְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא נַפְשׁוֹת רַבּוֹת:
עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָא חַי הָעוֹלָמִים:

Baruh Ata, Adonaj, Eloenu, Meleh aolam,
bore nefašot rabot. Al kol ma šebara He aolamim.

Blagosloven Ti, Gospode, Bože naš, Care svijeta, koji si stvorio
duše mnoge.
(I) Za sve što je stvorio onaj koji dovjeka živi.

Četvrta od četrnaest dionica sedera

יְיָ

JAHAC

PRELAMANJE SREDNJE MACA

"JAHAC" NIJE OBAVEZNI DIO SEDERA. NAIME, NE RADI SE O PRAVILU USPOSTAVLJENOM OD STRANE *HAHAMIM* - NEGO, O POST-TALMUDSKOM OBIČAJU - PO KOME, NAKON UŽIVANJA *KARPASA*, DOMAĆIN TREBA DA UZME TRI *MACOT*, PREPOLOVI SREDNJU, OSTAVLJAJUĆI JEDNU POLOVINU IZMEĐU DVIJE ČITAVE *MACOT* - A DRUGU POLOVINU TREBA DA DA NEKOME OD PRISUTNIH KO JE, ONDA, POKRIVA I ČUVA ZA *AFIKOMEN* (DEZERT).

OBIČAJ JE DA DJECA "UKRADU" *AFIKOMEN* I KASNIJE GA PRODAJU OCU KOJI, TOBOŽE, NE MOŽE ZAVRŠITI OBREDNU VEČERU BEZ *AFIKOMENA*. NA OVAJ NAČIN ODRŽAVA SE DJEČIJA PAŽNJA DO KRAJA *SEDERA*. - JER "NAJVAŽNIJI" DIO (PRODAJA *AFIKOMENA*) SE DEŠAVA TEK NA KRAJU *SEDERA*.

I "KRAĐA" *AFIKOMENA*, KAO I MNOGI DRUGI OBIČAJI VEZANI ZA *SEDER*, USMJERENA JE NA STVARANJE OSJEĆAJA SLOBODE, PRVENSTVENO KOD NAJMLAĐIH UČESNIKA *SEDERA*, ALI I KOD ODRASLIH. PRIMJERICE, NABRAJALICE KOJE NA KRAJU *SEDERA* ODRASLI PJEVAKI NA SVEOPŠTU RADOST DJECE, BITNO DOPRINOSU UKIDANJU DIKTATURE RACIJA, INAČE TIPIČNE ZA RITUALE. NIŠTA DJECU NE ČINI TOLIKO SRETNOM KAO ODRASLI KOJI SE PONAŠAJU DJETINJASTO, I SAMI ODRASLI OSJEĆAJU SE MNOGO

SLOBODNIJE KADA MOGU DA, MAKAR PRIVREMENO,
RASKUJU LANCE KOJIMA JE ZAPRETANO NJIHOVO
UNTRAŠNJE DIJETE.

Peta od četrnaest dionica sedera

מַגִּיד

M A G I D

KAZIVANJE AGADE

TALMUDSKI JE OBIČAJ DA SE ODMAH NAKON
UŽIVANJA KARPASA ODNESE KEARA KOJA JE
STAJALA ISPRED DOMAĆINA.

DANAS, MNOGI OBIČAVAJU DA OSTAVE "KEARA"
NA STOLU U TOKU ČITANJA STROFE "A LAHMA
ANJA" , KAKO BI DOMAĆIN MOGAO POKAZATI
NA MACOT.

PRIJE NEGO SE KAŽE "A LAHMA ANJA" SVI
NAPUNE DRUGI PEHAR - I DOMAĆIN, DRŽEĆI
PEHAR U RUCI KAŽE:

בְּהִילוּ יֵצְאוּנוּ מִמִּצְרַיִם:

לְחֶמָא עֲנִיא דִּי אֲכָלוּ אֲבָהֵתָנָא
 בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם. כָּל דְּכַפִּין יִיתִי
 וְיִכּוֹל. כָּל דְּצָרִיךְ יִיתִי וְיִפְסַח. הַשְּׂתָא
 הַכָּא - לְשָׁנָה הַבְּאָה בְּאַרְעָא
 דִּישְׂרָאֵל. הַשְּׂתָא עֲבָדִי - לְשָׁנָה
 הַבְּאָה בְּאַרְעָא דִּישְׂרָאֵל בְּנֵי הוֹרִין:

Bivilu jakanu miMicrajim:

A lahma²⁵ anja di ahalu avatana beara deMicrajim.

Kol dihvin, jete vejehol.

Kol dicrih, jete vejifsah.

Ašata aha. Lešana abaa beara de Jisrael.

Ašata aha avde. Lešana abaa beara de Jisrael bene horin.²⁶

²⁵ Svojevremeno tekst Agade je glasio: *A kelahma anja* (Ovo je kao hljeb bjede...), ali nakon gubitka nacionalne slobode prilagođen je tekst agade novoj stvarnosti - te on sada, tako, glasi: *A lahma anja* (Ovo je hljeb bjede), jer budući da ga jedemo u Izgnanstvu - on više nije samo simbol muke otačke, nego i naše sadašnje.

²⁶ Iako je čitava Agada napisana na poznom hebrejskom jeziku (tzv. *lešon hahamim*, hebrejski mudraca Mišne) upravo je ovaj prvi i uvodni pasus sastavljen na aramejskom. Prema Don Isaku Abravanelu, ova lingvistička digresija prouzrokovana je činjenicom da je neophodan preduslov gostoprimstva iskrenost poziva. Naime, budući da je u Izraelu onog vremena govorni jezik bio aramejski, a da prvi pasus Agade ne predstavlja ništa drugo nego poziv svima koji su gladni i svima osjećaju potrebu za svetkovanjem Pashe da dođu i učestuju u obredu, logično je da taj poziv (ukoliko je uistinu iskren) bude upućen na jeziku koji potencijalni gosti razumiju.

En presa salimos de Ajifto:

Este el pan de la afresion ke kumieron nuestros padres en tiera de Ajifto.

Todo el ke tiene ambre, venga i koma.

Todo el ke tiene deminister, venga i paskve.

Este anjo aki. A el anjo el vinjen en tiera de Jisrael.

Este anjo aki siervos.

A el anjo el vinjen en tiera de Jisrael ijos foros.

U pometnji izađosmo iz Egipta:²⁷

Ovo je hljeb bijede kog su jeli očevi naši u zemlji misirskoj.

Ko god je gladan neka dođe i neka jede.

Ko god osjeća potrebu (za svetkovanjem Pesaha),
neka dođe i svetkuje Pesah.

Ove godine ovdje, a sljedeće godine u zemlji Izraela.

Ove godine ovdje robovi,

a sljedeće godine u zemlji Izraela slobodni.²⁸

ONI KOJI NISU SKLONILI "KEARA" ISPRED DOMAĆINA PRIJE IZGOVARANJA ODJELJKA "A LAHMA ANJA" SKLANJAJU JE SADA - A SVE U CILJU PODSTICANJA DJEČIJE LJUBOPITLJIVOSTI, NE BI LI DJECA PITALA ZAŠTO JE ČINIJA SA HRANOM SKLONJENA, A NIJE SE VEČERALO...

²⁷ Pripovjedanje o Izlasku započinje se rečenicom koja treba da da atmosferu cijelom *sederu*. U savremenim štampanim izdanjima Agade, iz nepoznatih razloga, ova uvodna rečenica se obično preskače. Kako se ona pojavljuje u Rambamovom tekstu Agade donešena je i ovde. Prepuštam odluci svakog *magida* (kazivač Agade na *sederu*) da odluči da li će pomenutu uvodnu rečenicu preskočiti ili uključiti u kazivanje o Izlasku.

²⁸ U državi Izraelu ova rečenica se još uvijek izgovara, što iz navike, a što zbog mišljenja da proces *Geula* još uvijek nije u potpunosti završen.

ČETIRI PITANJA IZ ODJELJKA "MA NIŠTANA"
 POSTAVLJA OBIČNO SIN (ILI KĆI). AKO NEMA DJECE -
 ONDA PITANJA POSTAVLJA ŽENA. AKO NEMA ŽENA -
 ONDA PITANJA POSTAVLJA NEKO OD PRISUTNIH
 MUŠKARACA, A AKO ČOVJEK SJEDI SAM ZA SEDER
 STOLOM ONDA PITA SAM SEBE:

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?
 שבכל הלילות אין אנו מטבלין אפילו פעם אחת.
 והלילה הזה שתי פעמים:
 שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה.
 והלילה הזה בלז מצה:
 שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות.
 והלילה הזה מרור:
 שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסבין.
 והלילה הזה בלנו מסבין:

Ma ništana alajla aze mikol alelot?
 Šebehol alelot en anu metabelin afilu paam ahat
 - vealajla aze šete feamim;
 Šebehol alelot anu ohelin hamec o maca
 - vealajla aze kulo maca;
 Šebehol alelot anu ohelim šear jerakot
 - vealjla aze maror;
 Šebehol alelot anu ohelin vešotin,
 ben joševin uven mesuvin,
 - vealajla aze kulanu mesuvin?

Kvanto fue dimudada la noče la esta mas ke todas las nočes? Ke
 en todas las nočes non mos entenjentes afilu vez una
 - i la noče la esta dos vezes;

KIDUŠ I POSTAVLJANJE PITANJA "PO ČEMU SE RAZLIKUJE OVA NOĆ OD OSTALIH NOĆI" (PRI ČEMU NIJE NEOPHODNO DA SE POSTAVE UPRAVO NAVEDENA ČETIRI PITANJA, I UPRAVO NAVEDENIM REDOM - NEGO JE SASVIM DOVOLJNO DA DJECE, ILI NEKO OD PRISUTNIH, POSTAVI PAR PITANJA O "PRIRODI PASHALNE NOĆI" - ŠTO "OMOGUĆAVA" DOMAĆINU DA "KRENE" U "KAZIVANJE O IZLASKU"), PREDSTAVLJAJU OBAVEZNI DIO AGADE PROPISAN OD STRANE TANAIM (MUDRACI IZ VREMENA MIŠNE).

ISTI, OBVEZATNI STATUS IMAJU I ODJELJCI:

"RABAN GAMLIEL AJA OMER..." ("RABAN GAMLIEL GOVORAŠE...")

"PESAH ŠEAJU..." ("OVO JE USPO MENA NA PASHALNU ŽRTVU..."),

"MACA ZO..." ("ZAŠTO SE JEDE OVAJ BESKVASNI HLJEB..."),

"MERORIM ELU)" ("ZAŠTO SE JEDU OVE GORKE TRAVE..."),

"BEHOL DOR VADOR..." ("U SVAKOM POKOLJENJU..."),
KAO I "LEFIHAH" ("ŠTOGA"), ALEL I BERAHOT

noći jedemo ili sjedeći ili zavaljeni - a ove noći samo zavaljeni", što ukazuje na slobodu - jer od malog do velikog jedemo zavaljeni i u časti vellikoj. Prema tome, dvije stvari u ovoj noći koje ukazuju na ropstvo: maca i maror, dok druge i dvije druge stvari ukazuju na slobodu: umak i eseba. Čudno je što u toku jedne noći činimo stvari koje navode na oprečne zaključke. I, budući da su, da bi svjedočanstvo bilo validno, potrebna (najmanje) dva svjedoka donosi (Agada) dvije stvari koje potvrđuju ropstvo - i dvije koje potvrđuju slobodu - te stoga nije bilo potrebe da u ovom odjeljku budu spomenute i (druge stvari koje su tipične samo za ovu noć - i koje je čine različitom od drugih noći - kao što su:) pashalna žrtva - jer ona ne potvrđuje ni slobodu ni ropstvo, četiri čaše vina - jer čak i robovi i usužnjenici nekad dobiju mogućnost da izobilno uživaju u vinu, što ih samo po sebi, ni u kom slučaju, ne čini slobodnim ili robovima.

(BLAGOSLOVI - UKLJUČUJUĆI I BIRKAT AMAZON -
BLAGOSLOV NAKON JELA)

ŠTO SE PAK "SREDNJEG" DIJELA AGADE TIČE - NE POSTOJI OBAVEZA DA SE RECITUJU UPRAVO POMENUTI TEKSTOVI. NAIME, TORA OBAVEZUJE SVAKOG DOMAĆINA DA U PRVOJ NOĆI PRAZNIKA OPRESNIKA PRIČA O IZLASKU IZ EGIPTA. HAHAMIM (MUDRACI) SU, U SKLADU SA OVLAŠTENJEM KOJE IM JE DALA TORA, ODREDILI DA SE POMENUTA ZAPOVJED IMA VRŠITI NA SLJEDEĆI NAČIN:

"MATHIL BIGNUT UMSAJEM BEŠEVAH, VEDOREŠ ME-
ARAMI OVED AVI' - AD ŠEJGMOR KOL PERAŠA KULA" -
"(DOMAĆIN) POČINJE (KAZIVANJE O IZLASKU)
GOVOREĆI RUŽNO (O IZRAELU) - A ZAVRŠAVA
SLAVLJENJEM (IZRAELA), OBJAŠNJAVAJUĆI (BIBLIJSKI
ODJELJAK ZAPISAN U DEVARIM - V KNJIGA
MOJSIJEVA, 26 GLAVA) - I TO OD (DRUGOG DIJELA
STIHA 5 KOJI POČINJE RIJEČIMA:) 'ARAMEJAC HTJEDE
POGUBITI OCA MOJEGA' - PA SVE DOK NE ZAVRŠI
CIJELU PERAŠA."³⁰

OBAVEZA JE, DAKLE, DA SVAKI POJEDINAC U TOKU
PASHALNE NOĆI OBJASNI ODJELJAK KOJI POČINJE
RIJEČIMA "VEARAMI OVED AVI" ("ARAMEJAC
HTJEDE...") U PETOM STIHU DO RIJEČI "AŠER NATATA
LI ADONAJ" ("KOJU MI DADE GOSPODE") U PRVOJ

³⁰ Važno je napomenuti da riječ *peraša* nema kod *hahme Erec Jisrael* (mudraca Zemlje Izrael), specijalno ne u doba *Mišne*, značenje koje se kasnije odomaćilo u Vavilonu: subotnje čitanje iz Tore (za šta se u Izraelu koristila riječ *sidra*) - nego, radije, označava tematsku cjelinu. - Tako se, na primjer, *midrašim* napisani u Erec Jisrael dijele na *perašijot* (odjeljke) koje obično ne obuhvataju više od 4-5 stihova.

POLOVINI DESETOG STIHA 26. GLAVE V KNJIGE MOJSIJEVE.

AGADA NE PREDSTAVLJA NIŠTA DRUGO NEGO "ZBIRKU RIJEŠENIH ZADATAKA" ZA ONE KOJI SE SAMI OSJEĆAJU NESPOSOBNI DA ISPUNE OD MUDRACA IM NALOŽENI ZADATAK. ONAJ, PAK, KO SE OSJEĆA SPOSOBNIM DA SAM TUMAČI POMENUTE STIHOVE MOŽE, BEZ PROBLEMA, PRESKOČITI SREDIŠNJI DIO AGADE (OSIM NAVEDENIH OBAVEZNIH PASUSA).

NAVODEĆI TEKST AGADE U SVOM SVEOBUHVAATNOM KODEKSU JEVREJSKOG PRAVA RABENU MOŠE BEN MAJMON (RAMBAM) NIJEDNOM JEDINOM RIJEČJU NE TVRDI DA JE NAVEDENI TEKST OBAVEZAN - NEGO, DAPAČE, NAGLAŠAVA: "*NUSAH AAGADA ŠENAAGU BET JISRAAEL BAZMAN AGALUT KAH I:*" ("OVO JE TEKST AGADE KOJI SE UOBIČAJIO U DOMU IZRAELOVOM U VRIJEME RASIJANJA:")

INTERESANTNO JE DA SE U SPOMENUTOM TEKSTU KOJI SE UOBIČAJIO U DIJASPORI UOPŠTE NE SPOMINJU (A KAMOLI OBJAŠNJAVAJU) STIH 9. I PRVA POLOVINA 10. - JER ISTI GOVORE O DOLASKU U ZEMLJU MEDA I MLIJEKA.

VJERUJE SE DA U RASIJANJU JEVREJI NISU SMATRALI ZA PRIKLADNO DA NAVODE I OBJAŠNJAVAJU STIHOVE KOJI U NJIHOVO VRIJEME VEĆ VIŠE NISU ODSLIKAVALI STVARNOST.

BILO KAKO BILO, S OBNOVOM JEVREJSKOG SUVERENITETA U ZEMLJI IZRAELA MOGUĆE JE PONOVO "PUNIH USTA" SPOMENUTI I OBJASNITI I REČENE STIHOVE, I TIME ISPUNITI ZAPOVIJEST MUDRACA U POTPUNOSTI.

בְּדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם. וַיּוֹצִיאֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
 מִשָּׁם בְּיַד הַזֶּקֶה וּבְזִרְעֵ נְטוּיָהּ: וְאֵלֹהֵינוּ לֹא הוֹצִיא
 הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם – הֲרֵי אָנוּ
 וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מְשַׁעֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם:
 וְאִפְּלוּ פָּלְנוּ הַכְּמִים. פָּלְנוּ נְבוֹנִים. פָּלְנוּ יוֹדְעִים אֶת
 הַתּוֹרָה. מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם – וְכָל הַמְּרֻבָּה
 לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּה:

Avadim ajinu leFaro beMicrajim. Vaocienu Adonaj,
 Eloenu, mišam, bejad hazaka uvizroa netuja. Veilu lo oci
 Akadoš, Baruh U, et avotenu miMicrajim, adajin, anu,
 uvanenu uvne vanenu, mešabadim ajinu leFaro
 beMicrajim. Vaafilu kulanu hahamim, kulanu nevonim,
 kulanu jodeim et aTora, micva alenu lesaper bicijat
 Micrajim. Vehol amarbe lesaper bicijat Micrajim are ze
 mešubah.

Siervos eramos a Faro en Ajifto, i sako mos Adonaj, nuestro
 Djo, de aji, kon poder fuerte i kon braso tendido. I si no skapa
 Santo, Bendičo El, a nuestros padres de Ajifto, ajinda mos, i
 nuestros ijos, i ijos de nuestros ijos, sodiifitos eramos a Faro en
 Ajifto. I aun ke todos mos savjos, todos mos entendidos i todos
 mos savientes de la Lej, enkomendansa sovre mos por rekontar
 la salidura de Ajifto. I todo el ke munčigva por rekontar en
 salidura de Ajifto de sierto este alavado.

Robovi³¹ bjesmo Faraonu u Misiru. I izbavi nas, otud, Gospod,
 Bog naš, rukom krepkom i mišicom podignutom. A da nije izbavio

³¹ Ovaj pasus predstavlja odgovor na pitanja iz odjeljka *Ma nišatana*.
 Ako se složimo sa Abravanelovim razumijevanjem teksta, po kome

otaca naših Sveti, Blagosloven On, iz Misira, još bi mi, i sinovi naši, i sinovi sinova naših bili podređeni Faraonu misirskom. I sve i da smo svi mudri, i da smo svi razumni, i da smo svi znalci Tore, još uvijek bi bila na nama zapovijed da pričamo (stalno) o izlasku iz Misira. I ko bi više Izlasku iz Misira pričao - to bi više pohvale dostojan bio.

מְעִשָּׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה
וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מְסַבִּין בְּבֵנֵי-בְּרַק. וְהָיוּ
מְסַפְּרִים בְּיַצִּיאַת מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹת הַלַּיְלָה - עַד שֶׁבָּאוּ
תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם רַבּוֹתֵינוּ הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל
שַׁחֲרִית:

Maase beRibi Eliezer, veRibi Jeošua, veRibi Eleazar ben Azarja, veRibi Akiva veRibi Tarfon: šeaju mesubin biVne Berak, veaju mesaperim bicijat Micrajim, kol oto alajla - ad šebau talmideem, veameru laem: "Rabotenu! Igia zeman keriat 'Šema šel Šaharit'."

Akontesjo en Ribi Eliezer, i Ribi Jeošua, i Ribi Eleazar ben Azarja, i Ribi Akiva i Ribi Tarfon ke eran ariskuvdados en Bene Berak i eran rekontantes en salidura de Ajifto, toda akeja noče - asta ke vinjeron sus talmidim i dišeron a ejos: "Muestros sinjores hahamim! Ajego tiempo de meldadura de 'Šema de la manjana'."

osnovno pitanje ustvari glasi: *Po čemu se razlikuje ova noć od svih noći - pa u njoj činimo stvari koje svjedoče o nama da smo robovi i stvari koje svjedoče da smo slobodni*", odjeljak Avadim ajinu, onda, predstavlja opsežan odgovor: *Zato što smo na početku ove noći bili robovi, a na kraju slobodni.*

Desilo se Ribi Eliezeru i Ribi Jeošui, Ribi Elazaru ben Azariji, Ribi Akivi i Ribi Tarfonu da su "sjedili zavaljeni"³² u Bene Beraku i pripovijedali o Izlasku iz Misira, cijelu onu noć - sve dok nisu došli njihovi učenici i rekli im: "Učitelji! Vrijeme je da se kaže jutarnje 'Šema'."³³

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. הֲרִי אָנִי בְּכֹן שְׁבָעִים שָׁנָה וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֵּאמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלַּיְלוֹת - עַד שֶׁדָּרְשָׁה בֶּן זֹמָא שֶׁנֶּאמַר לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם יְצִיאַתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: יְמֵי חַיֶּיךָ - תִּימִים. כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ - הַלַּיְלוֹת: וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים יְמֵי חַיֶּיךָ - הָעוֹלָם הַזֶּה. כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ - לְהַבְיֵא לְיָמוֹת הַמְּשִׁיחַ:

Amar Ribi Eleazar ben Azarja: "Are ani kiven šivim šana, ve lo zahiti šeteamar Jecijat Micrajim balelot ad šederaša ben Zoma: šeneemar: "Lemaan tizkor et jom ceeteha meerec Micrajim kol jeme hajeha." "Jeme hajeha" - hajamim. "Kol jeme hajeha" - alelot. Vahahamim omerim: "Jeme hajeha" - aolam aze. "Kol jeme hajeha" - leavi limot aMašiah.

Dišo Ribi Eleazar ben Azarja: "Disierto, jo komo de edad de setenta anjos, i non tuvi zehut ki fuera dičo Salidura de Ajifito en las nočes, asta ke daršo ijo de Zoma: Ki ansi dize el pasuk:

³² Mesubin (zavaljeni) od hebrejskog eesib. Vidi u uvodnoj riječi odjeljak *eseba*.

³³ Ako su navadeni mudraci proveli cijelu noć pripovjedajući o Izlasku to znači da se niko od nas ne može "izvući" od obaveze pripovjedanja tvrdeći da se propis odnosi samo na one koji ne poznaju cijelu "priču", dok "obaviješteni" mogu da se posvete i "drugim stvarima" - poput socijalnih aktivnosti, predavanja, čajanki ženske sekcije itd.

"Porke membres a dija de tu salir de tiera de Ajifto todos dijas de tu vidas." "Dijas de tus vidas" - los dijas. "Todos dijas de tus vidas" - las nočes. I savjos dizjentes: "Dijas de tus vidas" - el mundo el este. "Todos dijas de tus vidas" - por trajer a dijas de Mašiah.

Reče Ribi Elazar ben Azarja: "Evo, ja sam kao da mi je sedamdeset godina i ne dade mi se da pronađem (u Pismenom Učenju aluziju na pravilo iz Usmenog Učenja po kome se treba) pripovijedati o Izlasku iz Misira i noću - sve dok ben Zoma ne dade svoju deraša: Jer tako veli stih: "Pamti dan Izlaska svojega iz Misira u sve dane života svojega."³⁴ "Dane života svojega" - ovo su dani. "Sve dane života svojega" - ovo su noći. Mudraci, pak, vele: "Dane života svojega" - to je ovaj svijet; a "Sve dane života svojega" - to je vrijeme Mesije."

בְּרוּךְ הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ שְׁנֵתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
 בְּרוּךְ הוּא - בְּנֵגֶד אַרְבָּעָה בְּנִים דְּבָרָה תּוֹרָה -
 אֶחָד חָכָם.
 וְאֶחָד רָשָׁע.
 וְאֶחָד תָּם.
 וְאֶחָד שְׂאִינוּ יוֹדְעַ לְשִׂאוֹל:

Baruh aMakom, Baruh U. Baruh šenatan Tora leamo Jisrael, Baruh U. Keneged arba banim dibera Tora:

Ehad haham,
 veEhad raša,
 Ehad tam,
 veEhad šeenno jodea lišol.

Bendičo el Kreador, Bendičo El. Bendičo ke dio Lej a su puevlo Jisrael, Bendičo El. Komo eskuentra de kvatro ijos avlo la Lej:

³⁴ V Knjiga Mojsijeva, 16:3.

Uno savjo,
i Uno malo,
Uno plezimo
i Uno ke non el save por mandar.

Blagosloven SvePrisutni, Blagosloven On. Blagosloven koji je dao Toru narodu svome Izraela, Blagosloven On.³⁵ Tora govori o četiri vrste sinova:

Jedan mudar,
Jedan zao,
Jedan naivan
i Jedan što ne zna da pita.

הָכֶם - מָה הוּא אוֹמֵר? מָה הָעֵדוֹת וְהַחֲקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם? וְאֵף אֶתָּה אֹמֵר לוֹ פְּהִלְכוֹת
הַפֶּסַח - אֵין מִפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמֵן:

Haham, ma u omer? "Ma aedot, veahukim, veamišpatim, ašer civa Adonaj, Eloenu, ethem?" Af ata emor lo keilhot aPesah: "En maftirin ahar aPesah afikomen."³⁶

Savjo, ke el dizjen? "Ke el testamento, i los fueros i los ðuesios, ke enkomendo Adonaj, nuestro Djo, a vos." Tambien tu di a el komo ordenes de el Pesah: "Non diran despues de Pesah sakar mandares."

³⁵ Priči o četiri sina prethodi blagosiljanje Onoga koji je dao Toru, jer upravo priča o četiri sina ilustruje mudrost, suptilnost, sofisticiranost i pristupačnost Tore, koja nije data uniformno za sviju jednako, nego sadrži specifičan individualni odgovor za svaki pojedini tip Jevrejina.

³⁶ Tako stoji u *Sarajevskoj agadi*, a ne kako se pojavljuje u nekim štampanim izdanjima: *afikoman*, sa samoglasnikom a u posljednjem slogu.

Mudri, šta on kaže? "Kakva svjedočanstva, kakve propise i kakve uredbe vam je propisao Gospod, Bog naš."³⁷ I ti mu govori o propisima Pesaha (pashalne žrtve): "Ne jede se afikomen (dezert) nakon pashalne žrtve."³⁸

רָשָׁע - מַה הוּא אוֹמֵר? מַה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם? לָכֶם -
 וְלֹא לוֹ: וְלִפִּי שְׁהוֹצִיא אֶת עֵצְמוֹ מִן הַכֶּלֶל כְּפָר בְּעֶקֶר -
 וְאַף אֶתֵּהּ הִקְהִה אֶת שְׁנָיו וְאָמַר לוֹ בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה יְהוָה
 לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם - לִי וְלֹא לוֹ. אֱלֹהֵי הָיָה שָׁם לֹא הָיָה
 נִגְאָל:

Raša, ma u omer? - "Ma aavoda azot lahem." "Lahem",
 velo lo. Ulefi šeoci et acmo min akelal kafar baikar. Af ata
 akee et šinav, veemor lo: "Baavur ze asa Adonaj li, beceti
 miMicrajim." "Li", velo lo. Veilu aja šam lo aja nigal.

Malo, ke el dizjen? "Ke el servimiento el este a vos." - "A vos",
 i no a el. I porke sako a si mizmo de el kelal kafro en el ikar.
 Tanbien tu az krusir a sus dientes, i di a el: "Por amor de esto izo
 Adonaj a mi, en mi salir de Ajifto." "A mi", i no a el, i si fuera
 aji, tan fuera regmido.

³⁷ V Knjiga Mojsijeva, 6:20.

³⁸ U vrijeme kada je propisan standard *seder* večere objed se završavao dezertom. Posluživanje dezerta na kraju jela nije jevrejski nego grčki običaj, o čemu svjedoči i odsustvo izvornog hebrejskog termina - te, korištenje grčkom tuđicom - *afikomen* (grč. - dezert). *Alaha* zabranjuje uživanje bilo čega nakon mesa pashalne žrtve. Danas, kad još uvijek nema pashalne žrtve, ovo se pravilo odnosi na posljednji zalogaj macesa iza koga se (do ujutru) ništa više ne smije da se jede. Rabini su odredili ne samo da se poslije posljednjeg zalogaja macesa više ne smije uživati bilo šta drugo (uključujući i dezert), nego su samom posljednjem zalogaju macesa dali ime *afikomen* - što znači dezert.

Zli, šta on kaže? "Šta vam je ova služba."³⁹ "Vama" - a ne njemu. Budući da je sam sebe isključio iz opštinstva prekršio je osnovni princip. Takvome sabij zube ovakvim odgovorom: "To je (kao uspomena) zbog onog što mi je učinio Gospod, pri izlasku moje iz Misira."⁴⁰ "Mom" - a ne njegovom. Znači, sve i da je bio tamo ne bi bio izbavljen.

תָּם – מָה הוּא אוֹמֵר? מָה זֹאת? וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד
הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

Tam, ma u omer? - "Ma zot?" - Veamarta elav: "Behozek jad ocijanu Adonaj miMicrajim, mibet avadim."

Plenismo, ke el dizjen? - "Ke esto?" I diras a el: "Kon fortaleza de poder mos sako Adonaj de Ajfito, de kaza de siervos."

Naivni, šta on kaže? - "Šta je ovo?" Njemu reci: "Krepkom rukom nas izvede Gospod iz Misira, iz doma ropskoga."⁴¹

וְשִׂיאֵינוּ יוֹדֵעַ לְשֹׂאֵל – אֶת פֶּתַח לוֹ – שֶׁנֶּאֱמַר וְהִנְדַּתָּ
לְבִנְךָ, בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי, בְּצֵאתִי
מִמִּצְרַיִם: יְכוּל מִרְאֵשׁ הַדָּשׁ. תִּלְמּוֹד לֹמֵר בַּיּוֹם הַהוּא. אִי
בַּיּוֹם הַהוּא. יְכוּל מִבְּעוֹד יוֹם. תִּלְמּוֹד לֹמֵר בְּעִבּוֹר זֶה.
בְּעִבּוֹר זֶה לֹא אָמַרְתִּי – אֵלָּא בְּשַׁעַת שֵׁישׁ מִצָּה וּמְרוֹר
מִנְחִים לְפָנֶיךָ:

³⁹ II Knjiga Mojsijeva, 12:26.

⁴⁰ Ibid 13:8.

⁴¹ Ibid 13:14.

Vešeeno jodea lišol - at petah lo. - Šeneemar: "Veigadta levinha bajom au lemor: Baavur ze asa Adonaj li beceti miMicrajim." Jahol meRoš Hodeš, tilmod lomar "bajom au", i "vajom au", jahol mibeod jom. Tilmod lomar "baavur ze." "Baavur ze", lo amarti - ela bešaa šemaca umaror munahim lefaneha.

Iel ke non save por demandar, tu enpesa a el. - Ki ansi dize el pasuk: "I denosijaras a tu ijo en el dija el este por dezir: Por amor de esto izo Adonaj a mi, en mi salir de Ajifto." Podia ser de Roš Hodeš, aprendimiento para dezir en el dija el este. Si en el dija el este, puede ser enmientras de el dija. Aprendimiento por dezir "por amor de esto." "Por amor de esto" non diši, salvo en la ora ke maca i maror puestos delante de ti.

Aonaj koji ne zna da pita, ti mu objasni. - Jer tako je rečeno: "I pouči sina svoga u onaj dan govoreći: Zbog ovoga mi je učinio Gospod pri izlasku mome iz Misira."⁴² Moglo bi se (shvatiti da je dužnost pripovijedati o izbavljenju iz Misira onome koji ne zna da pita)⁴³ od prvog dana mjeseca Nisana. No, Učenje kaže "u onaj dan". Ako (Tora kaže) "u onaj dan" (mogli smo pomisliti da mu se treba pripovjedati) tokom toga dana (četрнаestog Nisana za dana, prije stvarnog početka Praznika Opresnika). (Stoga) Učenje kaže "zbog ovoga". "Zbog ovoga" ne bi bilo rečeno (da nije trebalo da nas pouči o vremenu u kome se treba izvršiti zapovjed pripovjedanja o izlasku) u času kad pred tobom stoje beskvasni hljebovi i gorke trave.

⁴² Ibid 13:8.

⁴³ Iako sam pri prevođenju nastojao da ostanem što vjerniji hebrejskom originalu, kao i da izbjegnem prafraziranje, u ovom odjeljku sam, ipak, radi pospješenja razumijevanja teksta, morao dodati čitav niz riječi bez kojih bi cijeli tekst ostao potpuno nejasnim našem čitaocu. Konzistencije radi izdvojio sam zagradama dodate riječi, obezbjeđujući tako "opstanak" prevoda šturog hebrejskog teksta.

מִתְחַלָּה עֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ. וְעַכְשָׁו קָרַבְנוּ
 הַמָּקוֹם לְעֲבוֹדָתוֹ. שְׁנַאֲמַר וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם. כֹּה
 אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הַנְּהָר יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם
 מֵעוֹלָם. תֵּרַח אָבִי אֲבִרָהָם וְאַבִּי נָחוֹר. וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים
 אֲחֵרִים: וְאַקַּח אֶת אֲבִיכֶם - אֶת אֲבִרָהָם מֵעֶבֶר הַנְּהָר.
 וְאוֹלָדָּךְ אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן. וְאַרְבֵּה אֶת זְרַעוֹ. וְאַתָּן לוֹ אֶת
 יִצְחָק: וְאַתָּן לְיִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו. וְאַתָּן לְעֵשָׂו אֶת
 הַר שֵׁעִיר לְרֵשֶׁת אוֹתוֹ. וַיַּעֲקֹב וּבָנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם:

Mitehila ovede avoda zara aju avotenu. Veahšav
 kerevanu aMakom laavodato. - Šeneemar: "Vajomer Jeošua
 el kol aam: Ko amar Adonaj, Eloē Jisrael: Beever anaar
 jašvu avotehem meolam, Terah, avi Avraam vaavi Nahor,
 vajavdu eloim aherim. Vaekah et avihem, et Avraam,
 meever anaar, vaoleh oto behol erēc Kenaan, vearbe et
 zaro, vaeten lo et Jichak. Vaeten lejichak et Jaakov veet
 Esav. Vaeten leEsav et ar Seir larešet oto; veJaakov uvanav
 jaredu Micrajim."

De el prisipio servientes avoda zara eran maestros padres, i
 agora mos ajego el Krijador a su servimiento. - Ki ansi dize el
 pasuk: "I dišo Jeošua a todo el puevlo: Ansi dišo Adonaj, Djo de
 Jisrael: En parte de el rio estuvieron vuestros de siempere, Terah,
 padre de Avraam, i padre de Nahor, i servieron djozes otros. I
 tumi a vuestro padre, a Avraam, de parte de el rio, i jevi a el por
 toda tierra de Kenaan, i mučigve a su semen, i de al el a Jishak. I
 de a Jishak a Jaakov i a Esav. I de a Esav monte de Seir por
 erdad a el; i Jaakov i sus ijos desendieron a Ajifto."

Iz početka⁴⁴ služahu oci naši idolima, a sad nas je Sveprisutni približio svojoj službi, kao što je rečeno: "I reče Jeošua (Isus sin Nunov) cijelom Izraelu: Ovako govori Gospod, Bog Izraelov: 'S one strane rijeke življahu uvijek oci vaši, Terah (Tara), otac Avraamov i otac Nahorov, i služahu drugim boštvimima. I uzeh oca vašeg, Avraama, ispreko rijeke, i provedoh ga kroz cijelu zemlju Keenan (Hanansku), i umnožih sjeme njegovo, i dadoh mu Isaka - a Isaku dadoh Jakova i Esava (Isava); i dadoh Esavu goru Seir u naslijedstvo; a Jakov i njegovi sinovi siđoše u Misir."⁴⁵

בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל. בְּרוּךְ הוּא: שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
 הוּא חָשַׁב אֶת הַקֶּץ לַעֲשׂוֹת כְּמָה שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ
 בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים - שֶׁנֶּאֱמַר - וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יְדַע תִּדַע
 כִּי גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם. וְעַבְדוּם. וְעָנּוּ אֹתָם
 אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִכִּי.
 וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בְּרַב־שׁ גְּדוּלָּה:

⁴⁴ Hahamim uče da Agadu treba započeti ukazujući na mrlje u prošlosti naroda Izraela, a završiti je slavljenjem naroda. Šemuel i Rav zastupali su različite stavove po pitanju šta, zapravo, znači ukazivati na mrlje u prošlosti naroda Izraela. Po Šemuelu, talmudski diktum odnosi se na pripovijedanje o ropskoj prošlosti Izraela, jer je to "najružnije" poglavlje jevrejske istorije. Stoga, po Šemuelu, Agadu treba početi pripoviješću o ropstvu u Misiru. Prema Ravu, pak, govoriti ružno o Izraelu, odnosi se radije na mrlje u metafizičkoj prošlosti Izraela. Zato, po Ravu, Agadu treba započeti pripoviješću o idolopokloničkoj prošlosti Izraela. Kako ne postoji nikakav dokaz na osnovu koga bi se moglo definitivno opredijeliti za jednu od strana, pokušava se pridržavati obaju mišljenja. Tako pripovjedački dio današnje Agade počinje riječima *Avadim ajinu* (Robovi bijasmo) što predstavlja Šemuelovo mišljenje. "Ravova Agada", pak, počinje riječima *Mitehila ovede avoda zara* (Iz početka služahu oci naši idolima).

⁴⁵ Ibid 24:3,4.

Baruh šomer avtahato leJisrael, Baruh U. ŠeaKadoš, Baruh U, hišev et akec, laasot kemo šeamar leAvraam avinu bivrit ben abetarim. - Šeneemar: "Vajomer leAvram: 'Jadoa teda ki ger jije zaraha beerec lo laem, vaavadum, veinu otam arba meot šana. Vegam et agoj ašer jaavodu, dan anohi, veaharehen jeceu birhuš gadol."

Bendičo gvardan su fiozja a Jisrael, bendičo El. Ki el Santo bendičo El, kontan a la fin, por azer loke dišo a Avraam maestro padre en el fermamiento entre los espartimientos. - Ki ansi dize el pasuk: "I dišo a Avraam: 'Savre sarvas ki pelegrino sera tu semen en tiera ke non a ejos, i servir losan, i afrierlosan kvatrosientos anjos. I tambjen a la đente ke serviran, đuzgan Jo, i dispues ansi saldran kon ganansja grande."

Blagosloven da je Onaj koji čuva obećanje svoje Izraelu - Blagosloven On. - Jer Sveti, Blagosloven On, računaše na kraj, da bi učinio kao što je rekao Avraamu ocu našem pri sklapanju Saveza među polutkama⁴⁶ - kao što je rečeno: "I reče Avraamu: 'Znaj da će sjeme tvoje biti došljak u zemlji koja nije njihova, pa će joj služiti, i ugnjetavaće ih četiri stotine godina. - Ali i narodu kojemu će služiti Ja sam sudac, i izaći će poslije sa velikim bogatstvom."⁴⁷

[ו] הִיא שְׁעֵמֶדָה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ. שְׁלֹא אֶחָד בְּלֶבֶד עָמַד
עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ. אֵלֶּא שֶׁבְּכֹל דּוֹר וְדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ
לְכַלּוֹתֵנוּ. וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ מִיָּדָם:

⁴⁶ I Knjiga Mojsijeve, 15:10.

⁴⁷ Ibid 15:13,14.

[ve]I šeamda laavotenu velanu, šelo ehad bilvad amad alenu lehalotenu - ela šebhol dor vador omedim alenu lehalotenu, veaKadoš, Baruh U, macilenu mijadam.

[I] Eja la ke se paro a maestros padres i a mos, ke non uno tan solamente ke se paro sovre mos por atimar mos - salvo en kada dernansjo estantes sovre mos por atimar mos, i el Santo, bendičo El, mos se paran de sus manos.

On (Savez među polutkama) stajaše (kao štit) ocima našim i nama. - Jer ne podiže se jedan sam da nas pogubi - nego se u svakom pokoljenju podižu na nas da nas pogube, ali, Sveti, Blagosloven On, izbavlja nas iz ruku njihovih.

KAO ŠTO JE VEĆ REČENO, SRŽ PASHALNE AGADE PREDSTAVLJA TUMAČENJE PERAŠAT ABIKURIM IZ V KNJIGE MOJSIJEVE (DEVARIM) - I TO OD DRUGOG DIJELA 5. STIHA 26. GLAVE, DAKLE OD RIJEČI: "ARAMEJAC HTJEDE POGUBITI OCA MOJEGA" - PA DO RIJEČI "AŠER NATATA LI ADONAJ" (KOJU MI DADE GOSPODE) U PRVOJ POLOVINI 10. STIHA.

KAKO BI NAŠEM ČITAOCU, MANJE VIČNOM IZVORNOM HEBREJSKOM TEKSTU I RABINSKOJ HERMENEUTICI BILO JASNO KOJI STIHOVI PREDSTAVLJAJU

PERAŠIJA MITPAREŠET (SRŽNI TEKST IZ 26. GLAVE V KNJIGE MOJSIJEVE),

A KOJI STIHOVI PREDSTAVLJAJU PESUKIM MEFAREŠIM (OBJAŠNJAVAJUĆE STIHOVE, KOJI SE NAVODE KAO POTPORA I POJAŠNJENJE ISTIH),

PRVI SU OZNAČENI ZELENOM BOJOM, U SVA ČETIRI TEKSTA – I TO KAKO KADA IH PASHALNA AGADA NAVODI U CJELINI, TAKO I KADA IH RAZLAŽE NA

DIJELOVE I TUMAČI NAVOĐENJEM DODATNIH STIHOVA.

צא ולמד. מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו.
שפרעה לא גזר אלא על הזכרים. ולבן בקש לעקר את
הכל - שנאמר - ארמי אבד אבי. וירד מצרימה. ויגר שם
במתי מעט. ויהי שם לגוי גדול עצום ורב:

Ce ulmad ma bikeš Lavan aArami laasot leJaakov avinu -
šeFaro lo gazar ela al azeharim, veLavan bikeš laakor et
akol. - Šeneemar: "Arami oved avi, vajered Micrajma,
vajagor šam bimte meat, vajei šam legoj gadol, acum
varav."

Sal i anbeza ke buško Lavan el Arami por azer a Jaakov
muestro padre, ke Faro non sentensjo salvo sovre los mačos, i
Lavan buško por arankar al todo. Ki ansi dize el pasuk: "Arami
kijo deperder a mi padre, i desendjo a Ajifto, i moro aji kon
đente poka, i fue aji por đente grande, fuerte i munča."

Izađi i pouči se šta htjede učiniti Lavan ocu našem Jakovu - jer
Faraon ne htjede istrijebiti nego djecu muškog pola, a Lavan
htjede iskorijenuti sviju. - Kao što je rečeno: "Aramejac htjede
pogubiti oca mojega, no on siđe u Misir i bješe tamo došljak sa
malo čeljadi, i posta tamo narodom velikim, silnim i obilnim na
broju."⁴⁸

וירד מצרימה - אנום על פי הדבור.
ויגר שם - מלמד שלא ירד יעקב אבינו להשתקע
במצרים אלא לגור שם - שנאמר - ויאמרו אל פרעה

⁴⁸ V Knjiga Mojsijeva 26:5.

לָגוֹר בְּאֶרֶץ בְּאֵנוּ - כִּי אֵין מְרַעָה לְצֹאֵן אֲשֶׁר לְעַבְדֶּיךָ. כִּי
כָבֵד הָרַעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. וְעַתָּה. יֵשְׁבוּ נָא עַבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ
גִּשְׁוֹ:

בְּמִתֵּי מַעַט - כְּכֹמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר - בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יִרְדּוּ אֲבֹתֶיךָ
מִצְרַיִמָּה. וְעַתָּה. שְׁמַךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרַב:
וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָדוֹל - מְלֻמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצִינִים שָׁם: לְגוֹי
גָדוֹל וְעֵצוֹם - בְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר - וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ
וַיִּרְבוּ וַיַּעֲצֹמוּ בְּמָאֵד מְאֹד - וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם:
וְרַב - כְּכֹמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר - רַבְּבָה בְּצִמְחַת הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךָ.
וַתִּרְבֵּי וַתִּגְדְּלֵי. וַתִּבְאֵי בְעֵדֵי עֲדָיִים: שָׂדִים נִכְנְוּ. וַיִּשְׁעֲרֶךָ
צִמְחָה. וְאֵת עֵרֶם וְעֲרִיָּה:

"**Vajered Micrajma**" - anus al pi adibur.

"**Vajagor šam**" - melamed šelo jarad leištakea - ela lagur
šam - šeneemar: "Vajomeru el Faro: lagur baarec banu, ki
en mire lacon ašer laavadeha, ki haved araav beerec
Kenaan. Veata ješevu na avadeha beerec Gošen."

"**Bimte meat**" - kemo šeneemar: "Bešivim nefeš Jaredu
avoteha Micrajma. - Veata, sameha Adonaj, Eloeha,
kehoheve ašamajim larov."

"**Vajei šam legoj gadol**" - melamed šeaju Jisrael mecujanim
šam. "Legoj gadol veacum" - kemo šeneemar: "Uvne Jisrael
paru, vajišrecu, vajirbu, vajaacmu bimeod meod, vatimale
aarec otam.⁴⁹"

"**Varav**" - kemo šeneemar: "Revava kecemah asade netatih,
vatirbi, vatigdeli, vatavoi baadi adajim, šadajim nahonu,
uceareh cimejah - veat erom veerija."

⁴⁹ Interesantna igra riječi. Može se prevesti i kao *I napuni ih ona zemlja*, što zapravo treba shvatiti kao *i napuniše se one zemlje*, drugim riječima: *postadoše Misirci* (asimilacija koja dovodi do antisemitskih predrasuda, a potom i antisemitskih mjera).

"**I desendjo a Ajifto**" - forsado por diĉo de el Krijador.

"**I moro aji**" - mos anbiza ki non desendjo por enfrenkarse - salvo por morar aji - ki ansi dize el pasuk: "Por morar en la tiera vinimos, ke non pasto a las uvejas ke a tu siervo, ke pizgada la ambre en tiera de Kenaan. I agora, estin agora tus siervos en tiera de Gošen."

"**Kon ĉente poka**" - ki ansi dize el pasuk: "Kon setenta almas desendjeron tus padres a Ajifto. - I agora, te pozo Adonaj, tu Djo, komo estrejas de los sielos amučidumbre."

"**I fue aji por ĉente grande**" - mos anbiza ke eran Jisrael senjalados aji. "Por ĉente grande i fuerte" - ki ansi dize el pasuk: "I ijos de Jisrael proĉigvaron, i serpiaron, i muĉigvaron se i enfortesieron se en lo munĉo munĉo, i inĉo se la tiera de ejos."

"**I munĉo**" - ki ansi dize el pasuk: "Milarija komo ermojo de el kampo te di, i muĉigvasti te, i engradesisti te, i vinistis, kon afiete de afietes piĉos fueron konpuestos, i tu kavejin ermujisio - i tu diznuda i diskuierta."

"**I siĉe u Misir**" - obavezan Božijim rijeĉima.

"**I bješe tamo došljak**" - ovo nas uĉi da ne siĉe da bi se stalno nastanio tamo - nego da došljakom bude (dakle samo na izvjesno vrijeme). - Kao što je reĉeno: "I rekoše Faraonu: 'Da došljacima u zemlji budemo dođosmo, jer nema paše za stoku koja je u sluga tvojih, jer teška je glad u zemlji Kenaan (Hanaanskoj). I sada neka se nasele robovi tvoji po zemlji Gošen (Gesemskoj)."⁵⁰

"**Sa malo ĉeljadi**" - kao što je reĉeno: "Sedamdeset duša bijaše otaca tvojih kad siĉoše u Misir - a sada, umnoži te Gospod Bog tvoj - te vas ima kao zvijezda nebeskih, mnogo."⁵¹

"**I posta tamo narodom velikim**" - ovo nas uĉi da su Izraelci tamo bili znameniti. "Narodom velikim i silnim" - kao što je reĉeno: "A

⁵⁰ I Knjiga Mojsijeva, 47:4.

⁵¹ V Knjiga Mojsijeva, 10:22.

sinovi Izraelovi narodiše se, umnožiše se, i napredovaše, i osiliše se veoma mnogo - i napuni ih se zemlja ona."⁵²

"Obilnim na broju" - kao što je rečeno: "I da se množiš na hiljade kao trava u polju dadoh, i umnoži se, i poraste velikom, i dođe do najveće ljepote, i još ti se dojke popuniše, i dlake ti izrastoše - a ti bijaše gola i otkrivena."⁵³

וַיִּרְעוּ אֶתְנֹו הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲזֹבוּ. וַיִּתְּנוּ עֲלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה:
וַיִּרְעוּ אֶתְנֹו הַמִּצְרַיִם - כְּכֹמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר - הִבָּה נִתְחַכְּמָה לוֹ.
פֶּן יִרְבֶּה. וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה. וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל
שִׁנְאֵינוּ. וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ:
וַיַּעֲזֹבוּ - כְּכֹמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר - וַיִּשְׁיִמוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן
עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם: וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעָה - אֵת פֶּתֶם וְאֵת
רַעְמִסִּים:
וַיִּתְּנוּ עֲלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה - כְּכֹמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר - וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם
אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרָה:

"Vajareu otanu aMicrijim, vajanunu, vajitenu alenu avoda kaša."

"Vajareu otanu aMicrijim" - kemo šeneemar: "Ava nitahakma lo - pen jirbe, veaja ki tikrena milhama - vemosaf gam u al sonenu, venilham banu - veala min aarec." "Vajanunu" - kemo šeneemar: "Vajasimu alav sare misim - lemaan anoto besivlotam. Vajiven are miskanot leFaro - et Pitom veet Raamses."

"Vajitenu alenu avoda kaša" - kemo šeneemar: "Vajaavidu Micraim et bene Jisrael befareh."

⁵² II Knjiga Mojsijeva, 1:7.

⁵³ Jehezkel (Jezekilj) 15:7.

"I enmalesieron a mos los Ajifsijanos, i afrieron mos, i dieron sovre mos servimiento duro."

"I enmalesieron a mos Ajifsijanos" - ki ansi dize el pasuk: "Dad asaventemos mos por el - kesas si mučigvara, i sera kvando mos akontesera pilia - i enjadira tambien el sovre nuestros avursijantes, i piliara kon mos - i suvira de la tieria."

"I afrieron mos" - ki ansi dize el pasuk: "I pozieron sovre el majorales de pičas, por afrijir los en sus lazirijas. I fragvo sivdades de enkastiljaduras a Faro - a Pitom i a Raamses."

"I dieron sovre mos servimiento duro" - ki ansi dize el pasuk: "I izieron servir los Ajifsijanos a ijos de Jisrael kon dureza."

"I ružno postupahu s nama Misirci, ugnjetavahu nas - i dadoše nam tešku službu."⁵⁴

"Ružno postupahu s nama Misirci" - kao što je rečeno: "Ajde da mudro postupamo s njim (narodom jevrejskim) da se ne namnoži - jer kad nastane rat pridružiće se i on mrziteljima našim i zaratiti s nama - i otići će iz zemlje."⁵⁵

"Ugnjetavahu nas" - kao što je rečeno: "I postaviše nad njima nadzornike službe da ih muče teškim poslovima. I građahu gradove Faraonu - Pitom i Raamses."⁵⁶

"I dadoše nam tešku službu" - kao što je rečeno: "I žestoko tjerahu Misirci sinove Izraelove da služe."⁵⁷

וְנִצְעַק אֶל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת קִלְנוּ וַיִּרְא
אֶת עֲנִינוּ וְאֶת עֲמָלְנוּ וְאֶת לְחֻצְנוּ:

⁵⁴ V Knjiga Mojsijeva, 26:6.

⁵⁵ II Knjiga Mojsijeva, 1:10.

⁵⁶ Ibid 1:11.

⁵⁷ II Knjiga Mojsijeva, 1:13.

וּנְצַעַק אֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ - כַּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר - וַיְהִי
 בַּיָּמִים הָרַבִּים הֵהֱמָם. וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם. וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
 מִן הָעֲבָדָה. וַיִּזְעָקוּ. וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבָדָה:
 וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת קֹלָנוּ - כַּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר - וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים
 אֶת נַאֲקָתָם. וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ. אֶת אַבְרָהָם. אֶת
 יִצְחָק. וְאֶת יַעֲקֹב:

וַיֵּרָא אֶת עַנְיָנוּ - זוֹ פְּרִישׁוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ - כַּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר -
 וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיַּדַּע אֱלֹהִים:

וְאֶת עֲמָלָנוּ - אֵלֶּי הַבְּנִים - כַּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר - [וַיִּצְוּ פַרְעֹה
 לְכָל עַמּוֹ לֵאמֹר -] כָּל-הַבֶּן הַיְלֹד הַיְאֹרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ. וְכָל-
 הַבַּת תַּחְיֶינָה:

וְאֶת לַחֲצֵנוּ - זֶה הַדִּחַק - כַּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר - וְגַם רָאִיתִי אֶת
 הַלְחִץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לַחֲצִים אֹתָם:

"Vanicak el Adonaj Eloe avotenu - vajišma Adonaj et kolenu, vajar et onjenu veet lahacenu."

"Vanicak el Adonaj Eloe avotenu" - kemo šeneemar: "Vajei vajamim arabim aem, vajamot meleh Micraim, vajeanehu Vene Jisrael min aavoda vajizaku, vataal šavatam el aEloim min aavoda."

"Vajišma Adonaj et kolenu" - kemo šeneemar: "Vajišma Eloim et naakatam, vajizkor Eloim et naakatam, vajizkor Eloim et berito et Avraam, et Jichak, veet Jaakov." "Vajar et onjenu" - zu perišut dereh erc - kemo šeneemar: "Vajar Eloim et bene Jisrael, vajeda Eloim."

"Veet amalenu" - elu abanim - kemo šeneemar: ["Vajcav Paro lehol amo lemor:] "Kol aben ajilod ajeora tašlihuu, vehol abat tehajun." "Veet lahacenu" - ze adehak - kemo šeneemar: "Vegam raiti alahac ašer Micraim lohacim otam."

"**I** esklamimos a Adonaj Djo de nuestros padres, i ojo Adonaj en muestra boz, i vido a muestra afrision, i a muestra lazirija, i a nuestro apreto."

"**I esklamimos a Adonaj Djo de nuestros padres**" - ki ansi dize el pasuk: "I fui en los dijas los munčos los estos, i enkavesio se rej de Ajifto, i suspiraron ijos de Jisrael de el servisio, i esklamaron, i suvio sus esklamaciones a el Djo de el servimiento."

"**I ojo Adonaj a muestra boz**" - ki ansi dize el pasuk: "I ojo el Djo a sus đimidos, i membra el Djo a su firmamiento ke kon Avraam, ke kon Jishak, ke kon Jaakov."

"**I vido a muestra afrisijon**" - esta apartadura de dereh erc - ki ansi dize el pasuk: "I vido el Djo a ijos de Jisrael, i apiado el Djo."

"**I muestra lazirija**" - estos los ijos - ki ansi dize el pasuk: ["I enkomendo paro al todo su puevlo por dezir:] "Todo el ijo el nasido a el rijo lo ičaredeš, i a toda la ija abdigvaredeš." "I a el apreto" - ki ansi dize el pasuk: "Tanbien vide a el apreto ke los de Ajifto apretantes a ejos."

"**I zazvasmo Gospoda Boga otaca naših - i ču Gospod glas naš i nevolju našu.**"⁵⁸

"**I zazvasmo Gospoda Boga otaca naših**" - kao što je rečeno: "I bi poslije mnogo dana onih, umrije car misirski, i uzdisahu od službe sinovi Izraelovi i vikahu; i vika njihova od službe dođe do Boga."⁵⁹ (Može se prevesti i kao: I vika njihova dođe do Boga od službe.)⁶⁰

⁵⁸ V Knjiga Mojsijeva, 26:7.

⁵⁹ I Knjiga Mojsijeva, 2:23.

⁶⁰ Objašnjavajući ovaj stih, moj pokojni učitelj, ham ribi Josef Faur aLevi, veli da je u starom Egiptu, kao i u nekim drugim totalitarnim režimima, bilo zabranjeno plakati - jer i jedan jedini uzdah otkriva nezadovoljne nezahvalnike, koji zbog vlastitih nedostataka nisu u stanju uvidjeti apsolutnu ispravnost sistema koji se stara o njihovu dobru. Stoga, Jevreji koriste pogrebne manifestacije karakteristične za režime zasnovane na kultu ličnosti za plakanje nad vlastitim tužnim stanjem. I dok cijeli Egipat oplakuje preminulog diktatora - Jevreji

"I **ču Gospod glas naš**" - kao što je rečeno: "I **ču Bog** uzdisanje njihovo i opomenu *se*⁶¹ (sjeti se) **Bog saveza svog sa Avraamom, sa Isakom i sa Jakovom.**"⁶² "I vidje bijedu našu" - to je odvojenje od *dereh eret*⁶³ - kao što je rečeno: "I vidje **Bog sinove Izraelove i znade Bog.**"⁶⁴

"I **trud naš**" - ovo su sinovi, kao što je rečeno: "I zapovijedi Faraon svemu narodu svome govoreći: "Svako^g sina koji se rodi bacite u rijeku, a sve kćeri ostavite u životu."⁶⁵

"I **nevolju našu**" - kao što je rečeno: "I vidjeh, **takođe, muku** kojom ih muče Misirci."⁶⁶

oplakuju žalosno stanje u kome su se našli i zazivaju Gospoda Boga otaca svojih da se prisjeti Saveza što ga je sklopio sa Avraamom Isakom i Jakovom.

⁶¹ Interesantno je pitanje kako treba razumjeti iskaz *i opomenu se Bog*. Nijedan od jevrejskih komentatora, naravno, ni ne pomišlja na mogućnost da je Svemogući Bog i na trenutak "zaboravio" svoj Savez sa Avraamom, Isakom i Jakovom. Stoga, prema klasičnom jevrejskom tumačenju, stih treba razumjeti u duhu *mida keneged mida* (doslovno "mjera protiv mjere", po smislu odgovara našem izrazu "utuk na utuk") pristupa. Dakle, dok god su Jevreji zaboravljali Savez što ga oci sklopiše s Bogom, "zaboravio" ga je i sam Bog (čitaj kao: budući da se Jevreji nisu pridržavali obaveza preuzetih Savezom, Bog više nije bio obavezan da ih štiti i pomaže - jer tu je obavezu preuzeo samo pod uslovom da se i narod pridržava svog dijela obaveza). Sada, kada su se Jevreji, konačno, sjetili Saveza (očigledno iskazali su i opredjeljenost da se pridržavaju i svog dijela obaveza nastalih po Ugovoru sklopljenom sa Svedržiteljem) i Bog ga se "sjetio". Božansko "sjećanje" na Savez direktno je proporcionalno narodnom. Ako se narod sjeća Saveza i tvori ga, i Bog ga se sjeća i štiti Svoj narod. Kad narod zaboravi Savez, i Bog zaboravi narod.

⁶² II Knjiga Mojsijeva, 2:24.

⁶³ *Dereh eret* - heb. u doslovnom prevodu "put zemlje". Najčešće se upotrebljava u smislu vaspitanja, dobrih manira, uljudnosti i poštovanja socijalnih konvencija. Ovdje, pak, ima značenje ispunjavanja bračnih dužnosti.

⁶⁴ Ibid 2:25. Prema ladino prevodu trebalo bi prevesti stih kao: *I smilova se Bog*.

⁶⁵ Ibid 1:22.

TRI PUTA SE U TOKU KAZIVANJA AGADE ODLIJEVA VINO IZ PEHARA U LEĐEN ZA UMIVANJE RUKU.

PRVI PUTA NA KRAJU SLJEDEĆEG PASUSA, PRI IZGOVARANJU RIJEČI "DAM VAEŠ VETIMROT AŠAN", A DRUGI I TREĆI PUT PRI NABRAJANJU DESET MISIRSKIH (DAM, CEFARDEA, KINIM...) ZALA, TE PRILIKOM AKROSTIHA RIBI JEUDE (DECAH, ADAŠ BEAHAV).

וַיִּזְעַנְנוּ יְהוָה מִמְצָרִים בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֶרַע נְטוּיָה וּבְמִרְאָה גְדוֹלָה
וּבְאֵתוֹת וּבְמוֹפְתִים:

וַיִּזְעַנְנוּ יְהוָה מִמְצָרִים - לֹא עַל יְדֵי מְלֹאָה. וְלֹא עַל יְדֵי
שָׂרָף. וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ - אֲלֵא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוֹדוֹ
וּבְעֲצֻמוֹ - שֶׁנֶּאֱמַר - וְעַבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה.
וְהַפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם - מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה. וּבְכָל
אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים - אֲנִי יְהוָה:

וְעַבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה - אֲנִי וְלֹא מְלֹאָה:

וְהַפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם - אֲנִי וְלֹא שָׂרָף:

וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים - אֲנִי וְלֹא הַשְּׁלִיחַ:

אֲנִי יְהוָה. אֲנִי הוּא - וְלֹא אֲחֵר:

בְּיַד חֲזָקָה - זֶה הַדָּבָר - כַּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר - הִנֵּה יַד יְהוָה
הוֹיָה בְּמִקְנֵךְ אֲשֶׁר בְּשֹׁדֶה - בְּפוּסִים. בְּחַמּוּרִים. בְּגַמְלִים.
בְּבִקָּר וּבְצֹאן - דָּבָר כִּבְד מְאֹד:

וּבְזֶרַע נְטוּיָה - זֶה הַחֶרֶב - כַּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר - וַחֲרַבוּ שְׁלוֹפָה
בְּיָדוֹ נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלַיִם:

וּבְמִרְאָה גְדוֹלָה - זֶה גְלוּי שְׂכִינָה - כַּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר - אוֹ
הִנֵּפֶה אֱלֹהִים לְבוֹא לְקַחַת לֹא גוֹי מִקֶּרֶב גוֹי בְּמִסְפַּת בְּאֵתוֹת

66 Ibid 3:9.

וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבִיד חֲזָקָה וּבְזֹרֹעַ נְטוּיָהּ וּבְמוֹרָאִים
גְּדֹלִים - כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרָיִם
לְעֵינֶיךָ:

וּבְאֵתוֹת - זֶה הַמַּטָּה - כָּכֵמוּ שֶׁנֶּאֱמַר - וְאֵת הַמַּטָּה הַזֶּה
תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֵת הָאֵתוֹת:
וּבְמוֹפְתִים - זֶה הַדָּם - כָּכֵמוּ שֶׁנֶּאֱמַר - וְנָתַתִּי מוֹפְתִים
בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ - דָּם. וְאֵשׁ. וְתִמְרוֹת עֵשׂוֹ:

"Vajocienu Adonaj miMicrajim bejad hazaka, uvizroa netuja, uvmora gadol, uvotot uvmofetim."

"Vajocienu Adonaj miMicrajim." - Lo al jede malah, velo al jede saraf, velo al jede šaliah - ela, aKadoš, Baruh U, bihvodo uvacmo. - Kemo šeneemar: "Veavarti veerec Micrajim balajla aze, veiketi kol behor beerec Micrajim - meadam vead beema, uvhol eloe Micrajim eese šefatim. - Ani Adonaj."

"Veavarti beerec Micrajim" - Ani velo malah;

"Veiketi kol behor" - Ani velo seraf;

"Uvhol eloe Micrajim eese šefatim" - Ani velo šaliah. Ani Adonaj. - Ani velo aher.

"Bejad hazaka" - zo adever - kemo šeneemar: "Ine, jad Adonaj oja vemikneha ašer basade: basusim, behamorim, bagemalin, babakar uvacon - dever kaved meod."

"Uvizroa netuja" - zo aherev - kemo šeneemar: "Veharbo šelufa vejado netuja al Jerušalajim."

"Uvmora gadol" - ze giluj Šehina - kemo šenemar: "O anisa Eloim lakahat lo goj mikerev goj: bemasot, beotot uvmofetim, uvmilhama, uvjad hazaka, uvizroa netuja, uvmoraim gedolim - kehol ašer asa lahem Adonaj Elohem beMicrajim leeneha."

"Uveotot" - ze amate - kemo šenemar: "Veet amate aze tikah bejadeha, ašer taase bo et aotot."

"Uvmofetim" - ze adam, kemo šenemar: "Venatati mofetim bašamajim uvaarec: dam, vaeš, vetimrot ašan."

"I sako mos Adonaj de Ajifto kon poder fuerte, i kon braso tenido, i kon temorida grande, i kon sinjales i kon maravijas."

"I sako mos Adonaj de Ajifto" - non por mano de malah, i non por mano de saraf, i non por mano de šaliah - salvo el Santo, Bendičo El, kon su onra i kon si mizmo - ki ansi dize el pasuk: "I pasare por tiera de Ajifto en la noče la esta, i ferire todo major ke en tiera de Ajifto - de ombre i asta kvatropija, i en todos djozes de Ajifto are đustisijas. - Jo Adonaj."

"I pasare por tiera de Ajifto" - Jo i non malah;

"I ferire todo major" - Jo i non saraf;

"I en todos djozes de Ajifto are đustisijas" - Jo i non šaliah. Jo Adonaj. - Jo El i non otro.⁶⁷

"Kon poder fuerte" - esta la mortaldad - ki ansi dize el pasuk: "Eg, jaga de Adonaj (kevrantan) en tu ganado ke en el kampo: en los kaveos, en los aznos, en los gamejos, en las vakas i en las uvejas - mortaldad pizgada munčo."

"I kon braso tendido" - esta la espada - ki ansi dize el pasuk: "Es espada dizvajnada i su mano tendido sovre Jerušalajim."

⁶⁷ Ovdje je interesantno napomenuti da se ladino prevod do te mjere drži originalnog hebrejskog teksta da je španski jezik podvrgnut primjeni pravila hebrejske gramatike, samo da se slučajno nešto ne bi dodalo kanonskom tekstu. Naime, u ivritu ne postoji prezent pomoćnog glagola biti (ja sam, ti si, on je itd.) dovoljno je reći samo ja, ti, on itd. Iako u španskom jeziku pomoćni glagol biti u prezentu postoji, prevodilac na ladino se njime ne koristi, vjerovatno zbog straha da bi to bila promjena svetog teksta - nego izostavlja glagol i pravi rečenice koje na španskom izgledaju u najmanju ruku nesuvislo. Npr. - ako bi smo poslednju rečenicu ovog pasusa preveli doslovno sa ladina, bez poznavanja hebrejskog teksta i gramatike - ona bi glasila: "Ja Bog, Ja On - i nema drugog". Bitno je još naglasiti da ovo nije usamljen slučaj koji se pojavljuje samo u Agadi - nego, naprotiv, to je stalna praksa ladino targuma - tako da se u cijelom ladino prevodu *Tanaha* (Svetog Pisma) prezent glagola biti uopšte ne pojavljuje.

"I kon temoridad grande" - este deskuvrimiento de Šehina - ki ansi dize el pasuk: "Kvanta la maravija de el Djo por vinir por tomar a el ċente de entre ċente kon prevas, kon sinjales i kon maravijas, i kon pilija, i kon poder fuerte i kon braso tendido, i kon temoridades grandes - komo todo loke izo Adonaj, vuestro Djo en Ajifto, en tus ojos."

"I kon sinjales" - esta la vara - ki ansi dize el pasuk: "I a la vara la esta tomara en tu mano, ki aras kon eja a las sinjales."

"I kon maravijas" - esta la sangre, ki ansi dize el pasuk: "I dare maravijas en los sielos i en la tiera: sangre, i fuego i atamareles de umo."

"I izvede nas Gospod iz Misira, rukom krepkom, mišicom podignutom, strahotom velikom, znacima i čudesima."⁶⁸

"I izvede nas Gospod iz Misira" - ne posredstvom anđela, ne posredstvom serafa (serafima, jedan od anđeoskih činova) i ne putem posrednika - nego Sveti, Blagosloven On, u svojoj slavi i sam. - Kao što je rečeno: "Jer ću proći po zemlji misirskoj u tu noć, i ubiću svakog prvenca u zemlji misirskoj - od čovjeka do živinčeta, i sudiću svim bogovima misirskim - Ja Gospod."⁶⁹

"I proći ću zemljom misirskom" - Ja, a ne anđeo;

"I ubiću svakog prvenca" - Ja, a ne serafim;

"I sudiću svim bogovima misirskim" - Ja, a ne poslanik.

Ja sam Gospod. - Ja sam On i nema drugog.

"Rukom krepkom" - ovo je pomor - kao što je rečeno: "Evo, ruka je Gospodnja na stadu (krdu) tvome koje je u polju: na konjima, na magarcima, na kamilama, na volovima i ovcama sa pomorom vrlo teškim."⁷⁰

⁶⁸ V Knjiga Mojsijeva, 26:8.

⁶⁹ U nastavku, Agada "razlaže na proste faktore" i sam stih koji je upravo navela da njime potkrepi stih iz *perašija mitparešet*.

⁷⁰ II Knjiga Mojsijeva, 9:3.

"I mišicom podignutom" - ovo je mač - kao što je rečeno: "I go mač u ruci njegovoj kojim bješe zamahnuo na Jerušalajim (Jerusalim)."⁷¹

"I strahotom velikom" - ovo je otkrivenje Šehina⁷² - kao što je rečeno: "Ili je Bog pokušao uzeti sebi narod iz (drugog) naroda kušanjem, znacima i čudesima; ratom, rukom krepkom i mišicom podignutom te strahotama velikim kao što je učinio za vas Gospod, Bog vaš, u Misiru, na vaše oči."⁷³

"I znacima" - ovo je štap - kao što je rečeno: "A taj štap uzmi u ruku svoju, jer njime ćeš činiti čudesa."⁷⁴

"I čudesima" - ovo je krv, kao što je rečeno: "I daću čudesa na nebu i na zemlji: krv, oganj i pušenje dima."⁷⁵

דְּבַר אַחֵר. בְּיַד הַזֹּקֵה - שְׁתִּים. וּבְזֶרַע נְטוּיָה - שְׁתִּים.
וּבְמִזְרָא גָדוֹל - שְׁתִּים. וּבְאֵתוֹת - שְׁתִּים. וּבְמִפְתִּים -
שְׁתִּים - אֱלוֹ עֵשֶׂר מִכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל
הַמִּצְוֹת בְּמִצְוֹת - וְאֱלוֹ הֵן:

דָּם. צְפִרְדַּע. בְּנִים. עָרוֹב. דְּבַר. שְׁחִין.
בָּרַד. אֲרָבָה. חֶשֶׁךְ. מִכַּת בְּכוֹרוֹת:

רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סְמָנִים
דְּצִ"ךְ עַד"ש בְּאֶחָב:

⁷¹ I Knjiga Dnevnika, 21:16.

⁷² Sveprisutnost (Božanska prisutnost), od hebrejskog glagola *šahan* – prebivati, obitavati, stanovati.

⁷³ V Knjiga Mojsijeva, 4:34.

⁷⁴ II Knjiga Mojsijeva, 4:17.

⁷⁵ Joel, 2:30.

Degar aher: "bejad hazaka" - šetajim, "uvizroa netuja" - šetajim, "uvmora gadol" - šetajim, "uvmofetim" - šetajim - elu eser makot šeevi aKadoš, Baruh U, al amicrijim beMicrajim - veelu en:

DAM, **C**EFARDEA, **K**INIM, **A**ROV, **D**EVER, **Š**EHIN,
BARAD, 'A**R**VE, **H**OŠEH, **M**AKAT BEHOROT.

Ribi Jeuda aja noten baem simanim:
DeCaH, ADaŠ BeAHaV.⁷⁶

Koza otra: "kon poder fuerte" - dos, "i kon braso tendido" - dos, "i kon temoridad grande" - dos, "i kon sinjales" - dos, "i kon maravijas" - dos - estas diez feridas ke trušo Santo, Bendičo El, sovre Ajifsijanós en Ajifto, i estas ejas:

SANGRE, **R**ANAS, **P**IOJOS, **M**ISTURA, **M**ORTALDAD,
SARNA, **P**EDRESKO, **L**ANGOSTA, **O**SKURIDAD,
FERIDA DE MAJORES.

Ribi Jeuda era dan en ejos simanim:
DeCaH, ADaŠ BeAHaV.

Drugo tumačenje: "snažnom rukom" - dvije (kazne); "podignutom mišicom" - dvije; "strahotom velikom" - dvije; "znacima" - dvije; "i čudesima" - dvije - ovo su deset udaraca koje je pustio Sveti, Blagosloven On, na Misirce u Misiru - a ovo su im imena:

⁷⁶ Uzimanjem prvog slova imena svakog zla koje je Bog sručio na Misirce i dodavanjem samoglasnika zbog lakšeg izgovora, Ribi Jeuda je stvorio *notarikon* (anagram) koji bi trebela da omogućí lakše pamćenje redosljedá misirskih zala.

KRV, ŽABE, VAŠKE, BUBE, POMOR STOKE, CRNE
BOGINJE, GRAD, SKAKAVCI, MRAK, POMOR
PRVENACA.

Ribi Jeuda im spravi akrostih: DeCaH, ADaŠ
BeAHaV.

NAREDNA TRI ODJELJKA (DERAŠOT RIBI JOSEA, RIBI ELIEZERA I RIBI AKIVE) NE POJAVLJUJU SE U TEKSTU AGADE PROPISANOM U RAMBAMOVOJ MIŠNE TORA, KAO NI U OSTALIM STARIM VERZIJAMA AGADE, TE STOGA NE PREDSTAVLJAJU OBAVEZNI DIO TEKSTA.

BILO KAKO BILO, BUDUĆI DA SE POMENUTI PASUSI U POSLJEDNJIH PAR VIJEKOVA SMATRAJU NERAZDVOJNIM DIJELOM AGADE, DONEŠENI SU U OVOM IZDANJU U CJELOSTI. - NO, KAKO BI SE, IPAK, USPOSTAVILA RAZLIKA IZMEĐU OBAVEZNIH TEKSTOVA I ONIH NAKNADNO DODATIH, TE KAKO BI SE ONIMA KOJI ŽELE DA SKRATE OBRED DAO MIG NA KOM MJESTU TO MOGU DA UČINE BEZ GRIŽE SAVJESTI, NEOBAVEZNI ODJELJCI SU ŠTAMPANI LKJUBIČASTIM SLOVIMA.

SVA TRI REČENA ODJELJKA PREUZETA SU IZ MEHILTA DERIBI JišMAEL (BEŠALAH, PERAŠA 6), ALAHIČKOG MIDRAŠA NAPISANOG U IZRAELU.

רבי יוסי הגלילי אומר מנין אתה אומר שלקו המצרים
במצרים עשר מכות. ועל תים לקו המשים מכות? במצרים
מה הוא אומר? - ויאמרו התרטום אל פרעה אצבע
אלהים הוא: ועל תים מה הוא אומר? - וירא ישראל את
תיד הגדלה אשר עשה יתוה במצרים - ויראו העם את

יְהוָה. וַיֹּאמְרוּ בֵּיהוָה וּבְמוֹשֶׁה עֲבָדוֹ: כִּמָּה לָקוּ בְּאַצְבָּע? –
 עֶשְׂרֵי מִכּוֹת: אָמַר מֵעַתָּה – בְּמִצְרַיִם לָקוּ עֶשְׂרֵי מִכּוֹת. וְעַל
 הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת:

Ribi Jose aGalili omer: "Menajin ata omer šelaku aMicrijim beMicrajim eser makot, veal al ajam laku hamišim makot? BeMicrajim ma u omer? - "Vajomeru ahartumim el paro ecba Eloim i. Veal ajam ma u omer? - "Vajar Jisrael et ajad agedola ašer asa Adonaj beMicrajim, vajiru aam et Adonaj, vajaaminu baAdonaj uvMoše avdo. Kama laku beecba? - eser makot. Emor meata: beMicrajim laku eser makot, veal ajam laku hamišim makot.

Ribi Jose aGalili dizjen: "Deadonde tu dizjen ke fueron feridos los Ajifsijanans en Ajifto diez feridas, i sovre la mar fueron feridos sinkuenta feridas? En Ajifto ke el dizjen? - "I dišeron los magos a paro dedo de el Djo el." I sovre la mar ke el dizjen? - "I vido Jisrael a la maravija la grande ke izo Adonaj en Ajifto, i temieron el puevlo de Adonaj, i krijaron en Adonaj i en nevua de Moše su siervo." Kquanto fueron feridos kon el dedo? - diez feridas. Di de agora: en Ajifto fueron feridos diez feridas, i sovre la mar fueron feridos sinkuenta feridas.

Ribi Jose Galilejac veli: "Na osnovu čega zaključuješ da su Misirci u Misiru bili kažnjeni sa deset kazni, a na moru sa pedeset? Šta on kaže za Misir? - "I rekoše vračari Faraonu ovo je prst Božiji."⁷⁷ A o moru šta on kaže? - "I vidje Izrael ruku veliku koju pokaza Gospod na Misiru, i narod se poboja Gospoda, i uzvjerovaše u Gospoda i u Mojsija slugu Njegova."⁷⁸ Sa koliko kazni bjehu

⁷⁷ II Knjiga Mojsijeva, 8:19.

⁷⁸ II Knjiga Mojsijeva, 14:31. Interesantno je da se na ovom mjestu prevodilac sa hebrejskog na ladino namjerno udaljava od doslovnog prevođenja hebrejskog teksta, te umjesto da prevede *i uzvjerovaše u Gospoda i Mojsija slugu Njegova* on prevodi *i uzvjerovaše u Gospoda*

kažnjeni prstom (Božijim)? - sa deset kazni. Reci odsada (prema tome zaključci): u Misiru bjehu kažnjeni sa deset kazni, a na moru sa pedeset.

רְבִי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מִנֵּין שְׁכָל מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא עַל הַמַּצְרִים בְּמַצְרִים הֵיטָה שֶׁל אַרְבַּע מִכּוֹת? -
שְׁנָאָמֵר - יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ עֲבָרָה. וְזַעַם. וְצָרָה. מִשְׁלַחַת
מִלְאָכֵי רָעִים: עֲבָרָה - אַחַת. וְזַעַם - שְׁתַּיִם. וְצָרָה -
שְׁלֹשׁ. מִשְׁלַחַת מִלְאָכֵי רָעִים - אַרְבַּע: אָמֹר מֵעַתָּה.
בְּמַצְרִים לָקוּ אַרְבָּעִים מִכּוֹת. וְעַל הַיָּם לָקוּ מֵאַתְיָם מִכּוֹת:

Ribi Eliezer omer: "Menajin šekol maka umaka šeevi aKadoš, Baruh U, al aMicrijim beMicrajim, ajeta šel arba makot? - Šeneemar: "Ješalah bam haron apo, evra vazaam, vecara, mišlahat malahe raim."

Evra - ahat, vaZaam - šetajim, veCara - šaloš, Mišlahat malahe raim - arba.

Emor meata: beMicrajim laku arbaim makot, veal ajam laku matajim makot.

Ribi Eliezer dizjen: "Deadonde ke toda ferida i ferida ke trušo el Santo, Bendičo El sovre Ajifsijanosa en Ajifto era de kvatro feridas?" - Ki ansi dize el pasuk: "Enbijara en ejosa eresimiento de su folor, sanja i ira, i angustija, enbijamiento de mesajeros malos."

Sanja - una, i Ira - dos, Angustija - tres,
Enbijamiento de mesajeros malos - kvatro.

i u proroštvo Mojsija sluge Njegova. Izgleda da je hebrejskom uhu naviknutom na monoteizam zasmetala vjera u čovjeka, pa makar to bio i sam Moše Rabenu (Mojsije naš Učitelj), te stoga dodavanjem riječi proroštvo prevodilac "objašnjava" da se ne radi o vjeri u Mojsija, nego o vjeri u činjenicu da je Mojsije prorok Gospodnji.

Di de agora: en Ajifto fueron feridos kvarenta feridas, i sovre la mar fueron feridos dosjentas feridas.

Ribi Eliezer veli: "Odakle (zakjučak) da se svaka kazna i kazna koju je Sveti, Blagosloven On, pustio na Misirce u Misiru sastojala iz četiri dijela? - Jer je rečeno: "Posla na njih oganj gnjeva svojega, jarost i srdnju, tjeskobu i poslanje zlih anđela."⁷⁹

Jarost - jedan, Srdnja - dva, Tjeskoba - tri,

Poslanje zlih anđela - četiri.

Reci odsada (prema tome zaključiti): u Misiru pretrpješete četrdeset kazni, a na moru dvjesta.

רְבִי עֲקִיבָא אוֹמֵר מִזֵּינ שְׁפַל מִכָּה וּמִכָּה שְׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא עַל הַמְצָרִים בְּמְצָרִים הֵיְתָה שֶׁל חֵמֶשׁ מִכּוֹת? -
שְׁנַאָמֵר - יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ. עֵבֶרָה. וְזַעַם. וְצָרָה.
מִשְׁלַחַת מִלְאֲכֵי רָעִים: חֲרוֹן אַפּוֹ - אַחַת. עֵבֶרָה - שְׁתֵּי.
וְזַעַם - שְׁלֹשׁ. וְצָרָה - אַרְבַּע. מִשְׁלַחַת מִלְאֲכֵי רָעִים -
חֵמֶשׁ: אֲמֹר מַעֲתָה. בְּמְצָרִים לָקוּ חֲמֻשִׁים מִכּוֹת. וְעַל הַיָּם
לָקוּ חֲמֻשִׁים וּמְאַתָּים מִכּוֹת:

Ribi Akiva omer: "Menajin šekol maka umaka šeevi aKadoš, Baruh U, al aMicrijim beMicrajim ajeta šel hameš makot? - Šeneemar: "Ješalah bam haron apo, evra vazaam, vecara, mišlahat malahe raim."

Haron apo - ahat, Evra - šetajim, vaZaam - šaloš,

veCara - arba, mišlahat malahe raim - hameš.

Emor meata: beMicrajim laku hamišim makot, veal ajam laku matajim vahamišim makot.

⁷⁹ Psalam 78:49.

Ribi Akiva dizjen: "Deadonde ke toda ferida i ferida ke trušo el Santo, Bendičo El, sovre los Ajifsijanós en Ajifto era de sinko feridas?" - Ki ansi dize el pasuk: "Enbijara en ejos eresimiento de su folor, sanja i ira, i angustja, enbijamiento de mesajeros malos."

Eresimiento de su folor - una, Sanja - dos, i Ira - tres, Angustja - kvatro, Enbijamiento de mesajeros malos - sinko.

Di de agora: en Ajifto fueron feridos sinkuenta feridas, i sovre la mar fueron feridos dosjentos i sinkuenta feridas.

Ribi Akiva veli: "Odakle (zaključak) da se svaka kazna i kazna koju je Sveti Blagosloven On, pustio na Misirce sastojala iz pet kazni? - Jer je rečeno: "Posla na njih: oganj gnjeva svojega, jarost, srdnju, tjeskobu i poslanje zlih anđela."

Oganj gnjeva svojega - jedan, Jarost - dva, Srdnju - tri, Tjeskobu - četiri, Poslanje zlih anđela - pet.

Reci odsada (prema tome zaključci): u Misiru pretrpješe pedeset kazni, a na moru dvije stotine i pedeset.

KAO I PRETHODNA TRI PASUSA - TAKO SE I ODJELJCI "KAMA MAALOT TOVOT" ("KOLIKO JE UZVIŠENIH DOBRIH DJELA...") I "AL AHAT KAMA VEHAMA" ("GLE, KAKO SE UDVOSTRUČI...") NE POJAVLJUJU U TEKSTU AGADE PROPISANOM U RAMBAMOVOJ MIŠNE TORI, KAO NI U OSTALIM DREVNIM VERZIJAMA AGADE - TE, STOGA, NE PREDSTAVLJAJU OBAVEZNI DIO TEKSTA .

BILO KAKO BILO, BUDUĆI DA SE POMENUTI PASUSI U POSLJEDNJIH PAR STOLJEĆA SMATRAJU NERAZDVOJNIM DJELOM AGADE - DONEŠENI SU U OVOM IZDANJU U CJELOSTI. - NO, PONOVO, KAKO BI SE USPOSTAVILA RAZLIKA IZMEĐU OBAVEZNIH TEKSTOVA I ONIH NAKNADNO DODATIH - OVI POSLJEDNJI SU ŠTAMPANI LJUBIČASTIM SLOVIMA.

IZVOR POMENUTIH ODJELJAKA NIJE POZNAT. NAJVJEROVATNIJE JE DA SE RADI O DJELU ANONIMNOG (JEDNOG ILI VIŠE) PAJTANA (STIHOTVORCA) INSPIRISANOG IZREKOM MUDRACA KOJA SE POJAVLJUJE (U MANJE-VIŠE IDENTIČNOJ FORMI) U NEKOLIKO MIDRAŠKIH ZBIRKI - NPR. U *SIFRE DEVARIM - PISKAOT* (ODJELJCI) 337. I 339., TE U *MIDRAŠ TANAIM LIDVARIM*" - POGLAVLJE 32. - STIHOMI 48. I 49. ("KOJI NAS JE IZVEO IZ EGIPTA, RASCJEPIO PRED NAMA MORE, SPUSTIO NAM MANU, [OBEZBJEDIO NAM IZVOR], I UČINIO S NAMA [TOLIKA] ČUDA I JUNAŠTVA"), TE U *OCAR AMIDRAŠIM* (ED. AJZENŠTAJN) - STR. 356. ("RUKOM MOJSIJA NAŠEG UČITELJA - PUTEK KOGA NAS JE OSVETIO EGIPĆANIMA, I IZVEO NAS IZ OKOVA GVOZDENIH I IZ ROPSTVA U SLOBODU, I RASCJEPIO PRED NAMA MORE, I DAO NAM 613 ZAPOVJEDI") GDJE JE SUBJEKT POMENUTIH DOBROČINSTAVA MOJSIJE, KAO I U *ŠEMOT RABA*, PERAŠA (ODJELJAK) 24. ("DAO JE DA DOČEKAMO DA EGIPĆANI DOŽIVE SRAMOTU, I UZDIGAO NAS JE NA OBLAKE ČASTI, I RASCJEPIO JE PRED NAMA MORE, I NAPLATIO JE EGIPĆANIMA [PATNJE NAŠE]...") GDJE JE SUBJEKT DOBROČINSTAVA SVETI - BLAGOSLOVEN NEKA JE.

U SLJEDEĆA DVA ODJELJKA POJAVLJUJU SE GOTOVO SVA DOBROČINSTVA I ČUDA POMENUTA U NAVEDENIM MIDRAŠIM (KAO I MNOGA DRUGA) - I U SVIM JE SUBJEKT GOSPOD BOG IZRAELOV.

כִּמְהָ מַעֲלֹת טוֹבוֹת לְמָקוֹם עֲלֵינוּ:

דֵּינוּ:

אלו הוציאנו ממצרים –
ולא עשה בהם שפטים –

- אֱלֹהֵי עֲשֵׂה בָּהֶם שְׁפָטִים -
 דִּינֹו: וְלֹא עֲשֵׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם -
- אֱלֹהֵי עֲשֵׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם -
 דִּינֹו: וְלֹא הָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם -
- אֱלֹהֵי הָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם -
 דִּינֹו: וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם -
- אֱלֹהֵי נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם -
 דִּינֹו: וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם -
- אֱלֹהֵי קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם -
 דִּינֹו: וְלֹא הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחֶרֶבָה -
- אֱלֹהֵי הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחֶרֶבָה -
 דִּינֹו: וְלֹא שָׁקַע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ -
- אֱלֹהֵי שָׁקַע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ -
 דִּינֹו: וְלֹא סָפַק צָרָכֵנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה -
- אֱלֹהֵי צָרָכֵנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה -
 דִּינֹו: וְלֹא הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן -
- אֱלֹהֵי הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן -
 דִּינֹו: וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַשִּׁבְת -
- אֱלֹהֵי נָתַן לָנוּ אֶת הַשִּׁבְת -
 דִּינֹו: וְלֹא קָרַבָנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי -

אלו קָרַבְנוּ לְפָנֵי הַר סִינִי -
 וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה -
 דִּינֵנוּ:

אלו נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה -
 וְלֹא הִכְנִיסֵנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל -
 דִּינֵנוּ:

אלו הִכְנִיסֵנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל -
 וְלֹא בָנָה לָנוּ אֶת בַּיִת הַבְּחִירָה -
 דִּינֵנוּ:

KAMA MAALOT TOVOT LAMAKOM ALENU

Ilu ocienu miMicrajim, velo asa vaem šefatim -
 DAJENU.

Ilu asa vaem šefatim, velo asa veeloem -
 DAJENU.

Ilu asa veeloem, velo arag et behoreem -
 DAJENU.

Ilu arag et behoreem, velo natan lanu et mamonom -
 DAJENU.

Ilu natan lanu et mamonom, velo kara lanu et ajam -
 DAJENU.

Ilu kara lanu et ajam, velo eeviranu vetoho veharava -
 DAJENU.

Ilu eeviranu vetoho veharava, velo šika carenu vetoho -
 DAJENU.

Ilu šika carenu vetoho, velo sipek corhenu bamidbar
arbaim šana -

DAJENU.

Ilu sipek corhenu bamidbar arbaim šana, velo eehilanu et
aman -

DAJENU.

Ilu eehilenu et aman, velo natan lanu et aŠabat -

DAJENU.

Ilu natan lanu et aŠabat, velo kerevanu lifne Ar Sinaj -

DAJENU.

Ilu kerevanu lifne Ar Sinaj, velo natan lanu et aTora -

DAJENU.

Ilu natan lanu et aTora, velo ihnisanu leErec Jisrael -

DAJENU.

Ilu ihnisanu leErec Jisrael, velo bana lanu et Bet aMikdaš -

DAJENU.

KVANTOS GRANDES BUENOS A EL KRIJADOR SOVRE MOS

Si mos sakara de Ajifto, i non fizjera en ejos đustisia -

MOS ABASTAVA.

Si fizjera en ejos đustisia, i non izjera en sus diozes -

MOS ABASTAVA.

Si izjera en sus djozes, i non matava a sus majores -

MOS ABASTAVA.

Si matava en sus majores, i non dava a mos sus azjendas -

MOS ABASTAVA.

Si dava a mos a sus azjendas, i non razgava a mos a la mar -
MOS ABASTAVA.

Si razgava a mos a la mar,
i non mos azija pasar entre eja por el seko -
MOS ABASTAVA.

Si mos azija pasar entre eja por el seko,
i non afikara nuestros angustjadores entre el -
MOS ABASTAVA.

Si afikara nuestros angustjadores entre el,
i non abastesjera nuestros deministeres
en el dizjerto kvarenta anjos -
MOS ABASTAVA.

Si abastesjera nuestros deministeres en el dizjerto kvarenta
anjos,
i non mos izjera komer a la magna -
MOS ABASTAVA.

Si mos izjera komer a la magna,
i non djera a mos a el Šabat -
MOS ABASTAVA.

Si djera a mos a el Šabat,
i non mos ajegava delante Monte de Sinaj -
MOS ABASTAVA.

Si mos ajegava delante Monte de Sinaj,
i non djera a mos a la Lej -
MOS ABASTAVA.

Si djera a mos a la Lej,
i non mos azjera entrar a Tierra de Israel –
MOS ABASTAVA.

Si mos azjera entrar a Tierra de Israel,
i non fragvava a mos el Bet aMikdaš -
MOS ABASTAVA.

KOLIKO JE UZVIŠENIH DOBRIH DIJELA,
ŠTO IH UČINI SVEDRŽITELJ, NAS RADI:

- D**a nas je izveo iz Misira,
a da nije učinio suda nad njima -
BILO BI NAM DOVOLJNO.
- D**a je učinio sud nad njima,
a da nije sudio bogovima njihovim -
BILO BI NAM DOVOLJNO.
- D**a je sudio bogovima njihovim,
a da nije pobio prvenaca njihovih -
BILO BI NAM DOVOLJNO.
- D**a je pobio prvence njihove,
a da nije predao nama blago njihovo -
BILO BI NAM DOVOLJNO.
- D**a je predao nama blago njihovo,
a da nije rascjepio pred nama mora -
BILO BI NAM DOVOLJNO.
- D**a je rascijepio pred nama more,
a da nas nije proveo posred njega suvim -
BILO BI NAM DOVOLJNO.
- D**a nas je proveo posred mora suvim,
a da nije potopio u njemu tlačitelje naše -
BILO BI NAM DOVOLJNO.
- D**a je potopio u njemu tlačitelje naše,
a da nas nije snabdijevao u pustinji četrdeset godina -
BILO BI NAM DOVOLJNO.
- D**a nas je snabdijevao, u pustinji, četrdeset godina,
a da nas nije hranio manom -
BILO BI NAM DOVOLJNO.

Da nas je hranio manom,
 a da nam nije dao Šabat -
 BILO BI NAM DOVOLJNO.

Da nam je dao Šabat,
 a da nas nije doveo do pred goru sinajsku -
 BILO BI NAM DOVOLJNO.

Da nas je doveo do pred goru sinajsku,
 a da nam nije dao Toru -
 BILO BI NAM DOVOLJNO.

Da nam je dao Toru,
 a da nas nije uveo u Zemlju Izraela -
 BILO BI NAM DOVOLJNO.

Da nas je uveo u Zemlju Izraela,
 a da nam nije izgradio Hram -
 BILO BI NAM DOVOLJNO.

עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה טוֹבָה כְּפוּלָה וּמוֹכֶפֶלֶת לְמָקוֹם עָלֵינוּ:
 שֶׁהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרָיִם. וְעָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים. וְעָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם.
 וְהָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם. וְנָתַן לָנוּ אֶת מִּזְבֵּחַם. וְקָרַע לָנוּ אֶת
 הַיָּם. וְהֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחָרָבָה. וְשָׁקַע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ. וְסָפַק
 צָרְכָנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה. וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן. וְנָתַן לָנוּ
 אֶת הַשֶּׁבֶת. וְקָרַבָנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי. וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה.
 וְהִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּבָנָה לָנוּ אֶת בַּיִת תְּבַחְיָרָה. לְכַפֵּר
 עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ:

Al ahat kama vehama tova kefula umuhpelet
 laMakom alenu.

Šeocienu miMicrajim, Veasa vaem šefatim, Veasa
 veeloem, Vearag et behoreem, Venatan lanu et

memonam, Vekara lanu et ajam. Veevirenu vetoho veharava, Vešika carenu vetoho, Vesipek corhenu bamidbar arbaim šana, Veehilanu et aman, Venatan lanu et aŠabat, Vekerevanu lifne "Ar Sinaj, Venatan lanu et aTora, Veihnisanu leErec Jisrael, Uvana lanu et Bet aMikdaš lehaper al avonotenu.

Sovre una kvanta mas i kvanta mas buone dublada i redublada a el Krijador sovre mos:

Mos sako de Ajifto, Izo en ejos đustisijas, Izo en sus djozes, Mato sus majores, Dio a mos a sus azjendas, Razgo a mos a la mar, Mos izo pasar entre eja por el seko, Afenko nuestros angustjadores entre eja, Abastesio nuestros ministeres en el dizjerto kvarenta anjos, Mos izo komer a ala magna, Dio a mos el Šabat, Mos ajego dilantre Monte de Sinaj, Dio a mos a la Lej, Mos izo entrar a Tiera de Israel, Fragvo a el Bet aMikdaš por perdonar sovre todos nuestros delitos.

Gle, kako se udvostruči i učetvorostruči dug naš prema Stvoritelju. - Jer:

Izvede nas iz Misira, I učini nad njima sud, I nad bogovima njihovim, I pomori prvence njihove, I predade nama blago njihovo, I rascijepi pred nama more, I provede nas, posred njega, suvim, I potopi u njemu tlačitelje naše, I snabdijevšae nas, u pustinji, četrdeset godina, I hranjaše nas manom, I dade nam Šabat, I dovede nas do pred goru sinajsku, I dade nam Toru, I uvede nas u Zemlju Izraela, I izgradi nam Hram da nam se oprostite grijesi naši.

"KEARA" (ČINIJA SA OBREDNIM JELIMA)
SE SADA VRAĆA NA STO.

NAKON SLJEDEĆEG PASUSA SVI PONAVLJAJU
GLASNO:

PESAH MACA UMRORIM
(PESAH, BESKVASNI HLJEB I GORKO ZELJE)

I ONAJ KO PROPUSTI DA GLASNO KAŽE OVE TRI RIJEČI - SMATRA SE KAO DA NIJE NI PRISUSTVOVAO SEDERU.

רָבֵן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר כֹּל שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֵלּוּ
בְּפֶסַח לֹא יֵצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ - וְאֵלּוּ הֵן - פֶּסַח. מַצָּה.
וּמְרוֹרִים (י"א וּמְרוֹר):

Raban Gamliel aja omer: "Kol mi šelo amar šeloša devarim elu baPesah lo jaca jede hovato. Veelu en:

Pesah, Maca uMrorim

(NEGDJE JE OBIČAJ DA SE KAŽE uMaror UMJESTO MERORIM).

Raban Gamliel era dizjen: "Todo el ke no dize tres kozas estas en Paskva no sali de su ovligo. I estas ejas:

Pesah, Maca i Merorim

(AJ ĐENTE KE DIZEN Maror A LUGAR DE MERORIM).

Raban Gamliel govoraše: "Ko god ne kaže ove tri stvari na Pesah nije izvršio svoju vjersku obavezu:

Pesah, Maca i Merorim.

(NEGDJE JE OBIČAJ DA SE KAŽE Maror UMJESTO MERORIM)

DOK SE GOVORI "PESAH ŠEAJU" POGLEDA SE KRILO
(ILI PLEĆKA), ALI SE NE PODIŽE.

פסח שְׁהִיוּ אַבּוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזִמְנֵי שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ
 הָיָה קַיָּם עַל שׁוֹם מָה? – עַל שׁוֹם שְׁפַסַּח
 הַקְדּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל בְּתֵי אַבּוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם
 – שְׁנַאֲמַר – וְאִמְרַתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לְיְהוָה אֲשֶׁר פֶּסַח עַל
 בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינוּ
 הִצִּיל וַיִּקַּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:

Pesah - šejaju avotenu ohelim bizman šeBet aMikdaš kajam. - Al šum ma? Al šum šepasah aKadoš, Baruh U, al bate avotenu beMicrajim, šeneemar: "Vaamartem zevah Pesah u, laAdonaj ašer pasah al bate vene Jisrael beMicrajim, benogfo et Micrajim, veet batenu icil. Vajikod aam vajištahavu."

Pesah - ke eran nuestros padres komientes en tienpo ke el Bet aMikdaš firme. - Por kavza de ke? Pur kavza ke paso el Santo, Bendičo El, sovre kazas de nuestros padres en Ajifto. - Ki ansi dize el pasuk: "I direš sakrifisio de Korban Pesah el para Adonaj ke salto sovre kazas de ijos de Israel en Ajifto, en su jagar a los de Ajifto, i a muestras kazas eskapo. I umjo se el puevlo i enkorvaron se."

Ovo je uspomena na pashalnu žrtvu što je jedahu oci naši u vrijeme dok stajaše Hram. A zašto? Zato što preskoči (heb. pasah) Sveti, Blagosloven On, kuće otaca u Misiru. - Kao što je rečeno: "I reći ćete: 'Ovo je žrtva pashalna (pesah) Gospodu koji prođe (heb. pasah) kuće sinova Izraelovih u Misiru, kad uništavaše Misir, a naše kuće izbavi.' I (kad čuše) sav narod se pokloni i padoše ničice."

I UZEVŠI POLOVINU MACA KOJA SE NALAZI IZMEĐU DVIJU
 ČITAVIH, I PODIGAVŠI JE, DA JE ŠVI PRISUTNI VIDE,
 DOMAĆIN KAŽE:

מצדה זו שאנו אוכלים על שום מה?

על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם - שנאמר - ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות כי לא חמין - כי גרשו ממצרים, ולא יכלו להתמהמה. וגם צדה לא עשו להם:

Maca zo šeanu ohelim, al šum ma? Al šum šelo ispić becekam šel avotenu leahamic, ad šenigla aleem Meleh Malhe aMelahim, aKadoš, Baruh U, ugalam mijad. - Šeneemar: "Vajofu et abacek ašer ocieu miMicrajim, ugot macot - ki lo hamec - ki gorešu miMicrajim, velo jahelu leitmamea, vegam ceda lo asu laem."

Maca esta ke mos komientes, por kavza de ke? Por kavza ke no abastesio sus masas, de nuestros padres, por livdarse, asta ke fue diskuvierto sovre ejos Rej de Rejes de los Rejes, el Santo Bendičo El, i regmio los luego. - Ki ansi dize el pasuk: "I kuzieron a la masa ke sakaron de Ajifto, tortas sensenjas, ke non livdo, ke fueron destirados de Ajifto, i non podieron por detardar se, i tambien vianda non izieron a ejos."

Zašto se jede ovaj beskvasni hljeb? Zato što tijesto očeva naših još nije uspjelo nadoći, a već im se otkri Sve-Car, Car nad Carevima, Sveti, Blagosloven On, i izbavi ih odmah. - Kao što je rečeno: "I pekoše tijesto što ga iznesoše iz Misira, kolače prijesne - jer ne uskisnu, jer ih potjeraše Misirci - pa ne mogoše oklijevati, a hrane za puta ne napraviše sebi."⁸⁰

⁸⁰ II Knjiga Mojsijeva, 12:39.

I UZEVŠI SALATU U RUKU DOMAĆIN KAŽE:

מְרֹרִים אֵלֶּי (וְיֵאָמַר מְרֹרִי זֶה) שְׁאֵנִי
אוֹכְלִים עַל שׁוֹם מָה?

עַל שׁוֹם שְׁמָרְרוּ הַמְצָרִים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמְצָרִים -
שְׁנֵאָמַר - וְיִמָּרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעַבְדָּה קָשָׁה - בְּחָמַר.
וּבְלִבְנֵים. וּבְכָל עַבְדָּה בְּשָׂדֶה - אֵת כָּל עַבְדָּתֶם אֲשֶׁר עָבְדוּ
בָּהֶם בְּפָרָד:

Merorim ele (NEGDJE JE OBIČAJ DA SE KAŽE Maror ze) ze šeanu ohelim al šum ma? Al šum šemareru aMicrijim et haje avotenu beMicrajim.- Šeneemar: "Vajmareru et hajeem baavoda kaša behomer, uvilvenim, uvhol avoda basade, et kol avodatam ašer avdu baem befareh.

Ličuga esta ke mos komientes, por kavza de ke? Por kavza ke amargaron los Ajifsijanós a vidas de nuestros padres en Ajifto. Ki ansi dize el pasuk i amargaron a sus vidas ken servisjo duro kon baro i kon adoves i kon todo servisjo ke en el kanpo a todos sus servisjos ke seevrieron kon ejos kon dureza.

Zašto se jede maror ovaj što ga jedemo? Zato što Misirci zagorčavahu život ocima našim u Misiru. - Kao što je rečeno: "I zagorčavahu im život teškim radom; građom, ciglama i poljskim radom zagorčavahu im rad koji im nametnuše silom."⁸¹

⁸¹ Ibid 1:14.

בְּכֹל דּוֹר וָדוֹר תִּיב אָדָם לְרֹאוֹת אֶת עֲצָמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יֵצֵא
 מִמִּצְרַיִם - שְׁנַאֲמַר - וְהִגִּדְתָּ לְבְנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר
 בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם: לֹא אֶת
 אֲבוֹתֵינוּ בִלְבָד גָּאֵל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא - אֱלֹא אִם אוֹתָנוּ
 גָּאֵל עִמָּהֶם - שְׁנַאֲמַר - וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם - לְמַעַן
 תִּבְיֵא אוֹתָנוּ לְתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם:

Behol dor vador hajav adam learot et acmo keilu u jaca
 miMicrajim. - Šeneemar: "Veigadta levinha bajom au
 lemor: 'Baavur ze asa Adonaj li beceti miMicrajim.'" Šelo et
 avotenu bilvad gaal aKadoš, Baruh U, ela af otanu gaal
 imaem. - Šeneemar: "Veotanu oci mišam lemaan avi otanu
 latet lanu et aarec ašer nišba laavotenu."

En kada đerenansio i đerenansio es ovligado el ombre por
 amostrar a si mizmo komo si el salijera de Ajifto, ki ansi dize el
 pasuk: "I denunsijaras a tu ijo el dia el este por dezir: 'Por amor
 de esto izo Adonaj a mi en mi salir de Ajifto.'" Ke non a nuestros
 padres tan solamente regmio el Santo, Bendičo El, salvo tambien
 a mos regmio kon ejos, ki ansi dize el pasuk: "I a mos sako de aji
 por trajer a mos por dar a mos a la tieria ke đuro a nuestros
 padres."

U svakom pokoljenju i pokoljenju treba čovjek da se ponaša kao
 da je on, lično, izašao iz Misira. - Kao što je rečeno: "I reći ćeš sinu
 svome, u dan onaj, zbog ovoga mi učini Gospod, pri lzlasku mome
 iz Misira."⁸² Jer Sveti, Blagosloven On, ne otkupi samo otaca
 naših, nego i nas s njima. - Kao što je rečeno: "I izvede nas, otamo,
 da bi nas doveo i da bi nam dao zemlju za koju se zakleo ocima
 našim."⁸³

⁸² Ibid 13:8.

⁸³ V Knjiga Mojsijeva 6:23.

I POKRIVŠI MACOT, DOMAĆIN UZIMA PEHAR S VINOM
I GOVORI:

לְפִיכֶן אֲנַחְנוּ חַיִּיִּים לְהוֹדוֹת. לְהַלֵּל. לְשַׁבֵּחַ. לְפָאֵר. לְרוֹמֵם.
לְגַדֵּל. לְהַדִּיר וּלְנַצֵּחַ. לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל
הַנְּסִים הָאֵלֵּי. הוֹצִיאָנוּ מֵעֲבֹדוֹת לְחַרוֹת. וּמִשְׁעָבוֹד לְגֹאֲלָה.
מִיַּגוֹן לְשִׁמְחָה. וּמֵאֲכָל לְיוֹם טוֹב. וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גָּדוֹל.
וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁירָה חֲדָשָׁה. הֲלֵלוּ יְהוָה:

Lefihah anahnu hajavim leodot, lealel, lešabeah, lefaer,
leromem, legadel, leader ulnaceah lemi šeasa laavotenu
velanu et kol anisim aelu: Ocianu meavdut leherut,
umšibud ligula, mijagon lesimha, umeevel lejom tov,
umeafela leor gadol, venomar lefanav: Alelu Ja!

Por tanto mos ovligados por loar, por alavar, por alavar por
aformuzigvar, por enalteser, por aformuzigvar i por enšalšar a El
ke izo a nuestros padres i a mos a todas las maravijas las estas:
Mos sako de servimiento a alforija, i de sučigvamjento a
regmision, i de ansija a alegrija, i de limunjo a dija bueno i de
tenjevla a luz grande, i diremos de delnantre de El: Alavad a
Adonaj!

Stoga smo obavezni priznati, hvaliti, slaviti, uznositi,
uzvišavati, krasnim proglašavati i proslavljati Onoga koji je učinio
nama i ocima našim sva ova čuda: Izvede nas iz ropstva na
slobodu, iz potlačenosti u otkupljenje, iz potištenosti u radost,
iz žalosti u Praznik i iz tmine na svjetlo veliko, da kažemo pred
Njim: Alelu Ja!

הִלְלוּ יְהוָה. הִלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה. הִלְלוּ אֶת שֵׁם יְהוָה. יְהִי שֵׁם
 יְהוָה מְבָרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבֹאוֹ.
 מִהַלָּל שֵׁם יְהוָה. רָם עַל כָּל גּוֹיִם יְהוָה. עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
 מִי כִּיהוָה אֱלֹהֵינוּ. הַמְגַבִּיהִי לְשִׁבְתָּ: הַמְשִׁפִּילִי לְרֵאוֹת
 בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ: מְקִימֵי מֵעַפָּר דָּל. מֵאַשְׁפּוֹת יָרִים אֲבִיוֹן:
 לְהוֹשִׁיבֵי עִם נְדִיבִים. עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: מוֹשִׁיבֵי עֲקָרַת הַבַּיִת
 אִם הַבָּנִים שְׂמֵחָה. הִלְלוּ יְהוָה:

Alelu Ja! Alelu avde Adonaj, alelu et šem Adonaj. Jei šem
 Adonaj mevorah meata vead olam. Mimizrah šemeš ad
 mevoo meulal šem Adonaj. Ram al kol gojim Adonaj, al
 ašamajim kevodo. Mi kaAdonaj Eloenu amagbihi lašavet.
 Amašpili lirot bašamajim uvaarec. Mekimi meafar dal
 meašpot jarim evjon. Leošivi im nedivim, im nedive amo.
 Mošivi akeret abajit em abanim semeha. -

Alelu Ja!

Alavad a Adonaj! Alavad siervos de Adonaj, alavad a nombre
 de Adonaj. Seja nombre de Adonaj bendičo de agora asta
 siempre. De onde esklarese el sol asta onde se pone, alavado
 nombre de Adonaj. Alto sovre todas đentes Adonaj, sovre los
 sielos su onra. Ken komo Adonaj muestro Djo El enaltesien por
 asentar. El abašan por veeren los sielos en la tiera. Alevantan de
 pulvo prove, de moldares enaltese dezejozo. Por azer estar kon
 šarifes kon šarifes de su puevlo. Azien asentar maniera de la
 kaza madre kon los ijos alegra. - **A**lavad a Adonaj!

Alelu Ja! Hvalite robovi Gospodnji, hvalite ime Gospodnje. Neka
 bude blagosloveno ime Gospodnje, odsad i do vijeka. Od istoka
 sunčanoga do zalaska njegova proslavljeno je ime Gospodnje.

Uzvišen je nad svim narodima Gospod, iznad nebesa slava je Njegova. Ko je kao Gospod, Bog naš, koji sjedi na visini? Koji se saginje da vidi šta je na nebesima i na zemlji. Koji iz praha podiže ubogoga, i iz kala podiže ništuga. Posađuje ga s knezovima, knezovima naroda svojega. Koji iskopateljicu doma (nerotkinju) pretvara u radosnu majku sinova.⁸⁴

Alelu Ja!

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לְעוֹ: הִיְתָה יְהוּדָה
 לְקֹדֶשׁוֹ. יִשְׂרָאֵל מִמְּשָׁלוֹתָיו: הַיָּם רָאָה וַיִּנָּם. הִיְרִדֵן יִפֹּב
 לְאַחֹר: הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים. גְּבְעוֹת כְּבָנֵי צֹאן: מָה לָּךְ
 הַיָּם כִּי תִנּוּם. הִיְרִדֵן תִּפֹּב לְאַחֹר: הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים.
 גְּבְעוֹת כְּבָנֵי צֹאן: מִלְפָּנֵי אָדוֹן חוּלֵי אֶרֶץ. מִלְפָּנֵי אֱלֹהֵי
 יַעֲקֹב: הַהֶפְכִי הַצּוּר אֲגָם מַיִם. חֲלָמַיִשׁ לְמַעֲיָנֹו מַיִם.

Becet Jisrael miMicrajim, Bet Jaakov meam loez, ajeta Jeuda lekodšo Jisrael mamšelotav. Ajam raajavanom, aJarden jisov Leahor, earim rakedu keelim gevaot kivne con. Ma leha ajam ki tanum aJarden tisov Leahor, earim tirkedu keelim gevaot kivne con milifne Adon huli arec milifne Eloa Jaakov. Aofehi acur agam majim halamiš lemajno majim.

En salir Jisrael de Ajifto, kaza de Jaakov de puevlo ladinador. Fue Jeuda a su Santuvarjo, Jisrael sus podestanzas. La mar vido i fujo, el Jarden se torno atras. Los montes saltaron komo barvezes, kuetas komo ijos de uvejas. Ke a ti la mar, ke te fujes el Jarden ke te tornas atras? Los montes ke saltaš komo barvezes, kuestas komo ijos de uvejas. Delantre Sinjor adolorijan tiera

⁸⁴ Psalam 113.

delantre del Dio Jaakov. El trastornan la pinja por pilago de agvas, piedregal a fuente de agvas.

Kad izlazaše Izrael iz Misira, Dom Jakovljevi iz naroda tuđega (jezika)⁸⁵, Judeja postade svetinja Božija, Izrael oblast Njegova. More vidje i pobježe; Jordan se obrati natrag. Gore skakahu kao ovnovi, brdašca kao jagnjci. Što ti bi, more, te pobježe; tebi, Jordane, te se obrati natrag? Gore, što skačete kao ovnovi i brdašca kao jaganjci? Pred licem Gospodnjim drhći, zemljo, pred licem Boga Jakovljeva. Koji pretvara kamen u jezero vodeno, granit u izvor vodeni.⁸⁶

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר גָּאֵלְנוּ וְגָאֵל אֶת
 אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם. וְהַגִּיעָנוּ לְלֵילָה הַזֶּה לְאָכֵל בּוֹ מִצֶּה
 וּמְרוֹר: בֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵהֵי אֲבוֹתֵינוּ יִגִּיעָנוּ לְמוֹעֲדִים
 וְלִרְגָלִים אַחֵרִים הַבָּאִים לְקִרְאָתָנוּ לְשָׁלוֹם. שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן
 עִירָךְ. וְשֹׁשֵׁיִם בְּעִבּוֹדְתֶךָ. וְנֹאכְלֵי שֵׁם מִן הַזֹּבְחִים וּמִן
 הַפְּסָחִים אֲשֶׁר יִגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבִּיחֶךָ לְרִצּוֹן: וְנוֹדֵה לְךָ
 שִׁיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלָּתָנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה
 גָּאֵל יִשְׂרָאֵל:

⁸⁵ U hebrejskom tekstu upotrebljen je termin *meam loez*. *Loazit* na hebrejskom znači govorni jezik zemlje (stoga prihvaćen i među Jevrejima) u kojoj Jevreji žive. *Am loez* je, dakle narod koji govori jezikom zemlje u kojoj su Jevreji živjeli, drugim riječima: ne-Jevreji. U želji da što vjernije preslika hebrejski tekst (što je tipično za jevrejske prevodioce) prevodilac na ladino je termin *meam loez* preveo kao "del puevlo ladinador" (iz naroda koji govori ladino) uzimajući španski jezik kao klasični primjer *loazit-a*.

⁸⁶ Psalam 114.

Baruh Ata, Adonaj, Eloenu, Meleh aolam, ašer gealanu vegaal et avotenu miMicrajim veigianu lalajla aze leehol bo maca umrorim. Ken, Adonaj Eloenu veEloe avotenu, agienu lemoadim velirgalim aherim abaim likratenu lešalom. Semehim bevinjan irah vesasim baavodatah venohal šam min azevahim umin apesahim ašer jagia damam al kir mizbeah beracov, venode leha šir hadaš al geulatenu veal pedut nafšenu.

Baruh Ata, Adonaj, gaal Jisrael.

Bendičo Tu, Adonaj, nuestro Djo, Rej de el mundo, ke mos regmijo i regmijo a nuestros padres de Ajifto, i mos ajego a la noče la esta por komer en eja sensenja i ličuga. Ansi Adonaj nuestro Djo i Djo de nuestros padres mos ajego a plazes i paskvas otras las vinjentes a eskuentre mos por paz. Alegres kon fragva di Tu sivdad i gozos en Tu sirvimiento i komeremos aji de los sakrifisjos i de el korban aPesah. Ki ajegaras sus sangres sovre pared de Tu ara por veluntad, i loaremos a Ti kantar nuevo sovre muestra regmision i sovre regmision de muestras almas.

Bendičo Tu, Adonaj, Regmidor de Jisrael.

Blagosloven Ti, *Gospode*, Bože naš, koji si nas oslobodio i koji si oslobodio oce naše iz Misira, i koji si nas doveo (žive) do ove noći da jedemo u njoj beskvasni hljeb i gorke trave. Tako nas, *Gospode*, Bože naš i Bože otaca naših dovedi (žive) i do drugih praznika i dana hadža, u miru. Dovedi nas, radosne, do gradnje Tvog Grada i sretne da vidimo službu Tvoju. I neka bismo jeli, tamo, od žrtava i od pashalne žrtve kojih će se krv prolivati po zidu oltara Tvoga, po Volji Tvojoj. I zahvaljivaćemo Ti pjesmom novom za Oslobođenje naše i za Otkupljenje duša naših.

Blagosloven Ti, *Gospode*, Bože naš, koji oslobodi Izraela.

II PEHAR

ZA SVE VRIJEME ČITANJA PRVOG DJELA "ALELA" DRŽAO JE DOMAĆIN U RUCI PEHAR VINA. SADA GA ISPIJA, A SVI PRISUTNI MU SE PRIDRUŽUJU I ISPIJAJU DRUGI PEHAR VINA.

SVA ČETIRI PEHARA PIJU SE "BEESEBA" (UGODNO ZAVALJEN NA LIJEVU STRANU, DRŽEĆI PEHAR U DESNOJ RUCI), I ONAJ KO BI ZABORAVIO NA "ESEBA" DUŽAN JE VRATITI SE NA SVAKI PEHAR KOJI JE POPIO BEZ "ESEBA". NA BLAGOSLOVE SE, IPAK, NE TREBA VRAĆATI.

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם
בורא פרי הנפך:

Baruh Ata, Adonaj, Eloenu Meleh aolam,
bore feri agafen.

Blagosloven Ti, *Gospode, Bože naš, Care svijeta,*
koji tvoriš plod vinove loze.

DOZVOLJENO JE PITI VINO I IZMEĐU OBAVEZNOG PRVOG I DRUGOG, TE DRUGOG I TREĆEG - ALI NE I IZMEĐU TREĆEG I ČETVRTOG.

U SLUČAJU DA JE NEKO SIGURAN DA NEĆE PITI VINO IZMEĐU OBAVEZNIH PEHARA, A U TOKU ISPIJANJA JEDNOG OD OBAVEZNIH PEHARA POPIO JE *REVIIT* (OKO 1.4 DL) ILI VIŠE VINA U JEDAN MAH - TREBAO BI

NAKON TOG PEHARA IZGOVORITI "BERAHA MEEN ŠALOŠ".

UKOLIKO JE NEKO POPIO VEČINU PEHARA KOJI SADRŽI REVIIT, ALI NE I REVIIT, ILI IMA NA UMU UŽIVATI VINO I IZMEĐU OBAVEZNIH PEHARA - ON JE OSLOBOĐEN BLAGOSLOVA "MEEN ŠALOŠ".

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם על הגפן ועל פרי הגפן. ועל תנובת השדה. ועל ארץ המדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו: רחם יהוה אלהינו על ישראל עמך. ועל ירושלים עירך. ועל ציון משכן כבודך. ותעלנו לתוכה. ושמחנו בבנינה. ושמחנו יהוה אלהינו

בשבת: ביום המנוח השביעי הזה

ביום טוב מקרא קדש הזה. ביום חג המצות הזה. ונברךך עליה בקדושה ובטהרה - כי אל טוב ומטיב אתה. ברוך אתה יהוה על הארץ ועל פרותיה:

Baruh Ata, Adonaj, Eloenu, Meleh aolam, al agefen veal peri agefen, veal Erec hemda tova urhava šeracita veinhalta laavotenu. Rahem, Adonaj, Eloenu, al Jisrael ameha, veal Jerušalaim Ireha, veal Cijon miškan kevodeha - veaalenu letoha vesamehenu bevinjana - vesamehenu Adonaj Eloenu,

AKO PRAZNIK PADNE NA ŠABAT DODAJE SE:

bejom amanoah aševii aze,

beJom Tov Mikra Kodeš aze, bejom Hag amacot aze. Unvareheha alea bikduša uvtaora. - Ki El Tov umetiv Ata.

Baruh Ata, Adonaj, al aarec veal perotea.

Blagosloven **Ti**, *Gospode, Bože naš, Care svijeta*, na lozi i na plodu loze, na zemlji krasnoj, dobroj i prostranoj, koju si volio i koju si podario ocima našim. Smiluj se, *Gospode, Bože naš*, na Izrael, narod svoj, na Jerusalem Grad svoj, na Sijon presto slave Tvoje - i uspni nas u nj, i obraduj nas izgradnjom njegovom. Obraduj nas *Gospode, Bože naš*,

AKO PRAZNIK PADNE NA ŠABAT DODAJE SE:

u ovaj dan odmora (dan) sedmi,

i na ovaj Praznik Sabora u Svetinji, na ovaj dan Praznika Opresnika. I blagosiljaćemo te zbog nje u svetosti i čistoti. - Jer Bog dobar i dobrotiv jesi Ti.

Blagosloven **Ti**, *Gospode*, na zemlji i na plodovima njenim.

Šesta od četrnaest dionica sedera

רַחֲצָה

RAHCA

DRUGO PRANJE RUKU

SVI PRISUTNI KAŽU BLAGOSLOV ZA PRANJE RUKU - A POTOM POLIJU VODOM IZ BOKALA PRVO DESNU PA LIJEVU RUKU:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַיְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו.
וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם:

Baruh Ata, Adonaj, Eloenu, Meleh aolam,
 ašer kidešanu bemicvotav,
 vecivanu al netilat jadajim.

Blagosloven Ti, *Gospode, Bože naš, Care svijeta,*
 koji si nas posvetio Tvojim zapovjedima,
 i zapovjedio nam pranje ruku.

NAD MACESOM SE RECITUJU DVA BLAGOSLOVA. PRVI ("AMOCI") GOVORI SE SVAKI PUTA KADA SE JEDE HLJEB. DRUGI ("AL AHILAT MACA") GOVORI SE SAMO NA ŠEDERU I VEZAN JE ZA SPECIJALNU ZAPOVJED O JEDENJU BESKVASNOG HLJEBA.

ZABRANJENO JE GOVORITI IZMEĐU BLAGOSLOVA I JEDENJA MACESA.

SVAKI POJEDINAC MOŽE IZGOVORITI OVE BLAGOSLOVE ZA SEBE. AKO LI, PAK, DOMAĆIN IZGOVARA U IME SVIH PRISUTNIH ONDA MORA IMATI NA UMU DA SVOJIM BLAGOSLOVOM NE IZVRŠAVA SAMO SVOJU VJERSKU OBAVEZU, NEGO I PRISUTNE RAZRJEŠAVA OBAVEZE. PRISUTNI, NARAVNO, MORAJU IMATI NA UMU DA SE ŽELE RAZRJEŠITI VLASTITE OBAVEZE DOMAĆINOVIM BLAGOSLOVOM.

BUDUĆI DA ZA TZV. "ILELOV SENDVIČ", KOJI SE JEDE NAKON "PRAZNOG SENDVIČA", NIJE PREDVIĐENO PONOVRNO IZGOVARANJE BLAGOSLOVA, TREBA SE IMATI NA UMU DA SE SA OVA DVA BLAGOSLOVA ČOVJEK RAZRJEŠAVA OBAVEZE DA BLAGOSLOVI I NAD "ILELOVIM SENDVIČEM". SVI SU DUŽNI POJESTI

"KEZAJIT" (ZAPREMINA PROSJEČNE MASLINE) MACESA. OBA BLAGOSLOVA GOVORE SE SJEDEĆI.

I "PRAZNI SENDVIČ" I "ILELOV SENDVIČ" MORAJU SE POJESTI **BEESEBA** (UGODNO ZAVALJEN NA LIJEVU STRANU, DRŽEĆI MACOT U DESNOJ RUCI - KAO RIMSKI PATRICIJI).

KO BI ZABORAVIO NA *ESEBA*, TE POJEO MACOT SJEDEĆI KAO TOKOM GODINE, NIJE IZVRŠIO SVOJU OBAVEZU, I DUŽAN JE PONOVRNO POJESTI DVIJE MACOT. U SVAKOM SLUČAJU NIJE DUŽAN PONOVRNO IZGOVARITI BLAGOSLOVE.

NAKON "PRAZNOG SENDVIČA" JEDE SE *KEZAJIT* SALATE - A NAKON TOGA TZV. "ILELOV SENDVIČ" KOJI SE SASTOJI OD *HACI KEZAJIT* (ZAPREMINA POLA PROSJEČNE MASLINE) MACESA I *KEHACI ZAJIT* SALATE UMOČENE U *HAROSET*.

Sedma od četrnaest dionica sedera

מוֹצִיא מַצָּה

MOCI MACA

LOMLJENJE MACOT

DOMAĆIN UZIMA SVE TRI MACOT
(PREPOLOVLJENA IZMEĐU DVIJE ČITAVE)
I IZGOVARA SLJEDEĆI BLAGOSLOV:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם

הַמוֹצֵיאַ לֶחֶם מִן הָאָרֶץ:

Baruh Ata, Adonaj, Eloenu, Meleh aolam,
amoci lehem min aarec.

Blagosloven Ti, *Gospode*, Bože naš, Care svijeta,
koji činiš te zemlja daje hljeb.

I JOŠ NE POČINJE JESTI DOK NE IZGOVORI I
SLJEDEĆI BLAGOSLOV:

NAKON IZGOVARANJA PRVOG BLAGOSLOVA ("AMOCI")
ISPUŠTA DOMAĆIN NAJDONJU MACA, A PREOSTALE
DVIJE (JEDNU I PO) OKREĆE TAKO DA PREPOLOVLJENA
MACA BUDE NA VRHU, A ČITAVA ISPOD NJE. ZATIM
IZGOVARA BLAGOSLOV "AL AHILAT MACA" NAD OVE
DVIJE MACOT, I POČINJE JESTI **BESEBA** - A PRISUTNI
SLIJEDE NJEGOV PRIMJER.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מִצָּה:

Baruh Ata, Adonaj, Eloenu, Meleh aolam,
ašer kidešanu bemicvotav, vecivanu al ahilat maca.

Blagosloven Ti, *Gospode*, Bože naš, Care svijeta, koji si nas
posvetio Tvojim zapovjedima, i zapovjedio nam jedenje
beskvasnog hljeba.

Osma od četrnaest dionica sedera

מָרֹר

MAROR

ZELENA SALATA

UZEVŠI KEZAJIT (ZAPREMINA PROSJEČNE MASLINE) SALATE, I UMOČIVŠI JE U HAROSET DOMAĆIN IZGOVARA SLJEDEĆI BLAGOSLOV:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מָרֹר:

Baruh Ata, Adonaj, Eloenu, Meleh aolam, ašer kidešanu bemicvotav, vecivanu al ahilat maror.

Blagosloven Ti, Gospode, Bože naš, Care svijeta, koji si nas posvetio Tvojim zapovjedima, i zapovjedio nam jedenje marora.

POTOM LISKU SALATU, A SVI PRISUTNI SLIJEDE NJEGOV PRIMER.

Deveta od četrnaest dionica sedera

כֹּרֵחַ

KOREH

ILELOV SENDVIČ

DOMAĆIN PRAVI "ILELOV SENDVIČ" - UZIMA
TREĆU MACA KOJA JE OSTALA ČITAVA, PRELAMA
JE, STAVLJA U "SENDVIČ" KEZAJIT SALATE
(UMOČENE U HAROSET) I KAŽE:

זָכַר לְמִקְדָּשׁ בְּהֵלֵל הַזֶּקֶן שְׁאָמַר עַל מִצּוֹת וּמְרֻרִים יֹאכְלֶהּ:

Zehar laMikdaš, kelelel azaken, šeamar:
"Al macot umromim joheluu".

Uspomena na Hram, kao Starac llel, koji je rekao:
"Sa (na) beskvasnim hljebovima i gorkom zelju jedite ga" (odnosi
se na meso pashalne žrtve).⁸⁷

⁸⁷ IV Knjiga Mojsijeva, 9:14.

Deseta od četrnaest dionica sedera

שִׁלְחַן עֹרֵךְ

ŠULHAN OREH

PRAZNIČKA VEČERA

NAKON ŠTO JE RITUALNI DIO VEČERE ZAVRŠEN
PRELAZI SE NA OSTALA JELA.

ČAK I ONI KOJI TOKOM GODINE NISU NAROČITO
OBAZRIVI PO PITANJU PROPISA KAŠERUTA,
TREBALI BI BAREM U TOKU PESAHA, A
SPECIJALNO U TOKU SEDERA, OBRATITI PAŽNJU
NA ZABRANU MIJEŠANJA MESNE I MLIJEČNE
HRANE.

KAKO JE JEDNO OD OBREDNIH JELA NA
PASHALNOM STOLU PILEĆE KRILCE ILI PLEĆKA - A
KAKO JE ZABRANJENO MIJEŠANJE MLIJEČNOG I
MESNOG - OBIČNO JE SEDER VEČERA MESNA.

NARAVNO, NA PASHALNOJ VEČERI NE SMIJU SE
SLUŽITI NAMIRNICE KOJA SU ZABRANJENE ZA
KORIŠTENJE TOKOM PESAHA (TJESTENINE, PIVO
ITD.).

BOLJE JE NE PRAVITI SEDER UOPŠTE - NEGO LI
"OBILJEŽAVATI PESAH" SKRNAVLJENJEM SVEGA
ONOGA ŠTO JE JEVREJSTVU SVETO.

*Jedanaesta
od četrnaest dionica sedera*

צפון

CAFUN

OTKRIVANJE SAKRIVENOG

DOMAĆIN SADA OTKUPLJUJE OD DJECE
AFIKOMEN.

I AFIKOMEN SE JEDE **BESEBA**
(ZAVALJEN NA LIJEVU STRANU).

*Dvanaesta
od četrnaest dionica sedera*

ברך

BAREH

MOLITVA ZAHVALNICA NAKON JELA

SVI PRISITNI NAPUNE TREĆI PEHAR VINOM, I DRŽEĆI PEHARE U RUKAMA GOVORE *BIRKAT AMAZON*.

TREĆI PEHAR PIJE SE TEK NA KRAJU *BIRKAT AMAZON-A* (MOLITVE ZAHVALNICE NAKON JELA).

NEPOSREDNO PRIJE RECITOVANJA *BIRKAT AMAZON-A* PERU SE RUKA, GOTOVO NA ISTI NAČIN KAO ŠTO SE PERU PRIJE UŽIVANJA HLJEB - S TIM ŠTO SU VRHOVI PRSTIJU OKRENUTI PREMA ZEMLJI, I ŠTO SE **NE IZGOVARA** BLAGOSLOV "*AL NETILAT JADAJIM*".

שלשה שאכלו פת כאחד חיבין לברך ברכת הזמון קודם ברכת המזון, ואי זו היא ברכת הזמון – אם היו האוכלים משלשה עד עשרה מברך אחד מהם ואומר: **נְבִרֵךְ שְׂאֲכָלְנוּ מִשְׁלֹ:**
 והכל עונין: **בְּרוּךְ שְׂאֲכָלְנוּ מִשְׁלֹ וּבְטוּבוֹ חַיִּינוּ:**
 והוא חוזר ומברך: **בְּרוּךְ שְׂאֲכָלְנוּ מִשְׁלֹ וּבְטוּבוֹ חַיִּינוּ:**

היו האוכלין מעשרה ולמעלה מזמנין בשם. – כיצד? המברך אומר:
נְבִרֵךְ לְאַלְהֵינוּ שְׂאֲכָלְנוּ מִשְׁלֹ:
 והן עונין: **בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שְׂאֲכָלְנוּ מִשְׁלֹ וּבְטוּבוֹ חַיִּינוּ:**
 והוא חוזר ואומר: **בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שְׂאֲכָלְנוּ מִשְׁלֹ וּבְטוּבוֹ חַיִּינוּ:**

AKO JE ZA STOLOM MANJE OD TRI MUŠKARCA STARIJA OD TRINAEST GODINA PRELAZI SE ODMAH NA *BIRKAT AMAZON* BEZ FORMALNOG POZIVA NA BLAGOSILJANJE.

AKO JE PRISUTNO TRI I VIŠE (DO DESET) MUŠKARACA
STARIJIH OD TRINAEST GODINA, POZIVA DOMAĆIN
NA BLAGOSLOV SLJEDEĆIM RIJEČIMA:

DOMAĆIN: Nevareh šeahalnu mišelo!

SVI: Baruh šeahalnu mišelo uvtuvo hajinu!

DOMAĆIN: Baruh šeahalnu mišelo uvtuvo hajinu!

AKO JE PRISUTNO DESET I VIŠE MUŠKARACA STARIJIH
OD TRINAEST GODINA, POZIVA DOMAĆIN NA
BLAGOSLOV SLJEDEĆIM RIJEČIMA:

DOMAĆIN: Nevareh Eloenu šeahalnu mišelo!

SVI: Baruh Eloenu šeahalnu mišelo uvtuvo hajinu!

DOMAĆIN: Baruh Eloenu šeahalnu mišelo uvtuvo hajinu!

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם הן את העולם
כלו בטוב ברחם ברחמים: וטובו הגדול לא
חסר לנו. ואל יחסר לנו מזון לעולם ועד - כי הוא
אל זן ומפרנס לכל - כאמור - פותח את ידך ומשביע
לכל חי רצון: ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא: ברוך
אתה יהוה הן את הכל:

Baruh Ata, Adonaj, Eloenu, Meleh aolam, azan et aolam
kulo betov, behen, uvehesed, uvrahamim. Vetuvo agadol
lo hasar lanu, velo jehaser lanu mazon leolam vaed. Ki U
El zan umfarnes lakol, vešulhano aruh lakol - kaamur:
"Poteah et jadeha umasbia lehol haj racon." - Umehin
mazon lehol beriotav, ašer bara.

Baruh Ata, Adonaj, azan et akol.

Blagosloven Ti, *Gospode, Bože naš, Care svijeta*, koji hraniš sav svijet u dobroti svojoj i blagosti, u milosrđu i milosti. I dobrote svoje velike nije nam uskratio, i neće nam uskratiti hrane nikada, od sada pa do vijeka. Jer On je Bog koji hrani i izdržava sve, i sto je Njegov svima postavljen - kao što je rečeno: "Otvaraš ruku svoju i ispunjavaš sve živo voljom."⁸⁸ On sprema hranu svim stvorenjima svojim, koja stvori.

Blagosloven Ti, *Gospode*, koji prehranjuješ sve.

נוֹדָה לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּנְבָרְכֶךָ מִלְּפָנֵינוּ - כִּי הִנְחַלְתָּ אֶת
 אֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה. בְּרִית וְתוֹרָה. עַל
 שֶׁהוֹצֵאתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עַבָדִים. עַל
 תּוֹרַתְךָ שֶׁלְּמַדְתָּנוּ. עַל חֲסִי רְצוֹנְךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ: וְעַל כָּל־
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אָנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אֶת שְׁמֶךָ - בְּאִמּוֹר:
 וְאֶכְלֶתָּ וְשִׁבַּעְתָּ וּבִרְכַתָּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל הָאֶרֶץ הַטֹּבָה
 אֲשֶׁר נָתַן לָךְ: כְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, עַל הָאֶרֶץ וְעַל הַמְּזוּז:

Node leha, Adonaj, Eloenu, unvareheha Malkenu - ki inhalta et avotenu erc hemda, tova urhava, berit veTora, al šeocetanu meerec Micrajim ufditanu mibet avadim, al Torateha šelimadtanu, al huke reconeha šeodatanu. Veal kulam, Adonaj, Eloenu, anahnu modim lah, umvarhim et šemah, kaamur : "Veahalta, vesavata uverahta et Adonaj, Eloeha, al aarec atova ašer natan lah."

Baruh Ata, Adonaj, al aarec veal amazon.

Zahvaljivaćemo Ti *Gospode, Bože naš, i blagosiljaćemo Te Care naš* - jer si dao ocima našim u naslijeđe zemlju krasnu, dobru i

⁸⁸ Psalam 145:16.

prostranu, Savez i Toru; jer nas izvede iz Misira i otkupi iz doma ropskoga, zbog Tore svoje kojoj si nas poučio, zbog odredbi volje Tvoje koje si nam obznanio. - Zbog svega Ti zahvaljujemo, Gospode, Bože naš, i blagosiljamo ime Tvoje, kao što je rečeno: "I ješćeš i nasiti se, i blagoslovićeš Gospoda, Boga svojega, zbog dobre zemlje koju ti dade."⁸⁹

Blagosloven Ti, Gospode, zbog zemlje i zbog hrane.

רַחֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמּוֹךְ. וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ. וְעַל
צִיּוֹן מְשֻׁכָּן כְּבוֹדְךָ. וְעַל תְּבִיַת הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ
עָלָיו. וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ תַּחֲזִיר לְמַקּוֹמָהּ בְּיָמֵינוּ:

Rahem, Adonaj, Eloenu, al Jisrael amah, veal Jerušalajim irah, veal Ar Cijon miškan kevodah, veal aBajit agadol veakadoš, šenikra šimha alav. Umalhut Bet David, Mešihah, tahazir limkoma, bimeera vejamenu.

Smiluj se Gospode, Bože naš, na Izrael, narod svoj; na Jerusalim, Tvoj grad; i na Sijon, Presto Tvoje slave; na Dom veliki i sveti na koji se priziva Ime Tvoje. Kraljevstvo Davida, Pomazanika Tvojega, vrati na mjesto njegovo. - Brzo, u dane naše.

בשבת:

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רָצָה וְהַחֲלִיצֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוֹת יוֹם
הַמְנוּחַ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה: וְנִשְׁבֹּת בּוֹ וְנִנּוּחַ בּוֹ כְּמִצְוֹת רְצוֹנְךָ. וְאַל
תֵּהָא צָרָה וְיִגוֹן בְּיוֹם מְנוּחַתֵנוּ:

NA ŠABAT SE DODAJE:

Eloenu veEloe avotenu, rece veahalicenu bemicvotaha, uvmicvat jom amanoah aševii aze - venišbot bo venanuah

⁸⁹ V knjiga Mojsijeva, 8:10.

bo kemicvat reconeha. Veal tee cara vejagon bejom menuhatenu.

NA ŠABAT SE DODAJE:

Gospode, Bože naš, i Bože otaca naših, daj da budemo po volji Tvojoi i iskupi nas zapovjedima Tvojim, i zapovjeđu o ovom danu odmora - (danu) sedmom - da obustavimo, tokom njega, svaki rad, i odmorimo se, tokom njega, prema zapovjedi Tvoje Volje. I neka ne bude nevolje i tuge na dan odmora našeg.

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיִבֹא. יִגִּיעַ. יֵרָאֵה. יֵרָצֶה.
 יִשְׁמַע. יִפְקֹד. יִזְכֹּר זְכוֹרֹתֵינוּ. זְכוֹרֹן אֲבוֹתֵינוּ. זְכוֹרֹן יְרוּשָׁלַיִם
 עִירָהּ. זְכוֹרֹן מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עֲבָדָהּ. זְכוֹרֹן כָּל עַמּוֹת בֵּית
 יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיהָ. לְפָלִיטָהּ. לְטוֹבָתָהּ. לְחַן וּלְחַסֵּד וּלְרַחֲמִים. בְּיוֹם
 מִקְרָא טוֹב קִדְשׁ הַזֶּה. בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה - לְרַחֵם
 בּוֹ וּלְהוֹשִׁיעֵנוּ: זְכָרְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָתָהּ: פְּקַדְנוּ בּוֹ
 לְבָרְכָהּ: הוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים. בְּדַבָּר יִשׁוּעָה וְרַחֲמִים: חוּם
 וְחַנּוּן. רַחֵם עָלֵינוּ. וּמְלִטְנוּ בּוֹ מִכָּל צָרָה וְיָגוֹן. וְשִׁמְחֵנוּ בּוֹ
 שְׂמִחָה שְׂלֵמָה:

Eloenu veEloe avotenu: jaale vejavo; jagia, jerae jerace;
 jišama, jipaked, jizaher zihronenu, zihron avotenu; zihron
 Jerušalajim irah, zihron Mašiah ben David avdeha, zihron
 kol ameha Bet Jisrael lefaneha: leflela, letova, lehen,
 ulehesed ulerahamim beJom Tov Mikra Kodeš aze, bejom
 moed Hag amacot aze. - Lerahem bo, uleošienu. Zohrenu
 Adonaj, Eloenu, vo, letova; pokdenu, vo, livraha; ošienu,
 vo, lehajim, bidvar ješua verahamim. Hus vehonenu,
 rahem alenu umaletenu mikol cara vejagon, vesamehenu
 vo simha šelema.

Bože naš i Bože otaca naših: neka se uspne i neka dođe; neka stigne, neka se pokaže; neka bude po volji Tvojoi i neka se čuje; neka se pojavi i pomene pred Tobom sjećanje na nas i na oce naše; sjećanje na Jerusolim, Tvoj grad; i sjećanje na Mesiju, sina Davidovog, slugu Tvoga; kao i sjećanje na sav Tvoj narod Izrael: na spasenje i na dobro, na ljubav, milost i milosrđe na ovaj Praznik Sabora u Svetinji i u ovaj dan posvećenog vremena - Praznik opresnika. Smiluj se, danas, na nas i spasi nas. Sjeti nas se, danas, Gospode, Bože naš, na dobro i posjeti nas na blagoslov. Spasi nas, danas, za život, (utješi nas) riječju spasenja i milosrđa. Smiluj se na nas i obdari nas. Izbavi nas, danas, svake nevolje i tuge - i obraduj nas, danas, potpunom radošću.

וּבְנֵה אֶת יְרוּשָׁלַיִם בְּקֶרֶב - בְּאֵשׁ דְּבָרְתָּ: בְּרוּךְ אַתָּה
יְהוָה בּוֹנֵה בְרַחֲמָיו יְרוּשָׁלַיִם: אָמֵן:

Uvne et Jerušalajim bekarov - kaašer dibarta. Baruh Ata, Adonaj, bone, verahamav, Jerušalajim. - Amen!

Izgradi Jerusolim ubrzo - kao što si rekao. Blagosloven Ti, Gospode, koji, u milosrđu svome, gradiš Jerusolim. - Amen!

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל אֲבִינוּ מֶלְכֵנוּ
אֲדִירָנוּ בּוֹרְאָנוּ קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב
שֶׁבְכָל יוֹם הוּא גּוֹמְלָנוּ חֵן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים וְכָל טוֹב:

Baruh Ata, Adonaj, Eloenu, Meleh aolam, aEl, Avinu, Malkenu, Adirenu, Borenu, Kedošenu, Kedoš Jaakov,

aMeleh aTov veamativ - šebehol jom U gomelenu: hen, vahesed, verahamim, verevah, vehol tov.

Blagosloven Ti, *Gospode, Bože naš, Care svijeta, Bože, Oče naš, Care naš, Moćni naš, Tvorče naš, Sveče naš, Sveče Jakovljevi, dobri Care koji si dobar prema svima i koji nas svaki dan daruješ: milošću, dobročinstvom, milosrđem, zaradom i svakim dobrom.*

הַרְחֵמֵנוּ יְשִׁתַּבַּח לְדוֹרֵי דוֹרִים!

aRahaman jištabah ledore dorim.

Milosrdni neka bude slavljen iz pokoljenja u pokoljenje.

הַרְחֵמֵנוּ יְתַפְאֵר לְנֹצֵחַ נֹצְחִים!

aRahaman jitpaar banu lanecah necahim.

Milosrdni neka se nama ponosi za vječnost svih vječnosti.

הַרְחֵמֵנוּ יִפְרֹנְסֵנוּ בְּכָבוֹד!

aRahaman, jefarnesenu behavod.

Milosrdni neka nas izdržava u časti.

הַרְחֵמֵנוּ יִזְכְּנוּ לְיָמוֹת הַמְּשִׁיחַ, וְלִבְנֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְלַחַיֵּי
הָעוֹלָם הַבָּא!

aRahaman jezakenu limot aMašiah, ulvinjan Bet aMikdaš, ulhaje aolam aba.

Milosrdni neka dadne da doživimo dane Mesije, obnovu Hrama i nek nas podari životom u svijetu koji dolazi.

האורח מוסיף ברכה לבעל הבית:
(ויש לו רשות להאריך בה עד כמה שהוא רוצה)

יְהִי רָצוֹן שְׁלֹא תִבּוֹשׁ בְּעַל הַבַּיִת בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא תִפְלֵם
לְעוֹלָם הַבָּא:

GOST NA SEDERU DODAJE:

Jej racon šelo tevoš baal abajit baolam aze velo tikalem leolam aba.

GOST NA SEDERU DODAJE:

Neka bude (Volja gospodnja) da se ne postidiš domaćine na ovom svijetu i da se ne posramiš u svijetu koji dolazi.

מִגְדוֹל יִשׁוּעוֹת מַלְכוֹ וְעֵשָׂה חֶסֶד לְמֹשִׁיחֹ לְדָוִד וּלְזֶרְעוֹ עַד
 עוֹלָם: כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעִבּוּ וְדוֹרֵשֵׁי יְהוָה לֹא יִחְסְרוּ כָּל טוֹב:
 הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:

Migdol ješuot malko, veose hesed liMšihō, leDavid, ulzaro - ad olam. Kefirim rašu veraevu. - Vedoreše Adonaj lo jahseru kol tov. Odu laAdonaj ki tov - ki leolam hasdo.

(On je) Kula Spasa caru kojeg je postavio i (On) čini milost Pomazaniku svojemu, Davidu, i sjemenu njegovom do vijeka. "Lavići oslabiše i umriješe, a oni koji Gospoda traže neće im uznedostajati nikakvog dobra."⁹⁰ "Hvalite Gospoda jer je dobar - i jer je do vijeka milost Njegova.

III PEHAR

ZA SVE VRIJEME ČITANJA BIRKAT AMAZONA SVAKO OD PRISUTNIH DRŽAO JE U RUCI PEHAR VINA. SADA SVI ISPIJAJU Taj TREĆI PEHAR.

SVA ČETIRI PEHARA PIJU SE **BESEBA** (UGODNO ZAVALJEN NA LIJEVU STRANU, DRŽEĆI ČAŠU U DESNOJ RUCI), I ONAJ

⁹⁰ Psalam 34:10.

KOJI BI ZABORAVIO NA **ESEBA** DUŽAN JE VRATITI SE NA SVAKI PEHAR KOJI JE POPIO BEZ **ESEBA**. NA BLAGOSLOVE SE, IPAK, NE TREBA VRAĆATI.

Trinaesta od četrnaest dionica sedera

הַלֵּל

ALEL

PSALMI

SVI PRISITNI NAPUNE ČETVRTI PEHAR VINOM I
ODLOŽIVŠI GA NA STO NASTAVLJAJU:

לא לנו יהוה לא לנו כי לשמך תן כבוד. על חסדך על-
אמתך: למה יאמרו הגוים. איה נא אלהיהם: ואלהינו
בשמים. כל אשר חפץ עשה: עצביהם כסף וזהב. מעשה
ידי אדם: פה להם ולא ידברו. עינים להם ולא יראו: אזנים
להם ולא ישמעו. אף להם ולא יריחון: ידיהם ולא ימישון
רגליהם ולא יחלכו. לא יהגו בגוונם: כמוהם יהיו עשיהם.
כל אשר בטח בהם: ישראל בטח ביהוה. עזרם ומגנם הוא:
בית אהרן בטחו ביהוה. עזרם ומגנם הוא: יראי יהוה
בטחו ביהוה. עזרם ומגנם הוא: יהוה זכרנו. יברך יברך
את בית ישראל. יברך את בית אהרן: יברך יראי יהוה.

הַקְּטַנִּים עִם הַגְּדֹלִים: יִסַּף יְהוָה עֲלֵיכֶם. עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם:
 בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה. עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם
 לַיהוָה. וְהָאָרֶץ נָתַן לְבְנֵי אָדָם: לֹא הַמַּתִּים יְהַלְלוּ יְהוָה. וְלֹא
 כָּל יְרֵדֵי דוֹמָה: וְאֲנַחְנוּ נִבְרָךְ יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּ יְהוָה:

Lo lanu Adonaj, lo lanu - ki lešimha ten kavod, al hasdeha al amiteha. Lama jomeru agojim: "Aje na Eloem?" - VeEloenu bašamajim, kol ašer hafec asa. Acabeem kesef vezaav, maase jede adam. Pe laem, velo jedaberu; enajim laem, velo jiru. Oznajim laem, velo jišmau; af laem velo jerihun. Jedeem, velo jemišun; ragleem velo jealehu; lo jegu bigronam. Kemoem jiju oseem, kol ašer boteah baem. Jisrael betah baAdonaj, ezram umaginam U. Jire Adonaj bithu baAdonaj, ezram umaginam U. Adonaj zeharanu, jevareh, jevareh et Bet Jisrael, jevareh et Bet Aaron. Jevareh jire Adonaj, ketanim im agedolim. Josef Adonaj alehem, alehem veal benehem. Beruhim atem laAdonaj, ose šamajim vaarec. Ašamajim, šamajim laAdonaj; veaarec natan livne adam. Lo ametim jealelu-Ja, velo kol jorede duma. Vaanahnu nevareh Ja, meata vead olam. Alelu Ja!

Ne nama, *Gospode*, ne nama - nego imenu svome podaj slavu, po milosti svojoj, po istini svojoj. Zašto da govore narodi: "Gdje li je Bog njihov?" Bog je naš na nebesima, tvori sve što hoće. Idoli su njihovi srebro i zlato, djelo ruku čovječijih. Usta imaju, a ne govore; oči imaju, a ne vide. Uši imaju, a ne čuju; nozdrve, a ne mirišu. Ruke imaju, a ne hvataju; noge imaju a ne hodaju; i nema glasa u grlima njihovim. Tako be proći i oni koji ih čine, svi koji se uzdaju u njih. Dome Izraelov uzdaj se u Gospoda, On im je pomoć i štit. Koji se Gospoda bojite uzdajte se u Gospoda, On im je pomoć i štit.⁹¹ *Gospode* opomeni nas se, blagoslovi, blagoslovi Dom Izraelov,

⁹¹ Psalam 115:1-11.

blagoslovi Dom Aaronov. Blagoslovi one koji se Gospoda boje, male i velike. Blagosloveni da ste Gospodu koji tvori nebo i zemlju. Nebo, nebo je Gospodnje; a zemlju je dao sinovima Adamovim. Neće Te mrtvi hvaliti, Gospode, niti svi oni što silaze u ćutnju. Ali mi ćemo blagosiljati Gospoda, od sada pa dovijeka. - Alelu Ja!⁹²

אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע יְהוָה. אֶת קוֹלִי תִחְנֹנֵנִי: כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי.
וּבְיָמַי אֶקְרָא: אֶפְפוּנֵי חֶבְלֵי מוֹת וּמִצָּרֵי שְׂאוֹל מִצְּאוּנָי. צָרָה
וַיִּגְזֹן אֶמְצָא: וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא. אָנָּה יְהוָה מִלְּטָה נַפְשִׁי:
חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק. וְאֵלֵהֵינוּ מֵרַחֵם: שֹׁמֵר פֶּתַאִים יְהוָה.
דְּלוֹתַי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: שׁוּבֵי נַפְשִׁי לְמִנוּחֵיכִי. כִּי יְהוָה גָּמַל
עָלַיְכִי: כִּי חִלְצָתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינַי מִן דְּמָעָה. אֶת רַגְלֵי
מִדְּחִי: אֶתְחַלֵּף לְפָנָי יְהוָה. בְּאַרְצוֹת חַיִּים: הֶאֱמַנְתִּי כִּי
אֲדַבֵּר. אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד: אֲנִי אֶמְרָתִי בְּחַפְזִי. כָּל הָאָדָם כֶּזֶב:
מָה אָשִׁיב לַיהוָה. כָּל תִּגְמוּלוֹהִי עָלַי: כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא.
וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: נִדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם. נִגְדָה נָא לְכֹל עַמּוֹ:
יָקָר בְּעֵינַי יְהוָה. הַמּוֹתָה לְחַסִּדָּיו: אָנָּה יְהוָה כִּי אֲנִי עַבְדְּךָ
אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן אֶמְתָּךְ. פִּתְחָתָּ לְמוֹסְרֵי: לָךְ אֲזַבְחָתָּ זֶבַח תוֹדָה.
וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: נִדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם. נִגְדָה נָא לְכֹל עַמּוֹ:
בְּחִצְרוֹת בֵּית יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַיִם הִלְלוּ יְהוָה.

Avti ki jišma Adonaj et kol tahanunaj. Ki ita ozno li, uvjamaj ekra. Afafuni havle mavet umcare šeol mecauni, cara vejagon emca. Uvšem Adonaj ekra: "Ana Adonaj maleta nafši!" Hanun Adonaj, veCadik veEloneu merahem. Šomer petaim Adonaj, daloti veli jeošia. Šuvi nafši limnuhajhi - ki Adonaj gamal alajhi. Ki hilacta nafši mimavet, et eni min dima, et regli midehi. Etaleh lifne

⁹² Ibid 12-18.

Adonaj, bearcot ahajim. Eemanti ki adaber: "Ani aniti meod." Ani amarti behofzi: "Kol aadam kozev." Ma ašiv laAdonaj kol tagmuloi alaj. Kos ješuot esa, uvšem Adonaj ekra. Nedaraj laAdonaj ašalem, negda na lehol amo. Jakar beene Adonaj amavta lahasidav. Ana Adonaj, ki ani avdeha, ani avdeha ben amateha, pitahta lemoseraj. Leha ezbah zevah toda, uvšem Adonaj ekra. Nedaraj laAdonaj ašalem, negda na lehol amo, Behaecrot Bet Adonaj, betohehe Jerušalajim. - Alelu Ja!

Milo mi je što *Gospod* usliši molitveni glas moj, što prignu k meni uho svoje. Prizivaću *Ga*, stoga, sve dane svoje. Opkoliše me bolesti smrtne, jadi pakleni zadesiše me, naidoh na tugu i muku. - Ali prizvah ime *Gospodnje*: "*Gospode!* izbavi dušu moju!" Dobar je *Gospod* i pravedan, *Bog* je naš milostiv. Čuva proste *Gospod*. Bijah u nevolji, i pomože mi. Vрати se, dušo moja, u mir svoj! - Jer je *Gospod* dobrotvor tvoj! Ti si izbavio dušu moju od smrti, oko moje od suza, nogu moju od spoticanja. Hodiću pred licem *Gospodnjim* po zemlji živih. Vjerovah kad govorih: "U ljutoj sam nevolji." Rekoh, u smetnji svojoj: "Svaki je čovjek laža."⁹³ Čime bih uzvratio *Gospodu* za sva dobra što mi je učinio? Uzeću čašu spasenja i prizvaću ime *Gospodnje*. Izvršiću obećanja svoja *Gospodu*, pred svim narodom *Njegovim*. Skupa je pred *Gospodom* smrt svetaca *Njegovih*. O *Gospode*, ja sam rob Tvoj, ja sam rob Tvoj, sin sluškinje Tvoje, raskovao si u meni okove moje. Žrtvu za hvalu prinijeću Tebi, i ime *Gospodnje* prizivaću. Izvršiću obećanja svoja *Gospodu*, pred svim narodom *Njegovim*, u dvoru doma *Gospodnjega*, usred tebe, *Jerusalime*. - **A**lelu Ja!⁹⁴

⁹³ Psalam 116:1-11.

⁹⁴ Ibid 12-19.

תִּלְלוּ אֶת יְהוָה כָּל גּוֹיִם. שִׁבְחוּהוּ כָּל הָאֲמִיּוֹת: כִּי גָבַר עָלֵינוּ
חַסְדּוֹ וְאַמְתּוֹ יְהוָה לְעוֹלָם תִּלְלוּ יְהוָה:

Alelu et Adonaj kol gojim, šabehuu kol aumim.
- Ki gavar alenu hasdo, veemet Adonaj leolam.
- Alelu Ja!

Hvalite Gospoda svi narodi, slavite Ga sva plemena.
- Jer je velika milost Njegova k nama, i istina Gospodnja traje
dovijeka. – Alelu Ja!⁹⁵

כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב.
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	יֹאמְרוּ נָא יִשְׂרָאֵל.
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	יֹאמְרוּ נָא בֵּית אַהֲרֹן.
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	יֹאמְרוּ נָא יְרֵאֵי יְהוָה.

Odu laAdonaj ki Tov - ki leolam hasdo.
Jomar na Jisrael: ki leolam hasdo.
Jomeru na Bet Aaron: ki leolam hasdo.
Jomeru na jire Adonaj: ki leolam hasdo.

Hvalite Gospoda, jer je dobar - jer dovijeka je milost Njegova.
Neka reče Izrael: jer dovijeka je milost Njegova.
Neka reče Aaron: jer dovijeka je milost Njegova.
Neka kažu svi koji se boje Gospoda:
jer dovijeka je milost Njegova.⁹⁶

⁹⁵ Psalam 117.

⁹⁶ Ibid 118: 1-4.

מִן הַמִּצַּר קָרָאתִי יְהוָה. עָנְנִי בַּמִּרְחֵב יְהוָה: יְהוָה לִי לֹא אֵירָא.
 מִה יַעֲשֶׂה לִי אָדָם: יְהוָה לִי בְעֲזָרִי. וְאֲנִי אֲרָאָה בְּשִׁנְאֵי:
 טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה. מִבְּטַח בְּאָדָם: טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה.
 מִבְּטַח בְּנְדִיבִים: כָּל גּוֹיִם סִבְּבוֹנֵי. בְּשֵׁם יְהוָה פִּי אֲמִילִם:
 סִבְּבוֹנֵי גַם סִבְּבוֹנֵי. בְּשֵׁם יְהוָה פִּי אֲמִילִם: סִבְּבוֹנֵי כְּדַבְּרִים
 דַּעְכוּ בְּאֵשׁ קוֹצִים. בְּשֵׁם יְהוָה פִּי אֲמִילִם: דָּחָה דְחִיתַנִּי
 לְנֶפֶל. וַיהוָה עֲזָרְנִי: עָזִי וְזִמְרַת יְהוָה. וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה: קוֹל
 רְנָה וַיִּשׁוּעַה בְּאֶהְלִי צְדִיקִים. יְמִין יְהוָה עָשָׂה חַיִּל: יְמִין
 יְהוָה רֹמְמָה. יְמִין יְהוָה עָשָׂה חַיִּל: לֹא אֲמוֹת פִּי אֶחְיֶה.
 וְאֶסְפֵּר מַעֲשֵׂי יְהוָה: יִפְרֹ יִפְרְנֵי יְהוָה. וְלִמּוֹת לֹא נִתַּנְנִי: פִּתְחוּ לִי
 שַׁעְרֵי צְדָק. אָבֹא בָם אֲזַדְדָה יְהוָה: זֶה הַשַּׁעַר לַיהוָה. צְדִיקִים
 יִבְּאוּ בוֹ:

Min amecar karati Ja - aneni bemezhav Ja. Adonaj li, velo
 jira ma jaase li adam. Adonaj li beozera, vaani ere
 besoneaj. Tov lahasot baAdonaj, mibetoah baadam. Tov
 lahasot baAdonaj, mibetoah bindivim. Kol gojim sevavuni,
 besem Adonaj ki amilam. Sabuni, gam sevavuni, besem
 Adonaj ki amilam. Sabuni kidvorim, doahu keesh kocim,
 besem Adonaj ki amilam. Daho dehintani linpol, vaAdonaj
 azarani. Ozi vezimrat Ja, vajei li lisua. Kol rina visua beoale
 cadikim. Jemin Adonaj osa hajil. Jemin Adonaj romema.
 Jemin Adonaj osa hajil. Lo amut, ki eje - vaasaper maase Ja.
 Jasor jiserani Ja velamavet lo netanani. Pitehu li shaare
 cedek, avo vam ode Ja. Ze asaar laAdonaj, cadikim javou
 vo.

Iz tjeskobe povikah ka Gospodu, i uslihi me. Izvede me na
 prostrano mjesto, Gospod. Gospod je sa mnom, ne bojim se šta

će mi učiniti čovjek? Gospod mi je pomoćnik, slobodno ću gledati u neprijatelje svoje. Bolje je zaklanjati se Gospodom, nego li biti siguran u čovjeka. Bolje je zaklanjati se Gospodom, nego li se biti siguran u knezove. Svi me narodi opkoliše, ali ih u ime Gospodnje razbih. Optekoše, opkoliše me, ali ih u ime Gospodnje razbih. Opkoliše me kao pčele, raspališe se kao oganj u trnju, u ime Gospodnje ih razbih. Gurnuo si me da padnem, ali me Gospod prihvati. Gospod je hvala moja i pjesma. On mi postade spasitelj. Glas radosti i spasenja čuje se u kolibama pravedničkim: Desnica Gospodnja silno čini; Desnica Gospodnja uzvišuje; Desnica Gospodnja silno čini. Neću umrijeti, nego ću živ biti i kazivati djela Gospodnja. Ružeći me naruži Gospod; ali me smrti ne daje. Otvorite mi vrata od pravde, ući ću na njih, slaviću Gospoda. Evo vrata Gospodnjih, na koja ulaze pravednici!⁹⁷

אֹדָד בְּיַעֲנִיתָנִי. וַתְּהִי לִי לְיִשׁוּעָה:
אֹדָד בְּיַעֲנִיתָנִי. וַתְּהִי לִי לְיִשׁוּעָה:
אֶבֶן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים. הִיְתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה:
אֶבֶן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים. הִיְתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה:
מֵאֵת יְהוָה הִיְתָה זֹאת. הִיא נִפְלְאָת בְּעֵינֵינוּ:
מֵאֵת יְהוָה הִיְתָה זֹאת. הִיא נִפְלְאָת בְּעֵינֵינוּ:
זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה. נִגִּילָה וְנִשְׂמְחָה בּוֹ:
זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה. נִגִּילָה וְנִשְׂמְחָה בּוֹ:

Odeha, ki anitani, vatei li lišua.⁹⁸

Odeha, ki anitani, vatei li lišua.

Even maasu abonim ajeta leroš pina.

Even maasu abonim ajeta leroš pina.

⁹⁷ Ibid 5-20.

⁹⁸ U Sarajevu se ovi stihovi pjevaju na melodiju sevdalinke *Kad ja pođoh na Bentbašu*.

Meet Adonaj ajeta zot, i niflat beenenu.
 Meet Adonaj ajeta zot, i niflat beenenu.
 Ze ajom asa Adonaj! Nagila venismeha bo.
 Ze ajom asa Adonaj! Nagila venismeha bo.

Hvalim Te, što si me uslišio, i postao mi spasenjem.
 Hvalim Te, što si me uslišio, i postao mi spasenjem.
 Kamen koji odbaciše zidari, posta glava od ugla.
 Kamen koji odbaciše zidari, posta glava od ugla.
 To bi od Gospoda i divno je u našim očima.
 To bi od Gospoda i divno je u našim očima.
 Evo dan koji stvori Gospod! Radujmo se i veselimo u njemu!
 Evo dan koji stvori Gospod! Radujmo se i veselimo u njemu!⁹⁹

שָׁשׁוּ יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא:
 שָׁשׁוּ יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא:
 שָׁשׁוּ יְהוָה הַצְּלִיחָה נָּא:
 שָׁשׁוּ יְהוָה הַצְּלִיחָה נָּא:

Ana, Adonaj, ošija na.
 Ana, Adonaj, ošija na.
 Ana, Adonaj, acliha na.
 Ana, Adonaj, acliha na.

O, Gospode, pomози!
O, Gospode, pomози!
O, Gospode, pospješi nas!

⁹⁹ Psalam 118:21-24.

O, Gospode, pospješ nas!¹⁰⁰

בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה. בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה:
 בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה. בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה:
 אֵל יְהוָה וַיֵּאָר לָנוּ
 אֶסְרוּ חַג בְּעַבְתִּים. עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ:
 אֵל יְהוָה וַיֵּאָר לָנוּ
 אֶסְרוּ חַג בְּעַבְתִּים. עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ:
 אֱלֹהֵי אֲתָהּ וְאוֹדֶךָ. אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמֶךָ:
 אֱלֹהֵי אֲתָהּ וְאוֹדֶךָ. אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמֶךָ:
 הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ:
 הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ.

Baruh aba bešem Adonaj, berahnuhem miBet Adonaj.

Baruh aba bešem Adonaj, berahnuhem miBet Adonaj.

El Adonaj vajaer lanu, isru hag baavotim
 - ad karnot amizbeah.

El Adonaj vajaer lanu, isru hag baavotim
 - ad karnot amizbeah.

Eli Ata veodeka, Eloaj aromemeka.

Eli Ata veodeka, Eloaj aromemeka.

Odu laAdonaj ki tov ki leolam hasdo.

Odu laAdonaj ki tov ki leolam hasdo.

Blagosloven koji dolazi u ime Gospodnje!

Blagosiljamo vas iz doma Gospodnjeg.

Blagosloven koji dolazi u ime Gospodnje!

Blagosiljamo vas iz doma Gospodnjeg.

¹⁰⁰ Psalam 118:25.

*Bog je Gospod i On nas obasja; Vežite konopcima žrtvu prazničnu
i vodite je k rogovima žrtvenika.*

*Bog je Gospod i On nas obasja; Vežite konopcima žrtvu prazničnu
i vodite je k rogovima žrtvenika.*

Ti si Bog moj, Tebe hvalim; Bože moj, Tebe uzvišavam.

Ti si Bog moj, Tebe hvalim; Bože moj, Tebe uzvišavam.

Hvalite Gospoda, jer je dobar - jer je milost Njegova dovijeka.

*Hvalite Gospoda, jer je dobar - jer je milost Njegova dovijeka.*¹⁰¹

הודו ליהוה כי טוב.

כי לעולם חסדו:

הודו לאלהי האלהים.

כי לעולם חסדו:

הודו לאדני האדנים.

כי לעולם חסדו:

לעשה נפלאות גדלות לבדו.

כי לעולם חסדו:

לעשה השמים בתבונה.

כי לעולם חסדו:

לרוקע הארץ על המים.

כי לעולם חסדו:

לעשה אורים גדלים.

כי לעולם חסדו:

את השמש לממשלת ביום.

כי לעולם חסדו:

את הירח וכוכבים לממשלות בלילה.

כי לעולם חסדו:

למכה מצרים בכוריהם.

¹⁰¹ Ibid 26-29.

כִּי לְעוֹלָם חִסְדּוֹ:	וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם.
כִּי לְעוֹלָם חִסְדּוֹ:	בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְעַ נְטוּיָה.
כִּי לְעוֹלָם חִסְדּוֹ:	לְגִזְרֵי יָם סוּף לְגִזְרִים.
כִּי לְעוֹלָם חִסְדּוֹ:	וַהֲעֵבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ.
כִּי לְעוֹלָם חִסְדּוֹ:	וַנַּעַר פְּרָעָה וַחִילוּ בָיִם סוּף.
כִּי לְעוֹלָם חִסְדּוֹ:	לְמוֹלֵיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר.
כִּי לְעוֹלָם חִסְדּוֹ:	לְמִכָּה מַלְכִים גְּדֹלִים.
כִּי לְעוֹלָם חִסְדּוֹ:	וַיַּהַרְג מַלְכִים אֲדִירִים.
כִּי לְעוֹלָם חִסְדּוֹ:	לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי.
כִּי לְעוֹלָם חִסְדּוֹ:	וַלְעֹזַג מֶלֶךְ חִבְשָׁן.
כִּי לְעוֹלָם חִסְדּוֹ:	וַנִּתֵּן אֶרֶץ לְנַחֲלָה.
כִּי לְעוֹלָם חִסְדּוֹ:	נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עֲבָדוֹ.
כִּי לְעוֹלָם חִסְדּוֹ:	שֶׁבִשְׁפָלְנוּ זָכַר לָנוּ.
כִּי לְעוֹלָם חִסְדּוֹ:	וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ.

כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

נֹתֵן לֶחֶם לְכֹל בְּשָׂר.

כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

תּוֹדוֹ לְאֵל הַשָּׁמַיִם.

כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

Odu laAdonaj ki tov -

ki leolam hasdo.

Odu leEloe aeloim -

ki leolam hasdo.

Odu laAdone aadonim -

ki leolam hasdo.

Leose niflaot gedolot levado -

ki leolam hasdo.

Leose ašamajim bitvuna -

ki leolam hasdo.

Leroka aarec al amajim -

ki leolam hasdo.

Leose orim gedolim -

ki leolam hasdo.

Et ašemeš lememešet bajom -

ki leolam hasdo.

Et ajareah vekohavim lememešet balajla -

ki leolam hasdo.

Lemake Micrajim bivhoreem -

ki leolam hasdo.

Vajoci Jisrael mitoham -

ki leolam hasdo.

Bejad hazaka uvzroa netuja -

ki leolam hasdo.

Legozer Jam Suf ligzarim -

ki leolam hasdo.

Veevir Jisrael betoho -

jer je do vijeka milost Njegova.
 Onome koji je utvrdio zemlju na vodi -
 jer je do vijeka milost Njegova.
 Onome koji je stvorio velika vidjela -
 jer je do vijeka milost Njegova.
 Sunce da vlada danom -
 jer je do vijeka milost Njegova.
 Mjesec i zvijezde da vladaju noću -
 jer je do vijeka milost Njegova.
 Onome koji pomori prvence misirske -
 jer je do vijeka milost Njegova.
 I koji izvede iz Izraela između njih -
 jer je do vijeka milost Njegova.
 Rukom kreptom i mišicom podignutom -
 jer je do vijeka milost Njegova.
 Koji razdvoji Crveno More -
 jer je do vijeka milost Njegova.
 I provede Izrael posred njega -
 jer je do vijeka milost Njegova.
 Koji vrže Faraona i vojsku njegovu u More Crveno -
 jer je do vijeka milost Njegova.
 Onome koji vođaše narod svoj kroz pustinju -
 jer je do vijeka milost Njegova.
 Onome koji potuče careve velike -
 jer je do vijeka milost Njegova.
 Koji pogubi careve znatne -
 jer je do vijeka milost Njegova.
 Sihona cara amorejskog -
 jer je do vijeka milost Njegova.
 Oga cara bašanskoga -
 jer je do vijeka milost Njegova.
 I dade zemlju njihovu u naslijeđe -
 jer je do vijeka milost Njegova.
 U naslijeđe Izraelu, narodu svojemu -
 jer je do vijeka milost Njegova.
 Koji nas se sjeti u poniženju našem -

jer je do vijeka milost Njegova.
 Izbavi nas od mučitelja naših -
 jer je do vijeka milost Njegova.
 On daje hljeb svem živom -
 jer je do vijeka milost Njegova.
 Pjevajte Bogu nebeskome -
 jer je do vijeka milost Njegova.¹⁰²

נשמת
 כָּל חַיִּי תִבְרַךְ אֶת שְׁמֶךָ יְהוָה
 אֱלֹהֵינוּ וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר תִּפְאַרַת
 וְתְרוּמָם וְכָרֶךְ מַלְכֵנוּ תָמִיד מִן
 הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אֲתָה אֵל.
 וּמִבְלַעֲדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל
 וּמוֹשִׁיעַ. פּוֹדָה וּמַצִּיל וּמַפְרֵנֵם
 וּמְרַחֵם. בְּכֹל עֵת צָרָה וְצוּקָה.
 אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֱלֹהֵי אֲתָה:
 אֱלֹהֵי הַרְאֵשׁוֹנִים וְהָאֲחֵרוֹנִים.
 אֱלֹהֵי כָּל בְּרִיּוֹת. אֲדוֹן כָּל
 תּוֹלְדוֹת. הַמְהַלֵּל בְּרַב
 הַתְּשׁוּבָה. הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ
 בְּחֶסֶד. וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים.
 וְיְהוָה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן.
 הַמְעוֹרֵר יְשָׁנִים וְהַמְקִיץ
 נֹרְדָּמִים. וְהַמְשִׁיחַ אֱלֹמִים.
 וְהַמְתִּיר אֲסוּרִים. וְהַפּוֹמֵד
 גּוֹפְלִים. וְהַזּוֹקֵף כְּפוּפִים.
 לֵךְ לְבַדְּךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים:

Nišmat kol haj tevareh et šimha, Adonaj, Eloenu, Veruah
 kol basar tefaer utromem zihreha Malkenu tamid - min
 aolam vead aolam Ata El. Umibaladeha en lanu Meleh,
 Goel uMošia, Pode uMacil, veOne uMerahem; behol et
 cara vecuka en lanu Meleh, Ozer veSomeh ela Ata. Eloe
 arišonim veaaharonim, Eloa kol berijot, Adon kol toladot.
 Ameulal behol atišbahot; amenaeg olamo behesed,
 uvriotav berahamim. VaAdonaj er, lo janum ve lo jišan.
 Ameorer ješenim, veamekic nirdamim, mehaje metim

¹⁰² Psalam 136.

verofe holim. Pokeah ivrim vezokef kefufim, amesiah ilemim veamefaaneah neelamim, ulha levadeha anahnu modim.

Duša sveg živog blagosiljaće ime Tvoje Gospode, Bože naš; i duh svake tvari veličaće i uzdizati spomen Tvoj Care naš vječni - od kad je svijeta, i do kad ga bude - Ti si Bog. Osim Tebe nemamo Cara, Izbavitelja i Spasitelja, Iskupitelja i Osloboditelja, nekoga da nam odgovori i da se smiluje na nas; u doba svake nevolje i tjeskobe nemamo Cara, Pomoćnika i Potporu, osim Tebe. Bože prvih i posljednjih, Bože svih stvorenja, Gospodaru svih događaja. Svim hvalama proslavljen jesi Ti, koji upravljaš svijetom svojim po milosti i stvorenjima svojim po milosrđu. Gospod je budan, ne drijema i ne spava. Ti budiš one koji spavaju i prežeš one koji drijemaju. Ti dižeš mrtve i liječiš bolesne. Ti daješ vid slijepima, podižeš pognute, daješ te nijemi govore, činiš te se nestali pojavljuju. - I Tebi jedinome mi zahvaljujemo.

אֱלֹהֵינוּ פִּינוּ מִלֵּא שִׁירָה בָּיָם. וְלִשְׁוֹנֵנוּ רָנָה בְּחִמּוֹן גָּלוּי.
 וּשְׁפֹתֵינוּ שָׁבַח בְּמִרְחָבֵי רִקְיָע. וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת בְּשִׁמְשׁ
 וּכְנִיחָת. וְנִדְיָנוּ פְּרוּשׁוֹת בְּנִשְׁרֵי שָׁמַיִם. וְרִגְלֵינוּ קְלוֹת בְּאֵילוֹת.
 אֵינן אֲנַחְנוּ מִסְּפִיקִים. לְהוֹדוֹת לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
 אֲבוֹתֵינוּ. וְלִבְרָךְ אֶת שְׁמֶךָ עַל אַחַת מֵאַלְף אֶלְף אֱלֹפֵי
 אֱלֹפִים וְרַבֵּי רַבּוֹת פְּעָמִים. הַטּוֹבוֹת שְׁעֵשִׂיתָ עִם אֲבוֹתֵינוּ
 וְעִמָּנוּ. מִמְצָרִים גָּאֲלֵתָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. וּמִבֵּית עַבְדִּים
 פָּדִיתָנוּ. בְּרָעַב וְנָתַתָּנוּ. וּבְשֹׁבַע כָּל־פִּלְתָּנוּ. מִחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ.
 וּמִדָּבָר מִלְּטָתָנוּ. וּמִחֲלָיִם רָעִים וְנֶאֱמָנִים דְּלִיתָנוּ: עַד הַנְּהַ
 עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ. וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֶסְדֶיךָ וְאֵל תַּשִּׁיבֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
 לְנִצָּחַ. עַל כֵּן אֲבָרִים שְׁפִלְגָתָ בָּנוּ. וְרוּחַ וְנִשְׁמָה שֶׁנִּפְחָתָ
 בְּאַפֵּינוּ. וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר שָׁמַתָּ בְּפִינוּ. הֵן הֵם יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ
 וַיִּפְאָרוּ וַיְרוֹמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ וַיִּקְדִּישׁוּ וַיְמַלִּיכוּ אֶת שְׁמֶךָ מִלְּבָנוּ. כִּי

כָּל פֶּה לֵךְ יוֹדָה. וְכָל לְשׁוֹן לֵךְ תִּשָּׁבַע. וְכָל בֶּרֶךְ לֵךְ תִּכְרַע.
 וְכָל קוֹמָה לִפְנֵיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה. וְכָל לִבָּוֹת יִירָאוּךָ. וְכָל קָרֵב
 וּבְלִיּוֹת יִזְמְרוּ לְשִׁמְךָ. כִּדְבַר שְׁכֵתוֹב. כֹּל עֲצָמוֹתַי תִּנְאַמְרְנָה
 יְהוָה מִי כְמוֹךָ. מִצִּיל עֵינֵי מִחֶזֶק מִפְּנֵי. וְעֵינֵי וְאֶבְיוֹן מִגְּזֹלוֹ:

Ilu pinu male šira kajam, ulšonenu rina kaamon galav,
 vesiftotenu ševah kemerkave rakia, veenenu meirov
 kašemeš vehajareah, vejadenu perušot kenišre šamajim,
 veraglenu kalot kaajalot en anu maspikim leodot lah
 Adonaj, Eloenu, ulvareh et šimha Malkenu al ahat meelev
 alfe alafim verov ribe revavot peamim atovot nisim
 veniflaot šeasita imanu, veim avotenu. Milefanim
 miMicrajim gealtanu Adonaj, Eloenu, mibet avadim
 peditanu, beraav zantanu, uvsava killkaltanu. Meherev
 icaltanu, midever milat'tanu, meholaim raim verabim
 dilitanu. Ad ena azarunu rahameha, velo azavunu
 hasadeha. Al ken evarim šepilagta vanu, veruah unšama
 šenafahta beafenu, velašon ašer samta befinu - en em jodu,
 vivarehu, višabehu, vifarū, višoreru et šimha Malkenu
 tamid. Ki hol pe leha jode, vehol lašon leha tešabeah, vehol
 ajin leha tecape, vehol bereh leha tihra, vehol koma leha
 tištahave, vehol levavot jirauha, vehol kerev uhlajot
 jezameru lešimha. Kadavar šeneemar: "Kal acmotaj
 tomarna: Adonaj mi kamoha Macil ani mehazak mimenu
 veani veevjon migozelo?"

I da su nam puna pjesme kao more usta , a jezik naš pun radosti
 kao mnoštvo talasa njegovih, usne naše hvale kao nebeske širine.
 - I kad bi nam oči svijetlile kao sunce i kao mjesec, i kad bi nam
 ruke bile raširene kao krila orlova, a noge nam bile lake kao srnine.
 - (Svejedno) ne bismo (bili kadri) da Ti dovoljno zahvalimo
 Gospode, Bože naš, i da blagoslovimo ime Tvoje Care naš za jedan
 od hiljadu i hiljade hiljade i desetine hiljada desetina hiljada dobrih

djela, čuda i čudesa što ih učini nama i ocima našim. Prvo si nas izveo iz Misira *Gospode*, Bože naš, iz doma ropskoga oslobodio nas, u gladi nas hranio i do sitosti nas snabdio. Od mača si nas izbavio, kuge ratosiljao, od bolesti zlih i mnogih si nas iscjelio. Do sada nam je pomogla milost Tvoja i nije nas ostavilo milosrđe Tvoje. Stoga udi od kojih si nas sastavio, i dah i duša što ih udahnu u nas, i jezik koji si stavio u usta naša - oni, oni će zahvaliti i blagosloviti, slaviti, častiti i opjevati ime Tvoje Care naš vječni. Jer svaka će usta Tebi zahvaliti, svaki jezik Tebe će slaviti, svako oko k Tebi će gledati, svako koljeno Tebi će se pokloniti, svaka visina pred Tobom će ničice pasti, sva će Te srca strahopoštovati i svačija će unutrašnjost i bubrezi Tebi pjevati. - Po riječi rečenj: "Sve kosti moje recite: 'Gospode ko je kao Ti, koji spašavaš siromaška od jakoga, i sirotog od onog koji ga potkrada?'"

שׁוֹעַת עֲנִיִּים אֲתָה תִשְׁמָע:
צַעֲקַת תְּדִל תִּקְשִׁיב וְתוֹשִׁיעַ:
וְכַתּוּב רָנְנוּ צְדִיקִים בְּיהוָה. לְיִשְׂרָאֵל נְאוּה תִהְיֶה:

בְּפִי יִשְׂרָאֵל תִּתְּ רֹאמִם.

וּבְדַבְרֵי צְדִיקִים תִּתְּ בְּרָךְ.

וּבְלִשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְּ קִדְשׁ.

וּבְקִרְבַּי קְדוֹשִׁים תִּתְּ אֶלַל:

Šavat anijim Ata tišma, caakat adal takšiv vetošia.

Vehatuv: "Ranenu cadikim, baAdonaj laješarim nava teila."

Befi Ješarim titRomam,
 Uvsifte Cadikim titBarah,
 Uvilšon Hasidim titKadaš,
 Uvkeren Kedošim titAlal.¹⁰³

Zazivanje sirotinjsko čućeš, na vapaj siromaha obratiće se i
 spasti ga. Kao što stoji pisano: "Radujte se pravednici, u
 Gospodu je pravima Utočište.

Na ustima Pravih Uzveličan si,
 Na usnama Pravednika Blagosloven si,
 Jezikom Pobožnih proglašen si Svetim,
 Rogom (Spasenjem) Svetih proslavljen si.

וּבְמִקְהֵלוֹת רַבּוֹת עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל. בְּרִנָּה יִתְפָּאֵר שְׁמֶךָ
 מִלְּפָנָיו. בְּכֹל דּוֹר וָדוֹר. שְׁכֵן חוֹבֵת כָּל הַיְצוּרִים. לְפָנֶיךָ יְהוָה
 אֱלֹהֵינוּ. וְאַלֵּהֵי אֲבוֹתֵינוּ. לְהוֹדוֹת לְהִלָּל לְשַׁבַּח לְפָאֵר לְרוֹמֵם
 לְהַדָּר וּלְנִצְחָת. עַל כָּל דְּבָרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבַּחֹת דָּוִד בֶּן יִשִׁי
 עִבְדֶּךָ מְשִׁיחֶךָ:

Bemakelot revavot ameha Bet Jisrael, šeken hovat kol
 ajecurim, lefaneha Adonaj, Eloenu veEloe avotenu: leodot,
 lealel, lešabeah, lefaer, leromem, leader ulnaceah al kol
 divre šivot vetišbahot David ben Jišaj, avdeha, Mešiheha.

¹⁰³ *Pajtan* (heb. tvorac paraliturgijske poezije) je ukomponovao u ovaj
 dio molitve *Nišmat kol haj* imena Isaka i Rivke, praoca i pramajke
 jevrejskog naroda. Ovakvi anagrami opšte su mjesto srednjevjekovnog
 jevrejskog pjesništva.

Uhorovima desetina hiljada naroda Tvoga, Doma Izraelovog, jer to je obaveza koju pred Tobom, Gospode, Bože naš i Bože otaca naših imaju sva stvorenja: da Ti zahvaljuju, hvale te, proslavljaju, časte, uzdižu, rese i ovjekovječuju Te svim rječima pjesama i slavljenja, Davida, sina Jišajevog, sluge Tvojega i Pomazanika Tvojega.

וּבְכֵן יִשְׁתַּבַּח שְׁמֶךָ לְעַד מְלָכֵנוּ. הָיֵאל הַמְּלֹךְ הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ
בְּשִׁמְיִים וּבְאָרְץ. כִּי לֹךְ נָאָה. יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ:
שִׁיר וְשִׁבְחָהּ. הַלֵּל וְזַמְרָה. עֵז וּמְשֻׁלָּה. נִצַּח. גְּדֻלָּה וְגִבּוֹרָה.
תְּהִלָּה וְתַפְאֵרֶת. קְדוּשָׁה וּמְלֻכוֹת. בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה
וְעַד עוֹלָם.

Uvhen, jištabah šimha laad Malkenu. AEI, aMeleh aGadol
veaKadoš, bašamajim uvaarec. - ki leha nae Adonaj,
Eloenu veEloe avotenu leolam vaed, šir ušvaha, alel
vezimra, oz umemšala, necah, gedula ugvura, teila
vetiferet, keduša umalhut, berahot veodaot lešimha agadol
veakadoš. Umeolam vead olam, Ata El.

Stoga, će ime Tvoje Care naš proslavljenim biti zauvijek. Bože,
Care veliki i sveti na nebesima i na zemlji. - Jer Tebi, Gospode,
Bože naš i Bože otaca naših priliči pjesma i slava, hvala i pjevanje,
hrabrost i vlast, pobjeda, veličina i herojstvo, proslavljanje i dika,
svetinja i kraljevstvo, blagoslovi i zahvaljivanja imenu Tvome
velikom i svetom. Od kad je svijeta, i dok bude svijeta - Ti si Bog.

יְהִלְלוּךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כָּל מַעֲשֵׂיךָ. וְחִסְדֵיךָ צְדִיקִים עוֹשֵׂי
רְצוֹנָה. וְכָל עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ
וַיְפָאֲרוּ וַיְרַמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ וַיְקַדְּשׁוּ וַיְמַלִּיכוּ אֶת שְׁמֶךָ מְלָכֵנוּ.

כִּי לָךְ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשַׁמֵּךְ נָאָה לְזִמְרָה. כִּי מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם
אֲתָהּ אֵל. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מֶלֶךְ מְהֻלָּל בְּתַשְׁבְּחוֹת.

Jealeluha, Adonaj, Eloenu, kol maaseha. Vahasideha, cadikim ,ose reconeha, veameha Bet Jisrael, kulam berina jodu, vivarehu, višabehu, vifaaru et šem kevodeha. Ki leha tov leodot, ulešimha naim lezamer. Umeolam vead olam, Ata El. Baruh Ata, Adonaj, Meleh meulal batišbahot.

Neka te slave, Gospode, Bože naš, sva djela Tvoja. A poboúni Tvoji, pravednici, oni koji čine volju Tvoju, i narod Tvoj Dom Izraela, svi će sa radošću obznaniti, blagosloviti, proslaviti i uresiti ime slave Tvoje. - Jer dobro je Tebi zahvaljivati, i imenu Tvome lijepo je pjevati. Od kad je svijeta i dok bude svijeta, Ti si Bog.

Blagosloven Ti, Gospode, Care u slavljenjima proslavljeni.

IV PEHAR

SVI IZGOVARAJU BLAGOSLOV ZA VINO I ISPIJAJU
ČETVRTI PEHAR, NAKON ČEGA SE IZGOVARA
BERAHA "MEEN ŠALOŠ":

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן:

*BERAHA MEEN ŠALOŠ SE IZGOVARA NAKON
UŽIVANJA VINA - POD USLOVOM DA JE POPIJENO VIŠE
OD REVIIT (OKO 1.4 DL):*

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן.
וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה. וְעַל אֶרֶץ חֲמֵדָה טוֹבָה וְרַחֲבָה. שְׂרָצִית
וְהַנְּחֻלָּת לְאַבּוֹתֵינוּ. רַחֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמּוֹךְ. וְעַל

יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ. וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ. וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ. וְשִׁמְחֵנוּ
בְּבִנְיָנָהּ. וְשִׁמְחֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ

בשבת: בְּיוֹם הַמְנוּחַ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה

בְּיוֹם טוֹב מְקַרָּא קִדְּשׁ הַזֶּה. בְּיוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה. וַיְבָרְכֶךָ
עָלֶיךָ בְּקִדּוּשָׁה וּבְטַהֲרָה - כִּי אֵל טוֹב וּמְטִיב אֶתְּהָ. בְּרוּךְ אַתָּה
יְהוָה עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרוּתֶיהָ:

Baruh Ata, Adonaj, Eloenu, Meleh aolam, al agefen veal
peri agefen, veal Erec hemda tova urhava šeracita
veinhalta laavotenu. Rahem, Adonaj, Eloenu, al Jisrael
ameha, veal Jerušalaim Ireha, veal Cijon miškan kevodeha
- veaalenu letoha vesamehenu bevinjana - vesamehenu
Adonaj Eloenu,

AKO PRAZNIK PADNE NA ŠABAT DODAJE SE:

bejom amanoah aševii aze,

beJom Tov Mikra Kodeš aze, bejom Hag amacot aze.
Unvareheha alea bikduša uvtaora. - Ki El Tov umetiv Ata.

Baruh Ata, Adonaj, al aarec veal perotea.

Blagosloven **T**i, *Gospode, Bože naš, Care svijeta*, na lozi i na
plodu loze, na zemlji krasnoj, dobroj i prostranoj, koju si volio i
koju si podario ocima našim. Smiluj se, *Gospode, Bože naš*, na
Izrael, narod svoj, na Jerusalem Grad svoj, na Sijon presto slave
Tvoje - i uspni nas u nj, i obraduj nas izgradnjom njegovom.
Obraduj nas *Gospode, Bože naš* i,

AKO PRAZNIK PADNE NA ŠABAT DODAJE SE:

u ovaj dan odmora (dan) sedmi,

i na ovaj Praznik Sabora u Svetinji, na ovaj dan Praznika
Opresnika. I blagosiljaćemo te zbog nje u svetosti i čistoti. - Jer
Bog dobar i dobrotiv jesi Ti.

Blagosloven Ti, *Gospode*, na zemlji i na plodovima njenim.

Četnaesta
i posljednja dionica sedera

נִרְצָה

NIRCA

PRIHVATANJE

חֶסֶל סְדוּר פֶּסַח כְּהִלְחָתוֹ. כָּכֵל מִשְׁפָּטוֹ וְחֻקְתּוֹ. כְּאֲשֶׁר זָכִינוּ
לְסִדֵּר אוֹתוֹ. בֵּן נִזְכָּה לְעִשׂוֹתוֹ. יָד שׁוֹכֵן מְעוֹנָה. קוֹמֵם קָהֵל
עֲדַת מִי מְנָה. בְּקָרוֹב נִהַל נְטֻעֵי כְנֶה. פְּדוּיִם לְצִיּוֹן בְּרִנָּה:
לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם:

Hasal sidur Pesah keilhato, kehol mišpato vehukato.
Kaašer zahinu lesader oto, ken nizke laasoto. Zah, Šohen
meona, komem keal adat mi mana. Vekarov nael nite hana,
pedujim leCijon berina.

LEŠANA ABAA
BIRUŠALAJIM!

Završen je (ovim) seder Pesah po svim alahot, po svim odredbama i propisima. Kao što smo udostojenim bili da ga pripravimo, tako neka bi nas se udostojilo i da ga prinesemo. Jasni,¹⁰⁴ koji prebivaš u visinama, podigni zbor Opštine neprebrojne koju si osnovao, brzo, upravi mladice i otkupljene u radosti (povedi ih) na Sijon.

DOGODINE U JERUSALIMU!

¹⁰⁴ Jedno od Božijih imena.

MNOGI OBIČAJI VEZANI BAŠ UZ PESAH USMJERENI SU NA STVARANJE OSJEĆAJA SLOBODE, KAO ŠTO I PRILIČI PRAZNIKU OSLOBOĐENJA. DJECA SE PODSTIČU DA NASTUPE SLOBODNIJE U ODNOSU NA ODRASLE (VIDI GORE OPISANE OBIČAJE VEZANE ZA UCJENJIVANJE OCA PUTEM AFIKOMENA).

JEDAN OD TAKVIH OBIČAJA JE I PJEVANJE DJETINJASTIH NABRAJALICA NA KRAJU SEDER VEČERE, PRILIKOM KOJIH SE DJECA OSJETE DA MOGU BRŽE I BOLJE OD STARIJIH DA VODE RITUALNO PJEVANJE. DVIJE TAKVE NABRAJALICE U SARAJEVU SE PJEVAJU ISKLJUČIVO NA LADINU, JER BI NJIHOVO PJEVANJE NA HEBREJSKOM (EHAD MI JODEA) I ARAMEJSKOM (HAD GADJA) BILO U SUŠTOJ SUPROTNOSTI SA RAZLOGOM ZBOG KOGA SU I UVEDENE.

Ken supiense i entendiense,

alavar al Dio kriense, kualo es el Uno?

Uno es el Krijador - Baruh U uvaruh šemo.

Ken supiense i entendiense, alavar al Dio kriense,
kualo son los dos?

Dos Moše i Aaron,

Uno es el Krijador - Baruh U uvaruh šemo.

Ken supiense i entendiense, alavar al Dio kriense,
kualo son los tres?

Tres muestros padres son: Avraam Isak i Jaakov,

Dos Moše i Aaron,

Uno es el Krijador - Baruh U uvaruh šemo.

Ken supiense i entendiense, alavar al Dio kriense,
kualo son los kvatro?

Kvatro madres de Israel: Sara, Rivka, Lea i Rahel,

Tres muestros padres son: Avraam Isak i Jaakov,

Dos Moše i Aaron,
 Uno es el Krijador - Baruh U uvaruh šemo.

Ken supiense i entendiense, alavar al Dio kriense,
 kualo son los sinko?
 Sinko livros de la Lej,
 Kvatro madres de Israel: Sara, Rivka, Lea i Rahel,
 Tres nuestros padres son: Avraam Isak i Jaakov,
 Dos Moše i Aaron,
 Uno es el Krijador - Baruh U uvaruh šemo.

Ken supiense i entendiense, alavar al Dio kriense,
 kualo son los seš?
 Seš dijas de la semana,
 Sinko livros de la Lej,
 Kvatro madres de Israel: Sara, Rivka, Lea i Rahel,
 Tres nuestros padres son: Avraam Isak i Jaakov,
 Dos Moše i Aaron,
 Uno es el Krijador - Baruh U uvaruh šemo.

Ken supiense i entendiense, alavar al Dio kriense,
 kualo son los siete?
 Siete dijas kon Šabat,
 Seš dijas de la semana,
 Sinko livros de la Lej,
 Kvatro madres de Israel: Sara, Rivka, Lea i Rahel,
 Tres nuestros padres son: Avraam Isak i Jaakov,
 Dos Moše i Aaron,
 Uno es el Krijador - Baruh U uvaruh šemo.

Ken supiense i entendiense, alavar al Dio kriense,
 kualo son los očo?
 Očo dijas de la mila,
 Siete dijas kon Šabat,
 Seš dijas de la semana,
 Sinko livros de la Lej,
 Kvatro madres de Israel: Sara, Rivka, Lea i Rahel,
 Tres nuestros padres son: Avraam Isak i Jaakov,

Dos Moše i Aaron,
 Uno es el Krijador - Baruh U uvaruh šemo.

Ken supiense i entendiense, alavar al Dio kriense,
 kualo son los mueve?
 Mueve mezes de la prinjada,
 Očo dijas de la mila,
 Siete dijas kon Šabat,
 Seš dijas de la semana,
 Sinko livros de la Lej,
 Kvatro madres de Israel: Sara, Rivka, Lea i Rahel,
 Tres muestros padres son: Avraam Isak i Jaakov,
 Dos Moše i Aaron,
 Uno es el Krijador - Baruh U uvaruh šemo.

Ken supiense i entendiense, alavar al Dio kriense,
 kualo son los diez?
 Diez mandamientos de la Lej,
 Mueve mezes de la prinjada,
 Očo dijas de la mila,
 Siete dijas kon Šabat,
 Seš dijas de la semana,
 Sinko livros de la Lej,
 Kvatro madres de Israel: Sara, Rivka, Lea i Rahel,
 Tres muestros padres son: Avraam Isak i Jaakov,
 Dos Moše i Aaron,
 Uno es el Krijador - Baruh U uvaruh šemo.

Ken supiense i entendiense, alavar al Dio kriense,
 kualo son los ondze?
 Ondze ijos sin Josef,
 Diez mandamientos de la Lej,
 Mueve mezes de la prinjada,
 Očo dijas de la mila,
 Siete dijas kon Šabat,
 Seš dijas de la semana,
 Sinko livros de la Lej,
 Kvatro madres de Israel: Sara, Rivka, Lea i Rahel,

Tres nuestros padres son: Avraam Isak i Jaakov,
 Dos Moše i Aaron,
 Uno es el Krijador - Baruh U uvaruh šemo.

Ken supiense i entendiense, alavar al Dio kriense,
 kualo son los dodze?
 Dodze tribus de Israel,
 Ondze ijos sin Josef,
 Diez mandamientos de la Lej,
 Mueve mezes de la prinjada,
 Očo dijas de la mila,
 Siete dijas kon Šabat,
 Seš dijas de la semana,
 Sinko livros de la Lej,
 Kvatro madres de Israel: Sara, Rivka, Lea i Rahel,
 Tres nuestros padres son: Avraam Isak i Jaakov,
 Dos Moše i Aaron,
 Uno es el Krijador - Baruh U uvaruh šemo.

Ken supiense i entendiense, alavar al Dio kriense,
 kualo son los tredze?
 Tredze anjos de minjan,
 Dodze tribus de Israel,
 Ondze ijos sin Josef,
 Diez mandamientos de la Lej,
 Mueve mezes de la prinjada,
 Očo dijas de la mila,
 Siete dijas kon Šabat,
 Seš dijas de la semana,
 Sinko livros de la Lej,
 Kvatro madres de Israel: Sara, Rivka, Lea i Rahel,
 Tres nuestros padres son: Avraam Isak i Jaakov,
 Dos Moše i Aaron,
 Uno es el Krijador - Baruh U uvaruh šemo.

Un kavretiko ke lo merko mi padre, por doz as, por dos levanim, por doz as - por doz levanim.

I vino el gato i komio al kavretiko,
ke lo merko mi padre,
por doz as por doz levanim,
por doz as por doz levanim.

I vino el pero i mordio al gato,
ke komio al kavretiko,
ke lo merko mi padre,
por doz as por doz levanim,
por doz as por doz levanim.

I vino el palo i aharvo al pero,
ke mordio al gato,
ke komio al kavretiko,
ke lo merko mi padre,
por doz as por doz levanim,
por doz as por doz levanim.

I vino el fuego i kemo al palo,
ke aharvo al pero,
ke mordio al gato,
ke komio al kavretiko,
ke lo merko mi padre,
por doz as por doz levanim,
por doz as por doz levanim.

I vino la agva i amato al fuego,
ke kemo al palo,
ke aharvo al pero,
ke mordio al gato,
ke komio al kavretiko,
ke lo merko mi padre,
por doz as por doz levanim,
por doz as por doz levanim.

I vino la vaka i bevio la agva,
 ke amato al fuego,
 ke kemo al palo,
 ke aharvo al pero,
 ke mordio al gato,
 ke komio al kavretiko,
 ke lo merko mi padre,
 por doz as por doz levanim,
 por doz as por doz levanim.

I vino el šohet i degojo a la vaka,
 ke bevio la agva,
 ke amato al fuego,
 ke kemo al palo,
 ke aharvo al pero,
 ke mordio al gato,
 ke komio al kavretiko,
 ke lo merko mi padre,
 por doz as por doz levanim,
 por doz as por doz levanim.

I vino el malah amavet i degojo al šohet,
 ke degojo a la vaka,
 ke bevio la agva,
 ke amato al fuego,
 ke kemo al palo,
 ke aharvo al pero,
 ke mordio al gato,
 ke komio al kavretiko,
 ke lo mirko mi padre
 por doz as por doz levanim,
 por doz as por doz levanim.

I vino el Santo bindičo El i degojo al malah amavet,
 ke degojo al šohet,
 ke degojo a la vaka,
 ke bevio la agva,

ke amato al fuego,
ke kemo al palo,
ke aharvo al pero,
ke mordio al gato,
ke komio al kavretiko,
ke lo merko mi padre,
por doz as por doz levanim,
por doz as por doz levanim.

Agada
Kazivanje o Izlasku

Izdavač:
Jevrejska zajednica Crne Gore

Priredio, transliterovao, preveo i bilješkama popratio
Eliezer Papo

Korice:
Nina Ofner Bokan

Štampa:
Pro-File doo Podgorica

Tiraž
100

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
ISBN 978-9940-8761-0-4
COBISS.CG-ID 16978948

ISBN 978-9940-8761-0-4

9 789940 876104 >